

**TARKKAILLA, EI RANGAISTA?
TURVALLISET PISTOTILAT KAUPUNGINVALTUUTET-
TUJEN JA SOSIAALITYÖN ASIALISTALLA**

Saila Piri
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Lokakuu 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Tekijä Saila Piri	
Työn nimi Tarkkailla, ei rangaista? Turvalliset pistotilat kaupunginvaltuutettujen ja sosiaalityön asialistalla	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn tyyppi Maisterintutkielma
Aika 10.10.2023	Sivumäärä 74
Ohjaaja YTT Jiri Nieminen	
<p>Tutkimuksessa on tarkasteltu huumeiden käyttöhuoneista käytyä poliittista keskustelua. Tutkimuksen tavoitteena oli tehdä analyysi keskustelussa muodostuneista diskursseista. Tarkempana tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia riskejä ja mahdollisuuksia huumeiden käyttöhuoneisiin liitetään diskursseissa ja muodostaa tulkinta siitä, miten huumeiden käytön ja käyttäjien kontrolli ja hallinta liittyvät niihin. Tavoitteena oli selvittää, millainen rooli sosiaalityölle muodostuu diskursseissa ja kuinka diskursseissa ilmenevät arvot ja ideologiat suhteutuvat sosiaalityön arvoperustaan.</p> <p>Tutkimus on taustoitettu läpileikkauksella Suomen huumehistoriaan, joka muodostaa laajemman yhteiskunnallisen kontekstin tilanteiselle keskustelulle. Teoreettinen viitekehys kietoutuu riskin, yksilöllistymisen ja hallinnallisuuden käsitteiden ympärille painottuen riskien yksilöllistymiseen sekä biovallan ja biopolitiikan keinoihin hallita riskejä sekä yksilö- että väestötasolla.</p> <p>Aineistona on Helsingin kaupunginvaltuustossa 7.11.2018 käyty keskustelu, jossa tavoitteena oli päättää, pitäisikö Helsingin kaupungin selvittää mahdollisuutta avata valvottuja, turvallisia pistotiloja huumeidenkäyttäjille. Aineiston osana on käytetty päätöksentekoa varten pyydettyjä asiantuntijalausuntoja. Analyysissä on sovellettu Fairclough'n & Fairclough'n (2012) poliittisen diskurssianalyysin menetelmää, jossa tarkastelun kohteena ovat esitetyt olosuhde-, tavoite-, arvo- sekä keino-tavoitepremissit. Menetelmää soveltamalla keskustelusta muodostui viisi diskurssia; juridinen-, priorisointi-, turvallisuus-, kansanterveys- ja inhimillisyydiskurssi. Diskursiivista kamppailua käytiin huumeongelman hallinnasta ja asiantuntijuudesta. Turvallisten pistotilojen kannattajat vetosivat huumeiden käyttäjien oikeuksiin; oikeutena terveyteen, turvallisuuteen ja ihmisarvoiseen elämään sekä yhteiskunnan vastuuseen tukea ja auttaa heikossa asemassa ja vaikeassa elämäntilanteessa olevia. Turvallisten pistotilojen vastustajat näkivät ne lain vastaisina, riskinä lähiyhteisöjen turvallisuudelle sekä huumeiden käytön lisääntymiselle. Käytöstä aiheutuvien riskien yksilöllistyminen näkyi tavoitteina subjektivoida käyttäjiä ohjaamisen ja itseymmärryttämisen menetelmin pistotiloissa. Pistotilojen vastustajat olettivat käyttäjien motivoituvan kuntoutukseen rikosoikeudellisin keinoin, sanktioiden välttämiseksi. Hallinnan menetelmät liittyivät erityisesti siihen, miten huumeidenkäyttäjää identifioitiin. Vaikka sosiaalityön rooli ei keskustelussa määrittynyt, vastaavat inhimillisyydiskurssissa esitetyt arvot sosiaalialan arvoperustaa.</p>	
Asiasanat Huumeiden käyttöhuone, riski, biovalta, biopolitiikka, poliittinen diskurssianalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	HUUMEHISTORIA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	6
	2.1 Huumaavien aineiden käyttö esimodernilla ajalla	6
	2.2 Modernin ajan huumeaallot ja kokonaiskieltopolitiikka	8
	2.3 Kohti haittojen vähentämistä	10
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	16
	3.1 Biovalta ja biopolitiikka.....	16
	3.2 Riskit, minäteknologiat ja itsekontrolli	19
	3.3 Sosiaalityö ja huumaava toinen moderni	25
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	28
	4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	28
	4.2 Tutkimuksen aineisto	29
	4.3 Poliittisten argumenttien analyysistä kriittiseen diskurssianalyysiin.....	31
	4.4 Tutkimuseettiset kysymykset.....	36
5	ANALYYSIN TULOKSET	38
	5.1 Juridinen diskurssi	38
	5.2 Priorisointidiskurssi.....	42
	5.3 Turvallisuusdiskurssi	45
	5.4 Kansanterveysdiskurssi	49
	5.5 Inhimillisyydiskurssi	51
	5.6 Käytön ja käyttäjien hallinta diskursseissa.....	53
6	LOPUKSI.....	58
	6.1 Yhteenveto.....	58
	6.2 Pohdinta	63

1 JOHDANTO

Vanha oikeus ottaa elämä tai antaa elää on korvautunut oikeudella vaalia elämää tai hylätä kuoleman omaksi (Foucault 1976/2010, 101).

Huumeiden käytön yleistyessä ja lisääntyessä, lisääntyvät samalla myös niistä aiheutuneet haitat niin yksilöille kuin yhteiskunnallekin. Vakavimpana haittana, lisääntyvät myös huumekuolemat. Suomessa kuoli huumeisiin 258 ihmistä vuonna 2020 (EMCDDA 2022, 52). Tilastokeskuksen mukaan määrä lisääntyi edelleen vuonna 2021, jolloin huumeisiin kuoli 287 ihmistä (Tilastokeskus 9.12.2022). Jos mukaan lasketaan huumeiden myötävaikutuksella tapahtuneet tauti- ja muut tapa-turmaiset kuolemat ja välilliset syyt, määrä on noin kolminkertainen (Rönkä & Niemelä 2020). Alle 25-vuotiaiden huumekuolemissa Suomi on kärkisijalla Euroopan maista (EMCDDA 2022, 52). Lääkeopioidien, erityisesti buprenorfiinien pistoskäyttö ja runsas opioidien, alkoholin ja bentsodiatsepiinien sekakäyttö, voidaan katsoa Suomen erikoisuudeksi. Huumekuolemat ovat ennenaikaisia ja niiden ehkäisyyn on olemassa tutkittuja keinoja. Riskiryhmien varhaisen tunnistamisen, hoitoonohjauksen tehostamisen ja näyttöön perustuvien interventiomenetelmien käyttöön ottamisen rinnalle, tarvittaisiin lisäksi stigman vähentämistä sekä halukkuutta puuttua asiaan yhteiskunnan taholta. Myös huumeriippuvaisilla on oikeus elämään ja terveyteen. (Kailanto & Viskari 2022; Rönkä & Niemelä 2020.)

Turvalliset pistotilat ovat valvottuja tiloja, joissa huumeiden käyttö on sallittua. Euroopassa niitä on ollut yli kolmen vuosikymmenen ajan, joista ensimmäinen perustettiin Sveitsiin jo vuonna 1986. Euroopan ohella, niitä on myös Kanadassa ja Australiassa. Turvallisten pistotilojen tarkoituksena ei ole ainoastaan hygieenisen tilan tarjoaminen tai puhtaiden pistovälineiden jakaminen. Pistotiloissa terveydenhuollon ammattilaiset ohjeistavat huumeidenkäyttäjää turvallisemmassa pistämisessä. Turvallisten pistotilojen tärkeimpinä tavoitteina on ehkäistä yliannoskuolemia ja tarttuvia tauteja. Kansainvälisesti pistotiloissa työskentelee

turvallisuus- ja terveysalan ammattilaisten ohella myös sosiaalialan ammattilaisia. Tavoitteena on auttaa kaikkein marginalisoituneimpia huumeriippuvaisia ja ohjata heitä tarvittaessa muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden piiriin. Huumeriippuvaisille annetaan terveysneuvontaa, sosiaalista tukea ja ohjausta. (Kailanto 2018, 9; Smith, Favril, Delhauteur, Vander Laenen & Nicaise 2019; EMCDDA 2018.) Jos Suomeen päädytään avaamaan turvallisista pistotiloja, on todennäköistä, että sosiaalityö on mukana käytännön toimijana, koska päihdepalvelut ovat osa aikuissosiaalityötä.

Alueellisesti huumeiden käyttö keskittyy Suomessa voimakkaimmin suurimpiin kaupunkeihin, erityisesti pääkaupunkiseudulle. Helsingin kaupunginvaltuustossa käsiteltiin vuonna 2018 valtuutettu Kati Juvan ja allekirjoittaneiden valtuustoaloite. Aloitteessa esitettiin, että Helsingin kaupunki selvittää mahdollisuutta avata avoimia ja valvottuja huumeidenkäyttöön tarkoitettuja tiloja. Perusteluina valvottujen pistotilojen perustamistarpeelle esitettiin haittojen vähentäminen, lisätuen tarve huumeriippuvaisille sekä piikittämisestä julkisissa tiloissa muulle väestölle aiheutuvien haittojen vähentäminen. Valtuutettujen esitys hyväksyttiin ja tehdyn selvityksen perusteella Helsingin kaupunginhallitus (2019) päätti esittää valtioneuvostolle valvottujen huumeidenkäyttötilojen kokeilun oikeuttavan erillislain säätämistä. Asia ei edennyt valtioneuvostossa. Pilotointimahdollisuus Helsingissä olisi ollut tarpeen, koska vuonna 2022 myös Turun kaupunginvaltuutetut tekivät aloitteen erillislain säätämisestä, joka mahdollistaisi huumeiden käyttöhuoneiden kokeilun Turussa (Turun kaupungin päätökset 14.2.2022). Koska huumeidenkäyttö keskittyy voimakkaimmin pääkaupunkiseudulle, olisi turvallisten pistotilojen pilotointi Helsingissä, ja kokeilun kautta saatu tieto ja kokemus olleet arvokkaita, ennen kuin niiden avaamista suunnitellaan muihin kaupunkeihin.

Esteenä turvallisten pistotilojen perustamiselle on kokonaiskieltopolitiikkaan perustuva kansallinen lainsäädäntömme. Kokonaiskieltopolitiikka perustuu oletukselle, että käytön laittomuus vähentäisi huumeiden tarjontaa ja käyttöä, ja samalla pitäisi yllä huumeiden vastaisia asenteita. (Kinnunen 2002; Tammi 2003). Kokonaiskieltopolitiikan rinnalla puhutaan kuitenkin myös haittoja vähentävästä huumeepolitiikasta, jonka tavoitteena on pitää huumeiden käytöstä aiheutuvat haitat mahdollisimman vähäisinä yksilöille, yhteisöille ja yhteiskunnalle, ehkäisemällä tai vähentämällä kaikkein haitallisimpia käytön seurauksia. Valtioneuvosto painottaa huumausainepolitiikassa haittojen vähentämistä, palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. (STM 2021; Rönkä & Markkula 2020.)

Ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen sekä osallisuuden edistäminen ovat sosiaalityössä tehtävän muutostyön pyrkimyksiä. Tavoitteet ovat vahvasti poliittisia, joten sosiaalityö voidaan nähdä osaksi

sosiaalipoliittista käytännön toimintaa. (Pohjola 2014, 19.) Suomessa julkinen sosiaalityö on järjestelmään kiinnittynyttä ja sosiaalityö toimii yhteiskunnallisten puitteiden sisällä. Työn rakentumista muovaavat yhteiskunnalliset reunaehdot, kuten lainsäädäntö, talous ja sosiaalipoliittiset päätökset. (Pohjola 2014, 18–19.) Päihdepalvelut ovat osa aikuissosiaalityötä, joten sosiaalityön tutkimuksen sekä sosiaalityöntekijöiden tulisi olla kiinnostuneita siitä, millaista keskustelua huume politiikasta ja huumeriippuvaisille suunnatuista palveluista käydään niin kansallisella tasolla kuin kansainvälisestikin. Poliitikkojen, asiantuntijoiden ja viranomaisten asenteilla ja mielipiteillä on vaikutuksensa siihen, millaisia interventioita ja palveluita yhteiskunta huumeriippuvaisille tarjoaa. On syytä tarkastella kriittisesti, millaista keskustelua poliittisella areenalla käydään huumeongelmasta ja sen hallintapyrkimyksistä sekä huume politiikasta ja vallitsevasta lainsäädännöstä. On myös tärkeää ymmärtää, mitä haittojen vähentämisellä tavoitellaan, ja millaisin käytännön toimenpitein kasvavaan huumeongelmaan haetaan ratkaisuja, koska sosiaalityö on niissä osallisena sekä käytännön toimijan että tiedontuottajan roolissa. Huumeriippuvaisten sosiaalisten oikeuksien sekä osallisuuden ja inklusion näkökulmasta muutostarpeet järjestelmätasolla olisivat perusteltuja. Järjestelmätason muutokset vaativat kuitenkin muutosta yhteiskunnan perusrakenteissa, eli ideologioissa, arvoissa ja asenteissa. Näillä on vaikutuksensa sosiaalisten ongelmien määrittelyihin sekä keskusteluihin, joita ilmiöiden ympärillä käydään.

Heinäkuussa 2022 kansalaisaloite turvallisten pistotilojen perustamisesta saavutti vaadittavat 50 000 kannatusilmoitusta, joten se etenee eduskunnan käsittelyyn. Kansalaisaloite ehdottaa, että sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön käynnistämään lainvalmistelun valvottujen pistotilojen perustamiseksi. Niiden perustaminen vaatisi muutoksia rikoslakiin. Perhe- ja peruspalveluministeri Lindén kommentoi Ylelle, että valvottujen pistotilojen mahdollistaminen vaatisi usean ministeriön yhteistyötä lainsäädäntövalmistelussa ja säädösvalmistelu vie aikaa. (Yle Uutiset 13.7.2022.) Koska kansalaisaloite on jätetty 16.6.2023 ja tulee uuden eduskunnan käsiteltäväksi, on aihe edelleen ajankohtainen. Samalla on tärkeää pohtia, mitä turvallisten pistotilojen toiminnalla tavoitellaan. Onko tavoitteena huumeisiin liittyvien riskien ja marginalisoituneiden huumeriippuvaisten parempi hallinta, vai ihmis- ja kansalaisoikeuksien turvaaminen ja huumeriippuvaisten yhteiskunnallinen auttaminen ja tukeminen heidän omilla ehdoillaan?

Turvalliset pistotilat ovat saaneet runsaasti huomiota mediassa ja keskustelupalstoilla. Yhteiskunnallinen keskustelu on saanut vauhdin Juvan tekemän valtuustoaloitteen myötä. Mielipiteet ja keskustelu ovat vahvasti polarisoituneita (kts. Väisänen 2019), ja kuvastavat voimakkaasti erilaisia huumeongelman hallintaan liittyviä näkemyksiä, sekä ihmiskäsitystä, arvoja ja ideologioita. Yhtenä sosiaalisten

ongelmien määrittelyareenana toimii politiikka. Samoin on huumeongelman kohdalla. Tuukka Tammi (2003) huomauttaa, että Suomessa huumeongelmaa koskevan kollektiivisen määrittelyn tarkastelu on keskittynyt media-analyysihin. Kokonaiskuvan muodostamisessa sekä media-analyysit, että yhteiskunnassa kollektiivisesti muodostuneiden mielipiteiden ja uskomusten tunnistaminen on tärkeää. Tammi (2003) kuitenkin painottaa, että media-analyysit eivät tavoita hallinnon, politiikan ja eri asiantuntijajärjestelmien monenkirjavaa argumentaatiota ja keskinäisiä konflikteja, joten politiikkaa on syytä tutkia erikseen huumeekysymyksen määrittelyareenana (em., 465.)

Sosiaalityön tutkimuksen kannalta huumeiden käyttöhuoneisiin liittyvä poliittisen puheen analysointi on vähintäänkin perusteltua, koska puhutaan kansalaisista, jotka saattavat tarvita sosiaalityön apua ja tukea ja toimintamallista, jonka avulla kohtaaminen mahdollistuu. Poliitikot osallistuvat puheillaan sekä huumeongelman että huumeidenkäyttäjien määrittelyyn, mutta myös luovat kuvaa mahdollisen uuden toimintamallin seurausvaikutuksista. Diskurssit eivät liity ainoastaan turvallisiin pistotiloihin. Laajempaa kamppailua käydään yksilön ja yhteiskunnan vastuista ja velvollisuuksista tilanteessa, jossa henkilökohtainen riski, huumeidenkäyttö, on karannut yksilön hallinnasta. Tutkimuksessa analysoidaan, mitä ja miten poliittisessa keskustelussa puhutaan turvallisista pistotiloista ja pistämällä huumeita käyttävistä ihmisistä. Sosiaalityön rooli ja tärkeys huumeiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämisessä jää usein vähäiselle huomiolle (esimerkiksi Perälä 2012). Tutkimuksessa tarkastellaan, millainen rooli sosiaalityölle muodostuu käyttöhuoneisiin liittyvissä diskursseissa ja miten diskursseissa ilmenevät arvot suhteutuvat sosiaalialan arvoperustaan.

Tutkimuksen tavoitteena on analysoida Helsingin kaupunginvaltuustossa 7.11.2028 turvallisista pistotiloista käytyä poliittista keskustelua. Keskustelulle laajemman yhteiskunnallisen kontekstin muodostaa tutkielman toinen luku, Suomen huumehistoria. Luvussa tarkastellaan suomalaisten huumeidenkäyttöä ja huumeiden käytön hallintapyrkimyksiä esimodernilta ajalta nykyiseen, jälkimoderniin aikaan. Suomen huumehistoriaan, ja aiempaan aihetta käsittelevään tutkimukseen perehtymisen avulla, on mahdollista paikallistaa historiasta tapahtumia, joiden seurauksena nykykäytännöt ja diskurssit kumpuavat (kts. Helén 2016, 24). Michel Foucault'n filosofian lähtökohtana oli totena pidettyjen ja lähtökohtaisesti kyseenalaistamattomien asioiden kyseenalaistaminen historiaan perehtymisen avulla. Hänen pyrkimyksensä oli osoittaa, että historiaan perehtymällä ja problematisoimalla, voidaan kyseenalaistaa vallitsevat ajattelun ja toiminnan tavat ja määrittää sitä, mikä nykyisyydessä on erityistä tai kyseenalaista. (Helén 2016, 22–25.) Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja näkökulman analyysiin muodostavat saksalaisen sosiologi Ulrich Beckin (1986;

1995;2000) näkemykset. Beckin mukaan olemme siirtyneet modernista teollisesta yhteiskunnasta riskiyhteiskuntaan. Tietoisuus riskiyhteiskunnassa elämisestä on osa modernisaatioprosessia, jonka seurauksena saavutetaan modernisaation toinen vaihe, refleksiivinen modernisaatio. Ajalle tyypillistä on yksilöityminen, joka ulottuu myös riskeihin sekä niiden hallintapyrkimykseen. Jälkimodernille ajalle tyypillistä on yksilön vastuun ja oman elämän hallinnan sekä itsekontrollin korostuminen. Michel Foucault (1975/1980; 1976/2010) on tarkastellut teoksissaan elämän hallintaa ja politisoitumista sosiaalivaltiollisessa viitekehyksessä. Foucaultin biopolitiikan käsite liittyy oleellisesti riskien arviointiin ja hallintaan niin yksilö- kuin väestötasollakin, joten aineistoa tarkastelen biopoliitikan ja biovallan linsseillä. Teoriaosion viimeisessä alaluvussa tarkastellaan sosiaalityölle asetettuja, ristiriitaisiakin odotuksia jatkuvan muutoksen ja epävarmuuden aikana. Tutkielman neljännessä luvussa kerron tutkimusaineistosta ja tutkimukselle asettamistani tavoitteista. Esitän tutkimuskysymykset ja metodivalinnat, joiden avulla selvitän vastauksia esittämiini kysymyksiin. Analyysin tulokset, poliittisen diskurssianalyysin avulla muodostuneet diskurssit, niiden näkökulmat, keskeiset sisällöt sekä niiden väliset valtasuhteet esitän viidennessä luvussa. Analyysissä keskeisiä ovat diskurssien riskeihin, hallintaan ja vastuuseen liittyvät näkemykset, näitä käsittelen erillisessä alaluvussa. Poliittisen diskurssianalyysin kriittisyys ilmenee sen pyrkimyksenä paljastaa taustalla vaikuttavia arvoja ja ideologioita (Fairclough & Fairclough 2012). Sosiaalityön näkökulmasta tarkastelen diskursseissa ilmeneviä arvoja ja ideologioita suhteessa sosiaalialan arvoihin. Kriittiselle ajattelulle aineksia antaa lisäksi eri diskursseihin osallistuvien puolueiden paljastaminen. Eri puolueiden kollektiivisella mielipiteellä saattaa olla merkitystä, kun turvallisiin pistotiloihin liittyvää kansalaisaloitetta käsitellään valtakunnan ylimmällä tasolla.

2 HUUMEHISTORIA JA AIKAISEMPI TUTKIMUS

2.1 Huumaavien aineiden käyttö esimodernilla ajalla

Jo esimodernilla ajalla, 1800-luvun koleraepidemioiden aikaan Suomessa suositeltiin sen lääkitsemiseksi oopiumia. Tuolloin tiedettiin, että väärinkäytettynä oopiumi muuttui myrkyksi. Oopiumin lääke- ja päihdekäyttö kuuluivat sivistyneelle ja lukutaitoiselle kansanosalle, joka oli kykeneväinen lukemaan uutisointia sanomalehdistä. Lehdissä oopiumin käyttöä kuvattiin myönteisenä ja houkuttavana tapana, välillä varoittavaan sävyyn. Oopiumia pahempana myrkkynä pidettiin viinaa. Apteekkien sijaan oopiumia ostettiin erityisesti maaseudulla kulkukauppailta. Kaupunkeihin perustettiin apteekkien avuksi rohdoskauppoja, joista muodostui kuitenkin kilpailijoita apteekkeille. Myrkkykaupan kontrolloimiseksi annettiin vuonna 1888 ”armollinen asetus rohdoskaupasta”. Aiemmin myrkkykauppa oli rajattu vain apteekkareille, mutta asetuksen myötä ilmoituksen antanut sai myydä lääkerohjoja puodissaan. Myrkyksi luokiteltiin mm. morfiini, oopiumi ja Intian hamppu. Käytännössä 1920-luvun puoliväliin saakka, ainoastaan myrky- ja rohdosasetuksilla säänneltiin huumekauppaa Suomessa. (Ylikangas 2009, 20–26.)

Huumeiden käyttö alkoi lisääntyä Suomessa itsenäistymisen jälkeen. Vaikka huumeiden käytön tasainen lisääntyminen alkoi ensimmäisen maailmansodan aikana, kovin laajasta ongelmasta ei ollut kysymys. (Partanen 2002, 22; Ylikangas 2009, 59; 65.) Käytettäviä aineita ei Suomessa nimetty huumeiksi, ja käyttö nähtiinkin lähinnä erilaisten sairauksien ja kiputilojen lääkitsemisenä. Edelleen myös väärinkäyttö ja liikaikäyttö tunnistettiin. Kokaiinia, heroiinia ja morfiinia liikkui salakaupassa ja laillisen morfiinin kulutus oli 1920–1930-luvuilla muihin Euroopan maihin verrattuna keskimääräistä suurempaa. Huumeiden käyttö herätti julkista keskustelua ja huolta ja asiaa käsiteltiin myös poliittisella tasolla (Järvi 2021, 22–24; Ylikangas 2009, 65–66;71.)

Vaikka morfiini säilyi läpi 30-luvun narkomaanien ykköshuumeena (Ylikangas 2009, 131), ilmestyi katukauppaan myös heroini jo 1930-luvun alkupuolella. Heroiinista tuli Helsingin muotihuume, johtuen sen helposta saatavuudesta. Sitä käytettiin kansan keskuudessa yleisesti rohtona ja yskänlääkkeenä. Suomessa heroiinin vuosittainen kulutus oli niin suurta, että YK huolestui käytön jatkuvasta kasvusta. Sisäministeriön mukaan runsas käyttö perustui sen edullisuuteen kivun ja yskän hoidossa. (Järvi 2021, 29; Weckroth 2001, 38.)

Huumeiden käytön yleistymisen syynä oli erityisesti helppo saatavuus. Sosiaalisen ja kulttuurisen murrosajan vaikutuksien ohella, myös kieltolain myötä rajusti kasvanut juopottelu ja moraalinen löystyminen vaikuttivat asiaan. Julkisuudessa huumeiden käyttö nähtiin moraalisenä ongelmana ja syntinä, ja narkomaanit joko rappeutuneen eliitin tai uuden nuorison edustajina. (Ylikangas 2009, 67.) Suomi ratifioi Haagin kansainvälisen sopimuksen vuonna 1922. Sopimus koski oopiumin, morfiinin, heroiinin ja kokaiinin valmistuksen ja kaupan valvontaa. Lainsäädännön uudistuksia ei ratifioinnin myötä nähty tarpeellisena, rikoslain perusteella voitiin rangaista salakuljetuksesta ja myrkyasetuksen perusteella säännösten rikkojalle voitiin antaa lievä rangaistus. (emt., 83–85.) Päihdeongelmat nähtiin vitsauksena, joita säänneltiin rikosoikeudellisin keinoin ja sosiaalihuollon pakkojen avulla pitkälle 1930-luvun alkupuolelle saakka (Kaukonen 2002, 146–147).

Toisella maailmansodalla oli merkittävä rooli huumeidenkäytön, myös väärinkäytön, lisääntymisessä. Heroini oli rintamalla yksi käytetyimmistä lääkkeistä. Jatkosodan aikaan suosittu aine oli pervitiini, jolla oli piristävä ja nälän karkottava vaikutus. Pervitiiniä käytettiin särkylääkkeen tavoin, tiedostaen säännöllisen ja liikakäytön riskit. Toisen maailmansodan aikana lisääntyi opiaattien, barbituraattien ja amfetamiinien käyttö. Jatkosodan aikana rintamalla suosittiin lisäksi heroinia ja morfiinia. 1930–1940-luvuilla riippuvuus huumaavista aineista nähtiin heikkouden merkinä. Elokuvat ja kirjallisuus tuottivat mielikuvaa huumeidenkäyttäjistä rikollisina ja luulosairaina, lääkäreiden nähdessä riippuvuuden aiempaa selkeämmin sairautena. (Järvi, 2021, 24–27.)

Verrattuna nykypäivään, ei vielä 50-luvulla puhuttu kovinkaan suuresta määrästä ongelmakäyttäjiä (Parhi 2023, 14). Weckroth (2001, 36) huomauttaa, että ennen varsinaisia huumealloiksi kutsuttuja ajanjaksoja, on Suomessa esiintynyt kausittain lisääntyntä päihteiden käyttöä. Käytettyjä aineita ei kuitenkaan määritelty laissa kielletyiksi, joten huumeista sanan nykyisessä merkityksessä ei voida puhua (emt., 36.) Lainsäädännön puuttumisen vuoksi, riippuvaisten avunsaanti ja hoito oli heikkoa. Päihdehuollon arvopohja alkoi jakautua. Parempiosaisille suunnattiin vapaaehtoista terapiaa, kun taas huono-osaisiin sovellettiin pakkoon perustuvaa virallista valvontaa ja laitoshoidoja (Kaukonen 2002, 148–149). Valvontatoimenpiteenä huumeita käyttä-

viin voitiin kohdistaa soveltamalla irtolaislakia. Huumaavien aineiden käyttöä seurannut irtolaisuus oli syy sijoittaa käyttäjiä työlaitoksiin. Työlaitoksiin ohjaamisella pyrittiin karsimaan huumeiden käyttäjien epäsosiaalista käyttäytymistä. (Parhi 2023, 14.)

Sotien sivuseurauksena ensimmäinen huumeaalto alkoi nousta, soteveteraanien ja sotainvalidien muodostaessa huomattavan päihderiippuvaisten perusjoukon (Järvi 2021, 28). Vaikka huumaavien aineiden väärinkäyttö oli väkilukuun suhteutettuna edelleen vähäistä, asiasta huolestuttiin poliittisella tasolla. Huumeet nähtiin ulkomailta tulevana uhkana ja niiden katsottiin uhkaavan nuorison ja koko yhteiskunnan tulevaisuutta. Laki päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta (96/1961) säädettiin 1961. Lainsäädännön seurauksena määriteltiin päihdyttäviksi aineiksi ne, jotka saattoivat käyttäjän päihtyneeksi tai päihtymykseen verrattavissa olevaan tilaan. Samalla huumeet sisällytettiin osaksi alkoholikontrollia. PAV-lain myötä termit ”väärinkäyttö” ja ”väärinkäyttäjä” yleistyivät. (Parhi 2023, 14–16.)

Voidaan todeta, että huumaavien aineiden liikakäyttö ja riippuvuus on tunnistettu esimodernilta ajalta saakka. Huumaavien aineiden käyttö laajeni sivistyneeltä kansanosalta, rintamalle ja koko kansan käyttöön, jolloin myös myyntiin ja käyttäjiin kohdistuvaa kontrollia lisättiin. Huumaavien aineiden liikakäyttöä on pidetty moraalittomana ja riippuvaisia heikkoina ja rikollisina, joiden epäsosiaalista käytöstä on pyritty kaitsemaan kurilla ja normalisoinnilla. Huumepolitiikassa on painotettu terveydenhuollon toimenpiteitä (Soikkeli, 2001, 23). Riippuvuus on lääkäreiden keskuudessa nähty sairautena, ja työlaitosten lisäksi riippuvuudesta kärsiviä on sijoitettu mielisairaaloihin (Ylikangas 2009; Järvi 2021).

2.2 Modernin ajan huumeaallot ja kokonaiskieltopolitiikka

Suomen ensimmäinen huumeaalto sijoittuu moderniin, teollistumisen ja kaupungistumisen aikaan 1960-luvun jälkipuoliskolle, jolloin laittomien huumeiden käyttö levisi. Murroskausi ja maailmalta kantautuneet uudet vaikutteet muuttivat suhtautumista huumeisiin (Ylikangas 2018, 26; Partanen 2002, 22). Yhteiskunta muuttui ja modernisoitui, samalla kun Etelä-Suomeen suuntautuvan muuttoliikkeen myötä, muuttui useiden ihmisten elinympäristö. Muutosten myötä lisääntyivät sosiaaliset ongelmat. Huoli nousi nuorison keskuudessa lisääntyneestä kannabiksen ja muiden huumeiden käytöstä. Huumeet näyttäytyivät ulkomailta tulleetena ja suojaantumista vaativana uhkana, ja julkisessa keskustelussa nousi moraalipaniikki. (Parhi 2023, 8–11.) Ensimmäiselle huumeaallolle ominaista oli lisääntynyt viihdekäyttö (emt.,12). Huumemarkkinat kasvoivat nopeasti kasvaneen kysynnän seurauksena etenkin pääkaupunkiseudulla (Partanen 2002, 23).

Vaikkakaan pysyvää, tai jatkuvasti kasvavaa ilmiötä huumeidenkäytöstä ei vielä 60-luvullakaan tullut, aloitettiin Suomessa käytön yleistymisen seurauksena huumeiden käytön tilastointi (Weckroth 2001, 38–39). 60-luvun jälkipuoliskolla huumeiden käytön lisääntymiseen herättiin poliittisella tasolla. Huumeiden käyttö säädettiin ase- tuksella rangaistavaksi 1966. Kaksi vuotta myöhemmin huumausainekomitea ryhtyi valtioneuvoston asettamana selvittämään väärinkäyttöön liittyvää ilmiötä. Mietintöä varten kuultiin lukuisia sosiaali-, terveys-, ja turvallisuusalan asiantuntijoita sekä oikeuden edustajia. Mietinnön selvitykset koskivat mm. käytettyjä aineita, käytön laajuutta ja esiintymismuotoja. Tietoa kerättiin esimerkiksi käyttäjistä, käytön syistä ja käytetyistä huoltotoimenpiteistä. Kiinnostus kohdistui sekä olemassa oleviin, että tarvittaviin huoltotoimenpiteisiin. Huumausainekomitean mietinnössä päädyttiin suosittelemaan huumeiden käytön kriminalisointia tulevassa huumausainelaisissa. (Parhi 2023, 24.)

Ensimmäisen huumeaallon aikaan tietoa huumeista oli vähemmän, eikä komitean esitykselle juurikaan esitetty soraääniä. Hallitus esitti vielä vuonna 1970, ettei käyttöä kriminalisoitaisi. Perusteluina esitettiin, ettei rikosoikeudellisilla toimenpiteillä olisi vaikutusta niihin, jotka kärsivät riippuvuudesta. Talousvaliokunnassa olttiin samaa mieltä. Näkemyksen mukaan käyttäjät olivat psyykkisesti sairaita ja hoidon tarpeessa. Eduskunnan lakivaliokunta oli toisella kannalla. Lakivaliokunnan mielestä ilman kriminalisointia huumausainelakia tulkittaisiin käytön hyväksyvänä. Kriminalisoinnin kannalle asetui samoin suuri valiokunta. Eduskunnan äänet jakautuivat 92–80 käytön kriminalisoinnin hyväksi ja huumausainelaki säädettiin Suomessa vuonna 1972. (Parhi 2023, 27.) Huumepolitiikassa kääntyi painotus terveydenhuollon toimenpiteistä rikosoikeudelliseen kontrolliin (Soikkeli 2001, 23), jonka ylläpito määrittyi poliisiviranomaisten tehtäväksi (Järvi 2021,110). Näkemykset huumeista kiristyivät ja samalla lisääntyivät poliisin resurssit. Poliisin otteet käyttäjiä kohtaan kovenivat. (Partanen 2002, 23.)

Kontrollipolitiikka, jota länsimaisissa yhteiskunnissa yleisesti edelleen harjoitetaan, perustuu ajatukselle, että haitalliset ja epäsuotuisat käyttäytymismuodot ovat rikollista toimintaa tai sairauksia. Normista poikkeavaa käyttäytymistä karsitaan joko poliisin ja oikeuslaitoksen toimesta ja rikoslakiin perustuen, tai lääketieteeseen perustuvalla terapialla. (Partanen, 2002, 20–21.) Jaakko Hämeen-Anttilan (2013, 218) mielestä lainsäädännön mukaantulo rikkoi sosiaalisen kontrollin, koska ennen kriminalisointia yhteiskunnan normit pitivät kurissa huumeiden käyttöä. Uusi huumausainelaki muutti merkittävästi myös huumeongelman kulttuurista tulkintaa. Huumausainelaki herätti runsaasti julkista keskustelua, joka Tuukka Tammen (2003) mielestä loi perustan huumepelolle. Parhi (2023, 25) sanoo keskusteluiden olleen poliittisesti värittäneitä ideologisia kamppailuja, jotka osaltaan muovasivat kehittyvän hyvinvointiyhteiskunnan rajoja ja sääntöjä. Huumeiden käytön kriminalisointia voidaan pitää

ensimmäisen huumeaallon yhtenä merkittävimmistä poliittisista päätöksistä. Käytön lisääntyminen taittui 1970-luvun alussa ja pysyi vähäisenä vielä seuraavan vuosikymmenen. (Partanen & Metso 1999, 143; Partanen 2002, 23.) Pelloista huolimatta huumekokemuksilla oli osansa myös 1980- ja 1990-luvun nuorisokulttuureissa (Ylikangas 2018, 26).

Toiseksi huumeaallosi nimetty huumeiden käytön lisääntyminen koettiin Suomessa 1990-luvulla. Suomi toipui lamasta, kaupungistui ja kansainvälistyi (Partanen & Metso 1999, 148). Katukuvaan ilmestyivät buprenorfiini ja muuntohuumeet ja esimerkiksi kannabiksen käyttö tuplaantui. (Partanen 2002, 23; Ylikangas 2018, 26.) Toisen huumeaallon aikana sekä huumeiden käyttö että siihen liittyvät haitat lisääntyivät. Sosiaalisesti syrjäytyneiden ja moniongelmaisten huumeidenkäyttäjien määrä kasvoi voimakkaasti. (Kaukonen 2002, 156; Hakkarainen & Tigerstedt 2002, 253.) Samoin lisääntyi huumeiden käyttö suonensisäisesti (Kaukonen 2002, 156; Murto 2002, 167), mikä pakotti pohtimaan huumeekysymystä, huumepolitiikan keinoja ja hoitomalleja uudelleen. Todettiin, että poliisikontrollin lisäksi huumeongelman selättämiseksi tarvittaisiin hoitojärjestelmä, jonka avulla voitaisiin tukea huumeriippuvaisia. (Hakkarainen & Törrönen 2002: Murto 2002.) Tähän vaikutti myös kansainvälinen kehitys, joka nosti huumeekysymyksen voimakkaammin poliittiseksi agendaksi. Huumeiden käytön rangaistavuudesta ei Suomessa haluttu tinkiä, vaikkakin käyttäjiin kohdistetut rankaisutoimet alkoivat näyttämään globaalissa keskustelussa kyseenalaisilta. Vastapainoa alettiin hakea hoitojärjestelmää kehittämällä. (Kaukonen 2002, 156.)

2.3 Kohti haittojen vähentämistä

1997 laaditussa huumestrategiassa käytöstä aiheutuneiden haittojen vähentäminen kirjattiin yhdeksi huumepolitiikan tavoitteista. Hakkaraisen ja Tigerstedtin (2002, 259) mielestä strategiassa huumeekysymys kuvataan aiempaa ristiriitaisempana ja monisäikeisempänä ilmiönä painottaen huumeidenkäyttöä kansanterveydellisenä uhkana ja sosiaalisena ongelmana, eikä ainoastaan rikollisena käyttäytymisenä. Hakkarainen ja Törrönen (2002) huomioivat, että 1990-luvun julkisen keskustelun teemat koskivat viranomaisten työnjakoa ja sen selkiyttämistä. He toteavat jakolinjan piirtyneen käyttäjien ja myyjien välille. Poliisin ja tullin vastuulle osoitettiin huumekaupan torjuminen, kun taas käyttäjiin kohdistettavina toimenpiteinä hoito ja haittojen vähentäminen nähtiin tärkeänä. Hoito ja haittojen vähentäminen katsottiin sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviksi. (Hakkarainen & Törrönen 2002.) Vuonna 1997 valtioneuvosto antoi asetuksen opioidiriippuvaisten vieroitus-, korvaus- ja ylläpito-hoidosta. Vaikka medikalisaation vahvistumisen myötä päihdehoitokin medikalisoitui vuosituhannen

vaihteessa, päihdeongelmien monimuotoisuuden vuoksi medisiinisten hoitomuotojen ohella psykososiaalinen työ nähtiin edelleen tärkeänä (Murto 2002, 175–177).

Pekka Hakkaraisen, Karoliina Karjalaisen ja Mikko Salasuon (2020) mielestä viime vuosikymmenten kehitystä kuvaa aaltoa paremmin portaittainen käytön lisääntyminen. Esimerkiksi kannabiskokeilujen määrän kasvu on lähes eksponentiaalista 1950-luvulla syntyneistä 90-luvun sukupolveen saakka. Myös Ylikangas (2018, 26) toteaa yleistymisen kannabiksen käytössä ja toteaa laillistamisen kannatuksen lisääntyneen. Tästä yhtenä esimerkkinä on 2019 tehty kannabiksen käytön ja kotikasvatuksen dekriminialisointia vaatinut kansalaisaloite, joka eteni eduskunnan käsittelyyn saakka. (Hakkarainen ym. 2020, 477). Huumeiden käyttö on lisääntynyt merkittävästi viimeisten parinkymmenen vuoden aikana ja asenteet käyttöä kohtaan ovat lientyneet (Ylikangas 2018; Hakkarainen ym. 2020). THL:n (2023) tutkimukseen osallistuneista 25–34-vuotiaista liki puolet kertoo kokeilleensa huumeita, kannabiksen käytön rankaisemisesta luopuisi yli puolet ja jopa 29 % luopuisi kaikkien huumeiden käytön rankaisavuudesta. Turvallisia pistotiloja kannattaa 65 % tutkimukseen osallistuneista. Edellä mainittu kertoo huumeiden käytön normalisaatiosta (vrt. Hakkarainen & Tigerstedt 2002, 252), ja haittojen vähentäminen siitä, että huumeiden käyttö on laajaa ja vakiintunutta (Huumausainestrategia 1997), toisin sanoen, pysyvä ilmiö yhteiskunnassa. Koska ongelmaa ei selätetä rajoittavalla huume politiikalla, ovat huumeiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämiseen tähtäävät toimenpiteet ja palvelut huumeiden käyttäjille välttämättömiä.

Toivo Hurme (2002) toteaa haittojen vähentämisen olevan huume politiikassa ongelmallinen käsite, koska se esitetään yleisenä huume politiikan strategiana. Se saa ideologisen sisällön, jos se näyttäytyy vaihtoehtona rajoittavalle huume politiikalle. Suomessa käytännöt ovat laajentuneet sekä rajoittavan että haittoja vähentävän huume politiikan nimissä 1990-luvun lopulta. Valvontaviranomaiset ovat vahvistaneet kontrollia mm. ottamalla käyttöön uusia poliisitekniikoita. Kontrolli ei kohdistu ainoastaan ammattimaiseen rikollisuuteen vaan myös huumeiden käyttöön. (Tammi 2002.) Myös sosiaali- ja terveydenhuollon toteuttama haittojen vähentäminen on laajentunut. Huumeidenkäyttäjien terveysneuvonta ja puhtaiden käyttövälineiden tarjoaminen on yleistynyt ja huumeriippuvaisten lääkkeellinen korvaushoito lisääntynyt. Korvaushoidon ehtoja ja hoitoon liittyvää kontrollia on väljennetty (Hakkarainen & Tigerstedt 2002, 264; Selin 2011, 30). Anna Nelsonin (2012) mielestä haittojen vähentämisen käsite ja sen ymmärtäminen orientaationa mahdollistaa asiakkaiden tilanteisen auttamisen, erilaiset tavoitteet sekä niiden auttamisen, jotka eivät pyri raittiuteen, ja sen vuoksi pysyttelevät palveluiden ulkopuolella. Haittojen vähentämiseen tähtäävästä huume politiikasta ja siihen liittyvästä hallinnasta on Suomessa tehty tutkimusta, samoin huumeiden käyttöön liittyvistä riskeistä ja niiden hallinnasta. Seuraavana esiteltävä

tutkimus liittyy olennaisesti omaan tutkimukseeni, sekä tutkittavaan ilmiöön että näkökulmaan; huumeidenkäytöstä aiheutuvien haittojen vähentämiseen sekä huumeiden käytön ja käyttäjien hallintapyrkimyksiin. Turvallisiin pistotiloihin liittyvää tutkimusta ei ole Suomessa tehty, mutta niistä käytyä mediakeskustelua on analysoitu, samoin Kati Juvan ja allekirjoittaneiden laatiman valtuustoaloitteen käsittely- ja etenemisprosessia.

Tuukka Tammi (2007) on väitöstutkimuksessaan tutkinut huumausainepoliittikan muutosta Suomessa, keskittyen erityisesti haittojen vähentämistä koskeneeseen poliittiseen kamppailuun. Tammi erittelee tutkimuksessaan haittojen vähentämisen politiikan sisältöjä ja tarkastelee, uhkaako tai heikentääkö se perinteisen, kokonaiskieltopoliittikan asemaa. Yleisenä johtopäätöksenä Tammi esittää, että haittojen vähentäminen ei ole heikentänyt perinteisen huume politiikan asemaa, vaan asettunut osaksi sitä. Laajentuneena korvaushoitoina ja huumeiden käyttäjien terveysneuvontapisteinä toteutettu haittojen vähentäminen on merkinnyt lääketieteeseen pohjautuvien ja erikoistuneiden palveluiden syntyä ja samalla lääkärikunnan lisääntynyttä vastuuta huumeongelmien hoitamisessa. Tammi toteaa, että haittojen vähentäminen ei ole tarkoittanut siirtymää liberaalimpaan huume politiikkaan, koska samalla myös rikosoikeudellista kontrollia on tehostettu. Tammen mielestä kielto lakipoliittikan ja haittojen vähentämisen yhdistyminen onkin synnyttänyt kahden raiteen huume poliittisen paradigman.

Jani Selin (2011) on väitöstutkimuksessaan tutkinut huumeriippuvuuteen ja huumeriippuvuuteen kohdistetun yhteiskunnallisen kontrollin ja huumeriippuvuutta koskevan asiantuntijätiedon yhteyksiä. Hän tarkastelee huumeriippuvuutta koskevan tietämyksen ja riippuvuuden hoitomenetelmien muutoksia aikavälillä 1965–2005 foucaultilaisesta hallinnan näkökulmasta. Tulokset osoittavat, että korvaushoidot eivät yksioikoisesti ole merkinneet huumeriippuvaisten muuttumista aktiivisiksi kansalaisiksi, vaan he ovat edelleen sosiaalisen kontrollin kohteita. Selinin tutkimuksen mukaan huumeriippuvuutta on onnistuttu hallitsemaan ja arvioimaan yksilökohtaisesti, riippuvuutta koskevan tietämyksen ja hoidettavien käyttäytymistä ohjaavien sääntöjen ja menetelmien avulla. Selinin mielestä korvaushoito voidaan katsoa hallinnan tekniologiaksi, jossa tietämys ja diagnosointi yhdistyvät yksilön ruumiintoimintojen ja käytöksen normalisointiin. Hänen näkemyksensä mukaan korvaushoitoon liittyy kurivaltaa, koska sopiva lääkeannos on mittari riippuvuuden vakavuudesta ja sen avulla riippuvuuden oireet pidetään kurissa ilman päihteen tuomaa nautintoa. Tutkimuksen mukaan tietämys huumeiden käyttöön liittyvistä terveysriskeistä ja niiden rajoittaminen korostuvat tutkittavan jakson kahden viimeisen vuosikymmenen aikana. Kansanterveydellistä painotusta on lisännyt mm. uhka veriteitse tarttuvista viruksista. Uhkaan vastaavat esimerkiksi terveysneuvontapisteiden palvelut. Yksilötasolla taas korostuvat erilaiset itsehallinnan tekniikat, joiden tavoitteena on ehkäistä huumeiden

käyttöä korvaamalla haitallisia toimintatapoja raittiutta ylläpitävillä, tai terveyshaittoja vähentävillä tavoilla. Selin toteaa lisäksi, että korvaushoittojen käyttöönottoaminen Suomessa ei perustu tieteen edistymisen tuottamana järkipäätymiseen tai medicalisaatioon, koska korvaus sekä huumeriippuvuuden todentamisessa että hoidon tekniikkana on jo vanha. (mt., 41–42.)

Riikka Perälän (2012) väitöstutkimus on etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa. Perälän tutkimusaineisto koostuu vuosina 2003–2007 terveysneuvontapisteissä tehdyistä asiakas- ja työntekijähaastatteluista sekä havaintomuistiinpanoista. Teoreettisella tasolla Perälä tarkastelee nykyajalle tyypillisistä yhteiskunnallisen hallinnan muodoista käytyä tutkimuskeskustelua, ja haluaa monipuolistaa yhteiskunnallisesta hallinnasta tehtyjä analyysejä nostamalla esiin hallintaan kohdistuvan vastapuheen ja vastarinnan mahdollisuuden. Tutkimuksessaan hän tarkastelee haittojen vähentämisen politiikkaa ja siitä seuraavia hallinnan käytäntöjä. Hän tarkastelee muun muassa, otetaanko yksilöt aiempaa paremmin huomioon, vai synnyttääkö haittojen vähentäminen uudenlaisia, piilevämpiä vallankäytön muotoja. Perälä on kiinnostunut siitä, rakentuuko haittojen vähentämisen politiikan ympärille huumeiden käyttöön liittyviä yksilöllisen elämänhallinnan projekteja ja voidaanko uudenlaisia auttamisen tapoja ylipäänsä rakentaa, jos yksilöt katsotaan vastuullisiksi omasta hyvinvoinnistaan.

Tulosten valossa muodostuvat terveysneuvontapisteet ja niissä toteuttava haittojen vähentämisen politiikka merkittäväksi osaksi huumeiden ongelmakäyttäjän jokapäiväistä elämää. Pisteistä saadaan tukea ja apua, jota muualla yhteiskunnassa ei ole saatavilla. Pisteissä asiakkaat ja työntekijät ovat omaksuneet uudenlaisia tapoja huumeongelman parempaan hallintaan. Vaikka terveysneuvontapisteiden toimintatavat on mahdollista nähdä ”biovallan” ilmentymänä, toiminta ei näyttäyty pisteeseen tuleville käyttäjille alistavana, vaan mahdollisuutena ja oikeutena huolehtia itsestään (mt., 39, 63). Niin työntekijät kuin asiakkaatkin näkevät pisteissä tehdyn työn perinteisen haittojen vähentämisen politiikan tehtäviä laajemmaksi. Keskeinen osuus on hoiva- ja sosiaalityöllisillä elementeillä ja pisteillä on yhteys muihin palvelujärjestelmän toimintoihin. (mt., 67, 71–72.) Olisikin tärkeää, että haittojen vähentämisessä huomioitaisiin paremmin nämä Perälän esiin tuomat hoiva- ja sosiaalityölliset elementit ja niiden merkitys asiakkaiden auttamisessa ja tukemisessa.

Perälä toteaa Suomessa toteutettavan haittojen vähentämisen politiikan olevan positiivinen esimerkki siitä, kuinka asiakaslähtöisillä työtavoilla voidaan syrjäytyneen väestöryhmän luottamusta yhteiskuntaan lisätä (mt., 72). Perälän mielestä tämä tulisi huomioida, kun vastaavanlaisia interventioita suunnitellaan tulevaisuudessa. Terveysneuvontatoiminnan ja ulkopuolisen ympäristön suhde on kuitenkin jännitteinen

ja se, että viranomaiset näkevät toiminnan kapeasti vain ruiskujen ja neulojen vaihtotyöksi, vaikeuttaa uusien menettelytapojen ottamista osaksi huumehoidon käytäntöjä ja suomalaista huumeusainepolitiikkaa. (mt., 87.)

Uutena menettelytapana huumeidenkäytöstä aiheutuvien haittojen vähentämisessä olisivat turvalliset pistotilat kokeilemisen arvoisia. Alkuvuodesta 2022 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos otti kantaa niiden tarpeellisuuteen. THL:n koordinoima asiantuntijaryhmä julkaisi ehdotuksensa ”Huumekuolemien ehkäisyn Suomen malliksi”. Yhtenä toimenpiteenä esitettiin valvottujen käyttötilojen perustamista (Kailanto & Viskari 2022). Turvallisten pistotilojen vaikutuksista on runsaasti kansainvälistä tutkimusta, ja voidaan todeta, että ne vastaavat niille asetettuihin tavoitteisiin. Oikein sijoitetut, valvotut ja huolellisesti suunnitellut pistotilat vähentävät huumehaittoja. Turvalliset pistotilat voivat vähentää pistämistä ja häiriöitä julkisissa tiloissa sekä ympäristöhaittoja, joita aiheutuu pistovälineistä. Kokemukset osoittavat, että niiden toiminnalla voidaan vähentää huumeiden käyttöön liittyviä yliannostuskuolemia. Lisäksi huumeriippuvaisten ohjautumista muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin on saatu lisättyä. (EMCDDA 2018.)

Suomalaista, turvallisiin pistotiloihin liittyvää tutkimusta ei ole tehty, johtuen siitä, että niitä ei Suomessa ole. Niistä on kuitenkin käyty paljon julkista keskustelua, jota Noora Väisänen on analysoinut pro gradu -tutkimuksessaan. Hän on koostanut tutkimusaineistonsa verkkoeskusteluista, jotka pohjautuvat Helsingin Sanomien pistotiloja koskevaan uutisointiin. Väisänen toteaa keskustelua käytävän pääosin niiden kannattajien ja vastustajien välillä. Väisänen mukaan retoriikka kannanotoissa on hyökkäävää ja vaihtoehdotonta. Kannattajat vetoavat huumeriippuvaisten ihmisoikeuksiin ja vastustajat esittävät turvallisten pistotilojen toiminnan moraalittomana. Tutkimuksen mukaan huumeriippuvaisiin liitetään vahvoja stigmoja ja stereotyyppioita. Väisänen toteaa verkkokeskusteluiden olevan yhteneväisiä muun turvallisia pistotiloja koskevan keskustelun kanssa, joka edelleen vahvistaa aiemmissä tutkimuksissa tehtyjä päätelmiä siitä, että media ja ajankohtainen politiikka vaikuttavat kansalaisten mielipiteiden muodostumiseen.

Ali Unlu, Fatih Demiroz, Tuukka Tammi ja Pekka Hakkarainen (2021) ovat analysoineet tutkimuksessaan Helsingin kaupunginvaltuutettujen laatiman valtuustoaloitteen etenemistä ja poliittista prosessia. Heidän tutkimuksensa tavoitteena oli tunnistaa aloitteeseen ja sen etenemisprosessiin liittyvät toimijat, vuorovaikutusrakenteet, ympäristöhaasteet sekä poliittiset esteet ja mahdollisuudet kompleksiteoriaa hyödyntämällä. Tulokset osoittavat, että valtuustoaloite kohtasi poliittisia esteitä, johtuen siitä, että turvallisiin pistotiloihin liittyvää keskustelua käytiin moralisessa viitekehyksessä. Poliittisten ja ammatillisten toimijoiden kannanotot ja asemoituminen suhteessa pistotiloihin on yksi tekijä, joka hidastaa ja pitkittää asian etenemistä. Unlu kollegoineen toteaa, että huumeiden käytön

moraalisesta arvioinnista tulisi siirtyä huumeiden käyttöön liittyvien riskiympäristöjen arviointiin, joka vaatii aikaa ja tietoa. Vaikka tieteellä ja asiantuntemuksella on heidän mielestään merkittävä rooli huolenaiheiden käsittelyssä ja neuvottelujen johtamisessa, he huomioivat myös tiedotusvälineiden olevan merkittävässä roolissa tuodessaan huolenaiheita poliittiselle asialistalle ja helpottavan ongelman yhteisarviointia julkisten arvojen ja normien mukaisesti. Haittojen ja riskien arviointi ja niihin vaikuttaminen esimerkiksi sääntelyllä, ovat riippuvaisia yhteiskunnallisista valta-asetelmista. Jonkin asian mieltäminen haitaksi tarkoittaa arvottavaa suhtautumista siihen, joten neutraalia haittaa ei ole ja keskustelu niistä sisältää siten aina arvovalintoja. (Hurme 2002, 421.)

Hurme (2002, 417) toteaa haittojen vähentämisen perustuvan riskin logiikkaan ja haittojen määrittämisen erilaisten syy-seuraussuhteiden arviointiin. Huumeiden käytöstä aiheutuvat haitat voidaan nähdä sekä yksilöllisinä riskeinä, että yhteiskunnalle aiheutuvina ja globaaleina riskeinä (kts. Nutt, King & Phillips 2010). Riskien määrään pyritään vaikuttamaan valitulla politiikalla. Helén (2001) huomioi, että biovaltaan olennaisesti liittyvä kontrolli, sen johdonmukaisuus ja järkevyyt edellyttävät samoin riskin ideaa, koska elämään liittyvät epävarmuudet tulevat käsitettäväksi yksilöihin, väestöön ja ympäristöön liittyvinä riskeinä (kts. myös Deleuze 2005). Koska haittojen vähentämisen, riskin, hallinnan ja kontrollin välillä on selkeä yhteys, on syytä tarkastella sekä riskin olemusta että modernin, sosiaalivaltiollisen elämän hallintaa. Seuraavassa luvussa tarkastelen Foucault'n käsityksiä sosiaalivaltion hallinnasta ja Ulrich Beckin määritelmää riskeistä ja riskiyhteiskunnan ominaispiirteistä, erityisesti yksilöllistymistä. Viimeisessä alaluvussa tarkastellaan sosiaalityön toimintaedellytyksiä hyvinvointivaltion jälkeisellä ajalla.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Biovalta ja biopolitiikka

Ranskalaisen historioitsijan ja filosofin, Michel Foucault'n (1926–1984) tarkastelun polttopisteeksi valtamekanismit, jotka muokkaavat ihmisyyksiä, nousivat 1970-luvulla. Foucault tarkasteli teoksissaan *Tarkkailla ja rangaista* (1975/2000) ja *Seksuaalisuuden historia I osassa, Tiedontahto* (1976/2010) tiedon ja vallan yhteen kietoutumista. Modernin ajan sosiaalivaltiolliseen elämän hallintaan Foucault keskittyi Biopolitiikan synty luentosarjoissaan (1978–1979/2008). Ilpo Helén (1995, 274) katsoo Foucault'n avanneen modernien länsimaisten yhteiskuntien toimintamekanismien tutkimuskentän, genealogian, jonka perustan muodostivat *tieto, valta ja ruumis*. Foucault (1976/2010, 102) puhuu *biovallasta* tarkoittaen sillä modernien sosiaalivaltioiden harjoittamaa vallankäyttöä, jonka pyrkimyksenä on vaikuttaa sekä yksilöön että väestöön. Ihmisruumiin mahdollisimman suuri hyödyntäminen ja yhdistäminen taloudellisiin ja tehokkaisiin kontrollijärjestelmiin taataan kurinpidolla. Elämään kohdistuva biovalta panostaa elämään sen kaikilta osin. Sen tehtäväksi määrityksi alistamiensa voimien kiihottaminen, vahvistaminen ja lisääminen, mutta myös niiden ohjailu ja valvominen. Vallan päämäärä on siis tuottaa, kasvattaa ja komentaa voimia. (Foucault 1976/2010, 100.) Foucault (1976/2010, 105) toteaa, että valta, joka ottaa vastatakseen elämästä tarvitsee toimiakseen jatkuvia oikomisen ja sääntelyn menetelmiä.

Väestötasolla, lajiruumiiseen kohdistuen, ohjailu tapahtuu monien eri kontrolli- ja sääntelymenetelmien ja interventioiden, *biopolitiikan* keinoin. (Foucault 1976/2010, 102; Foucault 1975/2000, 39–40; Koivusalo 2012, 176; Rabinow & Rose 2006, 196–197.) Ihmisruumiiseen liittyvän tiedon ja sen mahdollistaman hallinnan yhteenliittymästä Foucault käyttää myös käsitettä ihmisruumiin poliittinen teknologia. Valtiollisen koneiston ja eri instituutioiden käyttämiä tiedon ja hallinnan tekniikoita ja taktiikoita

Foucault nimittää vallan mikrofysiikaksi, voimaksi näiden toimintojen ja itse ruumiiden välillä. (Foucault 1975/2000, 40–41.) Omassa tutkielmassani käytän biovallan ja biopolitiikan käsitteitä. Niiden ymmärtämiseksi Foucault edellyttää ymmärrystä vallan käsitteestä ja valtasuhteista.

Ilpo Helén (2016, 40) toteaa Foucault'n käsitelleen vallan ja politiikan suhdetta häilyvästi, käyttäen sekä biovallan että biopolitiikan käsitteitä. Foucault'n käsitykset vallasta ovat yhteiskuntatutkimukselle ja sosiologialle hänen tuotantonsa keskeistä antia. (Helén 1995, 275.) Foucault'n genealogia ei kuitenkaan ole yhteiskunta- tai valtat teoriaa, vaan vallan analytiikkaa, joka keskittyy konkreettishistoriallisiin toimintatapoihin; valtasuhteisiin, tekniikoihin, asetelmiin ja tilanteisiin, sekä diskursseihin, joissa valta ja tieto jäsentyvät keskenään. (Foucault 1976/2010, 71–78). Foucault katsoo vallan olevan strategista. Se vahvistaa, muuttaa ja kääntää voimasuhteita jatkuvien kamppailujen, ristiriitojen ja vastarinnan kautta. Foucault'n näkemyksen mukaan valta ei ole kenenkään omistamaa tai ominaisuus, vaan hajaantunut ja jännitteinen suhdeverkko, joka muuttuu ja muokkautuu jatkuvasti. Valta ja vallankäyttö konkretisoituvat toiminnassa, silloin kun sitä harjoitetaan jonkin päämäärän tai tavoitteen saavuttamiseksi. Kukaan ei ole vallasta ulkopuolinen tai riippumaton, sillä valta myös tuottaa subjekteja. Valtasuhteiden strategisessa kentässä on aina valtasuhteen toisena puolena vastarintaa, vastarintapesäkkeitä, jotka ovat läsnä kaikkialla vallan verkostoissa. Foucault'n mielestä juuri nämä valtasuhteet tulisi huomioida, kun analysoidaan vallan mekanismeja. (Foucault 1975/2000, 41–42; 1976/2010 72–75; Helén 2016, 38; 1995, 276–277.) Poliitikkojen kielenkäyttö ja kielen tasolla käydyt kamppailut ovat politiikan tekoa, ja näillä kamppailuilla saattaa olla huomattavia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Asioiden ja päätösten legitimointi- ja rationalisointitavat saattavat uusintaa tai muuttaa asiantiloja eri ihmisryhmien kohdalla. Poliittisessa puheessa valta on erityisesti läsnä, koska esimerkiksi kaupungin valtuutetut käyttävät heille oikeutettua puhevaltaa rajoitetusta institutionaalista asemasta käsin. (Jokinen 2016, 179–178.)

Biopolitiikan käsitteen voidaan tiivistää tarkoittavan elämän hallintaan pyrkivää politiikkaa. Elämällä voidaan tarkoittaa elämää biologisena asiana ja olemassaolon kysymyksenä tai elämäntapana ja elämönhallintana. (Helén 2016, 34). Helén huomauttaa, että väestöpolitiikka on vain yksi biopolitiikan ulottuvuus, biopolitiikan ulottuessa myös henkilökohtaiseen elämään (Helén 2016, 42). Biopolitiikan ja biovallan käsitteisiin ja käyttöön liittyy kolme keskeistä elementtiä; tieto elintärkeistä elämänprosesseista, valtasuhteet, joiden objekteina ovat ihmiset elävinä olentoina sekä subjektivoituminen, eli oman elämän hallinta. (Helén 1995, 272–273; 2016, 41; Rabinow ja Rose 2006, 215). Biopoliittinen asetelma voi syntyä minkä tahansa näistä ympärille. Biopolitiikan ydinaiheita ovat terveys ja sairaus. Niiden hoito liittyy olennaisesti elävien ihmisten hallintaan ja elämän politisoitumiseen. (Helén 2016, 41.) Kun

huumeiden käyttö liitetään yksilölliseen elämäntapaan, huumeriippuvuutta käsitellään sairautena ja huumeista aiheutuvia haittoja terveys- ja turvallisuusriskeinä, sekä elämänhallinnan heikkenemisenä, liittyvät biopolitiikka ja biovalta olennaisesti sen hallintaan.

Biovalta poikkeaa yksilöllisistä rankaisuun ja kurinpitoon (normalisointiin) perustuvista järjestelmistä, koska biovalta on myös koko väestöä koskeva vallan teknologia, jonka mekanismit kietoutuvat väestön vapauden ja turvallisuuden kysymykseen (Foucault 1977–1978/2008). Foucault'n ajattelussa *hallinnan* ja *hallinnallisuuden* käsitteet liittyvät yhteiskunnan, väestön, kansalaisten ja yksilöiden hallintaan ja hallitsemisen taitoon, jolloin ongelmanasettelussa painottuvat kysymykset väestöön kohdistuvasta ohjauksesta, sen oikeanlaisesta kohdistamisesta ja tehokkuudesta. Edellytyksenä on julkisen vallan hallinnallistuminen. Yhteiskuntapolitiikan ympärillä käydään kamppailua valtasuhteista ja hallitsemispyrkimyksistä sekä poliittisen subjektivoitumisen käytännöistä. Foucaultilaisille modernin, liberaalin sosiaalivaltion ominaispiirre onkin sen kyky tehdä yhteiskunta ja sen jäsenet hallittaviksi. Hallinnan käsite yhdistää jatkumoksi itsen hallinnan, talouden hallinnan ja valtion hallinnan problematiikat. Hallinnan käsite viittaa taitoon voimistaa ja ohjata yhteiskunnallisia voimia (taloudellisesti) hyödyllisiksi, joten hallinta on hyödyntävää, affirmoivaa valtaa. Hallinta tekee näkyväksi myös poliittisen vallan ja tiedon välisen liitoksen. (Helén 2016, 133–135.)

Kai Alhasen (2017) mukaan Foucault oli kiinnostunut siitä, kuinka tietoa käytetään yhteiskunnallisen vallan välineenä ja mikä on vallan suhde tietoon. Foucault'n ajatus oli, että valta tuottaa tietoa ja valtasuhteet muodostavat aina sitä vastaavan tietokentän (Foucault 1975/2000, 42). Alhasen (2017) toteaa, että modernissa maailmassa vallan käyttö on hakenut tukea tieteellisestä tiedosta ja toisaalta tieteellinen tieto on muotoutunut valtakäytännöiksi. Tutkimuksellisen tiedon perusteella ihmisiä sekä ohjataan että kontrolloidaan. Ulrich Beckin (2000) mielestä tietämyksen lisääntyminen nostaa jatkuvasti esiin uusia riskejä, joten tiede osallistuu niiden luomiseen avaamalla yhä uusia toiminnan aloja. Foucault onkin korostanut, että elävien ihmisten tieteellinen tutkimus ja ihmiseen liittyvä tosiasiatieto yhdistyvät yhteiskunnan ja sen jäsenten hallintaan (Helén 2016, 52). Foucault seuraajineen puhuvat myös poliittisesta järjestä, jonka hallitsemisen kohteena on yksilö- ja lajiruumiin lisäksi yhteiskunnalliset suhteet ja prosessit. Foucault'n mielestä sosiaalivaltion poliittinen järki edellyttää tieteellistä tietoa hallinnan kohteesta poliittisten päätösten ja toimenpiteiden perustaksi. (Helén 2016, 142–143.) Suomessa esimerkiksi hallitusohjelmissa painotetaan tietopohjaista politiikan tekoa (kts. Hallitusohjelma 2019, 11). Yhteiskunnallisessa hallinnassa ja toimintapolitiikassa asiantuntijuus, tieto ja poliittinen hallinta yhdistyvät, joskaan eivät kitkattomasti. Omassa tutkimuksessani olen kiinnostunut juuri tämän kolmiyhteyden välisistä jännitteistä.

Suomi voidaan nähdä jonkinlaisena biopolitiikan esimerkkivaltiona. Hyvinvointivaltiomme toimintaa ohjaavat mm. erilaiset väestötutkimukset ja tilastoinnit. Tilastotietoa tuottavat omalta osaltaan niin terveydenhuolto kuin sosiaalihuoltokin. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:n mukaan

Rakenteellisella sosiaalityöllä on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

Lain 7 §:n 1 momentin mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu

asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista.

Valtio kerää tietoa kansalaisistaan monin tavoin. Kerätyn tiedon perusteella, voidaan toteuttaa erilaisia interventioita, joilla tähdätään yleisen hyvinvoinnin kasvattamiseen. Myös suomalaisten huumeiden käytöstä ja huumeasenteista kootaan tietoa ja tilastoita. Näistä mainittakoon esimerkiksi jätevesitutkimukset, päihteidenkäyttöä ja huumeasenteita koskevat tutkimukset ja kuolemansyiden tilastoinnit. Hallintaa mieluummin puhutaan kuitenkin riskeistä, niiden arvioimisesta ja ennaltaehkäisystä. Riskien hallinta edellyttää tietoa, jonka perusteella suunnitellaan erilaisia, yksilöihin ja väestöön kohdistuvia menetelmiä niiden kontrolloimiseksi ja hallitsemiseksi. Poliittisessa puheessa vältetään normaalin ja normalisoinnin käsitteitä, näiden sijaan riskit ja riskinhallinta kuluvat jatkuvassa käytössä (Helén 2016, 109). Hallinnan teknologiat liittyvät olennaisesti riskinhallintaan (Rose & Miller 2010). Seuraavassa alaluvussa tarkastelen Ulrich Beckin näkemystä jälkimodernin ajan riskeistä sekä riskien yksilöllistymistä ja hallintaa.

3.2 Riskit, minäteknologiat ja itsekontrolli

Sosiologi Ulrich Beckin modernisaatioteoria painottuu sosio-moraalisen konstruktion sijaan yhteiskunnan poliittisen konstruktion muodostamiseen. Beckin aikalaisdiagnoosi on modernin teollisuusyhteiskunnan kritiikkiä, joka ohjaa ajattelemaan, mikä voisi olla nykyaikaan soveltuva tapa käydä yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua. (Eräsaari 2019, 217.) Ilmo Massa näkee sosiologishistoriallisen tulkinnan riskiyhteiskunnasta kuvastavan parhaiten Beckin ajattelua. Sosiologishistoriallisessa näkemyksessä riskit nähdään yhteiskunnallisesti ja historiallisesti tuotettuina. Tulevaisuuden kannalta merkittävimpiä ovat jälkiteolliset suurriskit, kuten ilmastokatastrofit tai ydinvoimala onnettomuudet, joita ei pidä sekoittaa vapaaehtoisesti otettaviin hen-

kilökohtaisiin riskeihin. (Beck 1990, 15.) Vaikka Beck itse esimerkeissään keskittyy näihin suurriskeihin, voidaan huumeongelmaa tarkastella henkilökohtaisena, yhteiskunnallisena ja globaalina riskinä ja sen hallintapyrkimyksiä Foucault'n ajattelun valossa.

Helén (2016, 109) sanoo riskin käsitteen kuluneen käytössä viimeisten vuosikymmenten aikana siinä määrin, että riski voi tarkoittaa melkein mitä tahansa. Yleisesti riskien nähdään olevan tulos modernistisesta tavasta soveltaa teknologiaa ja tiedettä tavoiteltaessa parempaa yhteiskuntaa (Raunio, 2000 68). Beck (2000) kuvaa riskin ole-musta mm. turvallisuuden ja tuhon välitilaksi, jolloin käsitys riskin uhasta määrittää toimintaa ja ajattelua. Riskistä puhuttaessa ei puhuta nykyhetkestä, vaan jostakin, mikä saattaa tapahtua ilman muutosta toiminnassa. Uudentyyppisiä riskejä luonnehtii niiden samanaikainen paikallisuus ja globaalius. Riskit ovatkin Beckin (2000) näkemys mukaan samanaikaisesti faktoihin ja arvoihin perustuvia julkilausumia, ja liittyvät joko suoraan tai epäsuorasti kulttuurisiin määritelmiimme siedettävästä tai pahennusta herättävästä tavasta elää. David J. Nutt, Leslie A. King ja Lawrence D. Phillipsin (2010) mielestä myös huumeisiin liittyvien haittojen arviointi liittyy olennaisesti kysymyksiin arvoista ja faktoista. Huumeista aiheutuvat haitat he näkevät sekä paikallisina yksilön ja yhteisöjen terveyteen ja turvallisuuteen liittyvinä riskeinä, että globaaleina riskeinä, joita aiheuttavat huumeisiin liittyvä järjestäytynyt rikollisuus ja uusien huumemarkkinoiden kehittyminen. Beck (2000) toteaa riskin olevan sekä todellinen että kulttuurinen käsitys ja määritelmä. Myös brittiantropologi Mary Douglas (1992) näkee riskin kulttuurisena ymmärryksenä mahdollisesta vaarasta, joka uhkaa moraalijärjestelmiemme tasapainoa. Helénin (2016, 110) mukaan Douglasin inspiroima lähestymistapa on lähellä riskien sosiaalisen konstruoitumisen tutkimusta, jolloin voidaan tarkastella, mitä pidetään riskialttiina ja kuinka erilaiset asiat merkityksellistetään riskeiksi.

Huumeongelma voidaan nähdä modernin teollisuusyhteiskunnan määritelmäksi huumeidenkäytön ja huumekaupan laajenemiselle, sekä huumeiden riskikäytön lisääntymiselle. Huumeongelmaa on pyritty modernilla ajalla kontrolloimaan erilaisilla kansainvälisillä sopimuksilla ja kansallisella lainsäädännöllä. Suomessa toisen huumeaallon seurauksena kokonaiskieltopolitiikan rinnalle soviteltiin haittojen vähentämisen politiikka. Uusi juonne suomalaisessa huume politiikassa 90-luvun lopulla kertoo huumeongelman uudelleen arvioinnista ja sen tunnustamisesta, että kokonaiskieltopolitiikalla huumeongelmaa ei ole kyetty selättämään. Tuukka Tammi (2007, 7) kuitenkin toteaa tutkimuksensa perusteella, että haittojen vähentämisen politiikka ei ole Suomessa uhannut kokonaiskieltopolitiikkaa, eikä se ole myöskään merkinnyt käännettä liberaalimpaan huume politiikkaan. Voidaan siis todeta, että huume kysymyksessä on tunnustettu kokonaiskieltopolitiikan toimimattomuus, mutta uudelleen arviointi ei ole johtanut siihen, että haittojen vähentämisen politiikassa ihmis-

oikeus- ja kansalaisuusnäkökulma korostuisivat (kts. Hurme 2002, 417). Kokonaiskieltopolitiikka ja rikollisuusnäkökulma sekä näihin perustuva kontrolli hallitsevat edelleen haittojen vähentämistä, kansanterveydellisten uhkien torjunnan ohella.

Riskit ovat Beckin määritelmän mukaan modernissa yhteiskunnassa vallitsevan kontrollin logiikan tahattomia seurausvaikutuksia. Beck (2000) pitää modernia yhteiskuntaa politiikan ja sosiologian näkökulmasta sosiaalisen ja teknologisen kontrollin projektina, jonka toteuttajana toimii kansallisvaltio. Tältä osin Beckin ja Foucault'n ajatukset vaikuttavat yhteneväisiltä. Beck (1995; 2000) näkee riskiyhteiskunnan modernin teollisuusyhteiskunnan kehitysvaiheena, jossa sen itse synnyttämät taloudelliset, sosiaaliset, poliittiset ja yksilölliset riskit karkaavat perinteisten turva- ja seuraintituutioiden hallinnasta. Beck (2000) puhuu tuotetusta epävarmuudesta. Yhteiskunnallista ajattelua ja poliittista toimintaa hallitsevan turvallisuuden ja hallinnan rakentamisesta tulee fiktiivistä (globaalissa) riskiyhteiskunnassa. Aikakaudelle ominaisena Beck (1995, 25) näkeekin konfliktit, jotka liittyvät käsityksiimme turvallisuudesta ja turvattomuudesta. Poliittisena kysymyksenä ja päätöksenä on Beckin (1995; 2000) mielestä se, vastustetaanko tuotettua epäjärjestystä ja epävarmuutta turvautumalla teollisen yhteiskunnan vanhoihin keinoihin, vai johtaako se ambivalenssin tunnustamiseen, uudelleenarviointiin ja uudenlaiseen toimintaan.

Beck (1995, 18; 2000) näkee riskiyhteiskunnan ongelmalliseksi, koska sen itse tuottamat ja legitimoimat uhkat ja vaarat ovat vaikeasti havaittavia, eikä niitä voida määritellä tieteellisesti. Riskit eivät ole enää laskennallisia, vaan vaikeasti arvioitavissa olevia ja kontrolloitavia vaaroja. Näin ne poikkeavat aiemmista, laskennallisista riskeistä. (myös Raunio 2000, 68.) Beck sanoo vaaran määritelmän olevan kognitiivinen ja yhteiskunnallinen konstruktio. Helén (2016, 111) on yhtä mieltä, hän toteaa, ettei mikään asia tai prosessi voi olla riski, ellei sitä tulkita sellaiseksi jonkin käytännön puitteissa joko laskemalla tai arvioimalla. Riskin logiikassa peruseriaate on riskien, vaarojen ja uhkien jakaminen, suojellaan vahingolta ja estetään pahinta tapahtumasta (Raunio 2000, 67). Riskin logiikka toteutuu esimerkiksi silloin, kun halutaan suojata väestöä virusepidemioilta, joita huumeiden ongelmakäyttöön liittyy. Ongelmakäyttäjä nähdään kansanterveydellisenä riskinä ja haittojen vähentämisen nimissä voidaan vaatia tehtäväksi interventioita riskien hallitsemiseksi väestötasolla. Esimerkiksi puhtaiden neulojen jakaminen pistämällä huumeita käyttäville (Suomessa terveysneuvontapisteet) on aloitettu HIV- ja Hepatiitti- epidemioiden leviämisen ehkäisemiseksi (Tammi 2007; Selin 2011; Perälä 2012). Kansanterveydellinen näkökulma käsittää huumeongelman väestöllisenä ilmiönä, ei yksilöllisenä. (Hurme 2002, 417.)

Beckin (1986; 1995) *riskiyhteiskunnan* käsite nostaa esiin järjestelmä- ja aikakausi-muutoksia. Perinteiset instituutiot haurastuvat, samoin modernille ajalle ominaiset edistysusko ja luokkatietoisuus hiipuvat. Kollektiivisen määrittelyn puuttuessa, jäävät kaikki määrittelyt yksilön tehtäväksi, jonka seurauksena on *yksilöllistyminen*. Tämä

tarkoittaa yksilölle mahdollisuutta ja pakkoa tehdä valintoja, ja punnita erilaisia uhkia ja mahdollisuuksia itsenäisesti monimutkaistuneessa yhteiskunnassa. Riskiyhteiskunnassa valintojen ja päätösten tekeminen vastuullisesti ja vakaasti on haastavaa ja päätösten seuraamukset vaikeasti ennustettavissa. Uhkien ennakoimattomuuden tiedostaminen ajaa yksilön refleктоimaan yhteiskuntaa koossa pitäviä rakenteita sekä yhteiskunnan rationaalisuutta ja vallitsevia konventioita. (Beck 1995, 19–20.)

Refleksiivisyyden kehittymisen myötä tulee yhteiskunnasta itsessään ongelma ja keskustelun aihe. *Refleksiivinen modernisaatio* on modernin (teollisuus)yhteiskunnan toinen vaihe, joka syntyy riskiyhteiskunnan itsekritiikin myötä. (Beck 1995, 20–21; 2000.) Beck (1995, 14) toteaa refleksiivisyyden johtavan väistämättä poliittisiin konflikteihin. Kehityksen myötä tapahtuvilla muutoksilla on laajat seurausvaikutukset, jotka ulottuvat sekä ihmisten yksityiselämään että politiikkaan, jolloin sekä politiikan käsitteen merkitysala ja laatu muuttuvat. Foucault (1975/2000; 1976/2010, myös Helén 2016, 11) on yhtä mieltä Beckin kanssa siitä, että yhteisistä asioista on tullut elämän ja kuoleman kysymyksiä. Väestöä koskevat ja henkilökohtaisetkin elämän ja kuoleman kysymykset ovat nykyisin yhteisiä, julkisia ja poliittisia kysymyksiä, ihmisten vaikutusvallan ja tahdon alaisia. Foucault (1976/2010, 101) toteaaakin, että suvereenin oikeus ottaa elämä tai antaa elää on korvautunut oikeudella vaalia elämää tai hylätä kuoleman omaksi. Helén (2016) puhuu elämän politiikasta.

Raija Julkusen (2009, 237) tulkinnan mukaan Beckin refleksiivinen modernius on teoria yhteiskunnallisten toimijoiden vallan kasvusta suhteessa rakenteisiin, ts. inhimillisen toimijuuden vapautumista rakenteellisista pakoista, instituutioiden säännöistä ja annetuista rooleista. Yksilölle avautuu mahdollisuus valita omat verkostonsa ja sitoumuksensa, jolloin subjektivoituminen omassa elämässä korostuu. Samalla myös sosiaalinen eriarvoisuus yksilöityy ja sosiaaliset vaikeudet näyttäytyvät yksilöllisinä. (Raunio 2000, 72–73; Julkunen 2009, 235–236.) Tapa määrittää ihminen poliittisen ja yhteiskunnallisen toiminnan subjektina on muuttunut ratkaisevasti. Ihminen määrittyy yksilönä, jonka kansalaisuus on aktiivista. Ohjaus (*governing*) ei tapahdu enää kollektiivin kautta, vaan yksilöiden itse arvioimien valintojen kautta (Raunio 2000, 72). Ilpo Helénin (2016, 155) mukaan Foucault kutsui laajamittaista yksilöllistymistä ja samanaikaista julkisen vallan harjoittamaa ihmiselämän kontrollointia ”sosiaalivaltion pirullisuudeksi”, jonka tarkastelu on yksi foucaultilaisen hallinnan analytiikan pääjuonne. Rusty Souleymanov ja Dan Allman (2016) toteavat Foucault’n hallinnallisuuden käsitteen liittyvän yksilön subjektin muodostumiseen, subjektin, jolla on kyky harkita ja toimia, eli hallita itseään. Foucaultlainen ajatus on, että ihminen subjektivoituu kolmella toisiinsa kietoutuvalla tavalla; moraalisubjektina, eli suhteessa itseensä, suhteessa totuuteen ja tietoon maailmasta, eli tiedon subjektina, sekä suhteessa muihin ihmisiin, eli vallan subjektina (Helén 2016, 283; 294). Helén (emt.,

298) korostaa, että biopoliittinen subjektivoituminen ja oman elämän hallinnan poliittisuus ovat todellisia, monenlaisine muunnelmineen.

Mikko Salasuon ja Kati Rantalan (2002, 48) mielestä myöhäismodernille ajattelutavalle on ominaista, että jokainen arvioi itse, millaista työtä, vapaa-aikaa ja nautintoa pitää tavoiteltavana. Positiivisia lisäulottuvuuksia elämään haetaan esimerkiksi huumeiden viihdekäytöllä. Viihdekäyttö tapahtuu vapaa-ajalla ja olennaista on käytön hallinta (Salasuo & Rantala 2002, 49; Kailanto ym. 2016). Käsite controlled loss of control (Measham 2002 Kailannon ym. 2016, 45 mukaan) kuvaa tavoitetilaa, johon päihteyden käytöllä pyritään. Huumeilla haetaan päihtymyksen tuottamaa mielihyvää, mutta vältetään hallitsemattomasta käytöstä aiheutuvia riskejä. Tällaisen hallinnan katsotaan liittyvän nykyiseen kuluttajaorientoituneeseen, valinnanvapautta korostavaan ja hedonistiseen elämäntapaan (Salasuo & Rantala 2002; Kailanto ym. 2016), Nikolas Rose ja Dan Miller (2010) puolestaan liittävät itsen hallinnan uusliberalistiseen ajatteluun, jossa yksilö katsotaan vastuulliseksi omasta terveydestään.

Kati Kataja, Sanna Väyrynen, Pekka Hakkarainen, Sanna Kailanto, Karoliina Karjalainen, Kristiina Kuussaari ja Christoffer Tigerstedt (2016) tarkastelevat tutkimuksessaan laittomiin huumeisiin liittyvää sekakäyttöä, tavoitteenaan eritellä, millaisia muotoja suomalaisessa sekakäytössä esiintyy. Tarkastelussaan he painottavat erityisesti sekakäyttöön kytkeytyvää tietoista riskinottoa ja hallintaa. Haastatteluaineistosta he ovat koostaneet tarinatyyppisiä ja erottelevat sekakäytön neljä erilaista muotoa; viihdekäytön, itsetutkiskelun, jatkuvan säädön ja riippuvuuden. Näistä kahta ensimmäistä luonnehtivat sekä kontrollipoliittisten riskien, että huumeiden käytön hallinta. Hallinta perustuu tietoon käytettävästä aineesta ja sen annostelusta sekä käyttötapaan. Huumeita ei käytetä injektioimalla. Jatkuvaa säätöä ja riippuvuutta kuvaavissa tarinoissa hallinta on vähäisempää tai sitä ei ole ja kontrollipoliittisten riskien sijaan, huoli käyttöön liittyvistä terveysriskeistä painottuu. Jatkuvassa säädössä käytön motiivina on mm. normeista poikkeaminen. Riippuvuustarinoissa omaa käyttöä motivoi toimintakyvyn palauttaminen ja ylläpito. (mt., 51–52.) Muissa sekakäytön muodoissa erottautuminen riippuvaisista perustuu käytön motiiveihin ja hallintaan (mt., 47–49).

Foucault (1984/2010) käsittelee itsehillintää ja itsen hallintaa Seksuaalisuuden historia teoksensa II osassa, *Nautintojen käyttö*. Hän paikantaa itsen hallinnan ihanteen ilmaistun selkeästi jo antiikin Kreikan ajattelussa. Itsensä hallitseva subjekti ei ole halujensa orja, vaan hallitsee halunsa niin, ettei joudu niiden vietäväksi. Itsen hallinta edellyttää jatkuvaa kamppailua omien sisäisten vastakkaisten voimien kanssa. Ihminen ottaa mittaa itsestään kamppaillessaan nautintoja ja haluja vastaan. Harkitsemattomuus tai voimattomuus vastustaa halujaan johtaa pidäkkeettömyyteen ja hillittömyyteen. (mt., 162–164.) Itsen hallinta liittyy olennaisesti yksilön moraalissubjektuuteen ja itsen työstämiseen (kts. Foucault 1984/2010, 136–141).

Huumeriippuvuus on läpi historian nähty itsen hillinnän ja -hallinnan puutteena, heikkouden merkkinä ja sairautena. Riippuvaisiin on kohdistettu erilaisia kontrollin ja tuen keinoja, joiden tavoitteena on ollut normalisointi, normien ja normaaliuden mukainen elämä. Normaali määrittyy suhteessa epänormaaliin tai patologiseen vaa-tien tilanteittain erilaista tulkintaa (Helén 2016, 95). Niin riski kuin normaalikin ovat tiedollisia luonteeltaan, väestöön viittaavia ja usein tilastollisia (emt., 111). Yksilöllistymisen myötä, myös riskit ovat yksilöllistyneet (Juhila 2006, 67) ja erityisesti terveys-riskit liitetään nykyisin yksilöiden elämäntapoihin (Helén 2016, 119). Sosiaalisia on-gelmia, kuten päihderiippuvuutta, yksilöllistää osaltaan medikalisaatio, joka määrit-telee ne sairauksiksi (Murto 2002, 175). Eri instituutiot osallistuvat sosiaalisten ongel-mien yksilöllistämiseen, koska ongelmien käsittely tapahtuu yksilötasolla. Ongelma ratkaistaan tällöin kohdistamalla toimenpiteitä ongelmayksilöön. (Jokinen 2012, 250.) Päihderiippuvaiset jäsenyvät epänormaaleiksi ja poikkeaviksi suhteessa yhteiskun-nallisiin normeihin, jolloin heitä pyritään palauttamaan takaisin yhteiskunnan norma-tiivisiksi jäseniksi. Tällaisessa kategorioinnissa kyseessä on poikkeavien yksilöiden objektivointi. Subjektivointi taas kannustaa itsereflektioon, oman poikkeavuuden ym-märtämiseen ja normien mukaisen elämän tavoitteluun. (Juhila 2009, 54; kts. myös Foucault 1975/2000, 173–175) Tämä normaalistamisen tai normalisoinnin prosessi kuuluu olennaisesti sosiaalityöhön. (Juhila 2009, 54.)

Normalisoinnin lajeista Helén (2016, 102–106) nostaa esiin *tiedonhankinnan, har-jaannuttamisen, itseymmärryttämisen sekä lääketieteelliset menetelmät*. Tiedonhankinta perustuu tutkintaan, tarkkailuun ja testaukseen. Harjaannuttamisen kautta taas kor-jataan ”vajaakykyisyyttä”, ja siihen kytkeytyy yksilön edistymisen arviointi kohti nor-maaliala (kts. Juhila 2009, 54). Helénin näkemyksen mukaan tiedonhankinta normali-soinnin lajina toteutuu Suomessa nykyisin rutiininomaisesti. Esimerkiksi terveystar-kastuksien tarkoituksena on mahdollisten poikkeaminen ja häiriöiden havaitseminen, jolloin niihin voidaan puuttua välittömästi. Harjaannuttamisella tavoitellaan muu-tosta parempaan ihmisten terveyskäyttäytymisessä, jolloin yksilön tai jonkin ihmis-ryhmän terveys kohenee. Itseymmärryttäminen normalisoinnin lajina, liittyy valis-tuksen ja kansalaisyhteiskunnan tavoitteisiin. Itseymmärryttäminen on myös psyko-terapeuttinen käytäntö ja ohjaavan neuvonnan tavoite. Subjektivoinnilla tavoitellaan muutosta yksilön elämäntavoissa, jonka välityksellä tavoitellaan lisäksi erilaisia ter-veyspoliittisia päämääriä. Normalisoinnin lajina toimivat lisäksi erilaiset lääketieteel-liset menetelmät, apuvälineet sekä standardointi (esim. kansainväliset tautiluokituk-set). Normalisoinnin kautta pyrkimyksenä on sopeuttaa yksilöt asetettuun normiin, ja sisäistämään se omaa toimintaa ohjaavaksi. (Helén 2016, 102–107). Raunio (2000, 50–51) toteaa, että sosiaalityö toteuttaa yksilötasolla yhteiskunnan järjestyksen säilymisen tavoitetta sopeuttamalla ja normalisoimalla yksilöitä, kun taas sosiaalipolitiikka vas-taa koko yhteiskunnan tasapainoisesta toiminnasta.

3.3 Sosiaalityö ja huumaava toinen moderni

Julkiselle sosiaalityölle kohdistetaan paljon erilaisia vaatimuksia ja kiitoksen sijaan, siihen kohdistuu runsaasti kritiikkiä. Kirsi Juhilan (2006, 44) mielestä kritiikki, joka 1980-luvulla kohdistui suomalaiseen hyvinvointivaltioon, kohdistui voimakkaasti myös sosiaalityöhön, joka nähtiin normittavana ja normaalistavana ylihuolehtimisena. Käytännöt eivät antaneet asiakkaalle mahdollisuutta elää itsenäisesti ja omien valintojen mukaisesti, jota elämänpoliittinen näkökulma korostaa (Raunio, Kyösti 2000, 236). Kääntöpuolena ylihuolehtimiselle näyttäytyi elämän polulta harhautuneiden kontrollointi ja kuriin pistäminen (Juhila 2006, 44). Hyvinvointivaltion rakentumisen ajalla sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden suhde kuitenkin muuttui kontrollisuhteesta palveluhenkiseksi ja asiakaslähtöisemmäksi. Suhdetta on edelleen muokannut sosiaalityön sitoutuminen sosiaaliseen konstruktivismiin jälkimodernilla ajalla. (Juhila 2006, 45–46.) Synnöve Karvinen-Niinikoski (2009, 131) sanoo postmodernististen pohdintojen yleistyneen sosiaalityön keskusteluissa 1980- ja 1990-lukujen yhteiskunnallisen ja kulttuurisen murroksen myötä. Raunio (2000, 29) toteaa, että 1990-luvulla uudelleenmäärittely on koskenut koko sosiaalisen kysymystä, joka on täsmentynyt tarkoittamaan syrjäytyneitä suhteessa A-luokan kansalaisiin, joiden yhteiskunnallinen osallisuus määrittyy normaaliksi. Tarkkaa käsitystä siitä, tarkoittaako normaalius ihannetta vai tilastollista keskiarvoa ei ole kenelläkään. Moniaineksinen B-kansalaisten joukko kuitenkin nähdään syrjäytyneeksi A-kansalaisten hyvinvoinnista. Päihdeongelmaiset, erityisesti pistämällä huumeita käyttävät, on kautta aikojen luettu mukaan syrjäytymisvaarassa olevien riskiryhmään (emt., 30; Saari 2015, 20.)

1990-luvulla koettu lama ei siis riitä yksinään selittämään sosiaalityöhön kohdistuneita muutospaineita, taustalla suurempana vaikuttajana oli Raunion (2000, 19) mielestä siirtyminen jälkiteolliseen tietoyhteiskuntaan ja kehitys, jossa keskeisiä tekijöitä olivat teknologian innovaatiot sekä tuotannon ja markkinoiden globalisoituminen, eli taloudellisen toimintaympäristön muutos. Muutokset ovat tarkoittaneet arvaamattomuutta, epävakautta ja epävarmuutta sekä yksilöllistymistä ja erilaistumista, johon myös sosiaalityön on vaadittu sopeutuvan uudistumalla ja kehittelemällä uudenlaisia, joustavampia ja tehokkaampia lähestymistapoja (Karvinen-Niinikoski 2009, 132; Raunio 2000, 19, 33–34). Myös palvelujärjestelmä alkoi eriytyä väestöryhmittäin, kun tarveharkinta ja selektiivisyys lisääntyivät. Todettiin, että kaikille kansalaisille ei kyetä takaamaan samoin perustein toimeentuloturvaa ja palveluita. Etuuksien ja palveluiden muuttumista normaaleista viimesijaisiksi, voidaan pitää merkittävänä rakenteellisena muutoksena pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa. (Raunio 2000, 25.)

Sosiaalityön tarpeen ja resurssien suhteen ohella, kysymys on nykyisin myös tarpeen ja tuloksellisen työn suhteesta. Ekonomistinen hyötyajattelu ja taloudelliset argumentit ulottuvat myös syrjäytymiskeskusteluun. Juhila (2006, 66) toteaa, että nykyisin kysymys on usein siitä, tuottaako yhteiskunnan varojen sijoittaminen johonkin toimintaan vastineeksi positiivisia tuloksia yhteiskunnan talouden kannalta. Myös sosiaalityötä arvioidaan perustuen markkinalogiikkaan (emt., 66). Paradoksaalista onkin, että sosiaalityön tarve ja tehtävät lisääntyvät ja asiakkaiden ongelmat monimutkautuvat, samalla kun sosiaalityön tulokselliset edellytykset heikkenevät niukentuneiden resurssien ja tehokkuusvaatimusten vuoksi. Merja Laitinen ja Tarja Kempainen (2010, 141) näkevät nykyajalle ominaisena palveluiden priorisoinnin: mitä palveluita karsitaan ja mitä tuotetaan, ja miten vastuut määrittyvät (myös Juhila 2006, 66). Taustalla vaikuttaa kysymys siitä, ketkä ansaitsevat yhteiskunnan tukea avuntarpeisiinsa ja ketkä ovat itse toiminnallaan synnyttäneet avuntarpeensa, jolloin heidät voidaan tilanteesta vastuuttaa (Laitinen & Kempainen 2010, 141; Pohjola & Laitinen 2010, 315). Juhila (2006, 81) mainitsee jaon ansaitseviin ja ansaitsemattomiin polveutuvan historiasta. Individualismi korostaa yksilön vastuuta omasta toiminnastaan, henkilökohtaisista valinnoistaan ja ottamistaan riskeistä hyvinvointivaltiollisen ja sosiaalisen ajattelun kustannuksella (Juhila 2006, 66–67). Huoli ja huomio kiinnittyy vastuuttomiin, joiden oman elämän hallinta ja pelaaminen markkinalogiikan säännöillä ontuu, eli kansalaisiin, jotka usein paikantuvat sosiaalityön asiakkaiksi. Hyvinvointivaltion vastuun säilyttäminen yksilöille ja lähiyhteisöille muuttaa yksittäisen kansalaisen asemaa suhteessa oikeuksiin ja velvollisuuksiin, velvollisuuksien korostuessa. Ajattelun mukaan oikeutta yhteiskunnan tukeen tai sosiaalipalveluihin ei ole, ennen kuin otetaan vastuu omasta elämästä. (emt., 67–69.)

Yhteiskunnallisen murroksen siivittämät vaatimukset ovat tuoneet haasteen myös ammatilliselle asiantuntijuudelle ja sen olemukselle. Professionaalinen varmuus ja oikeassa olemisen oikeutus on kyseenalaistettu ja asiantuntijuudesta on tullut merkityksistä neuvottelevaa. Käännös on koskenut sekä sosiaalityön käytäntösuhdetta että tiedontuotantoa, jossa ammatillisen tiedon rinnalle on nostettu asiakkaan kokemuksellinen tieto. (Karvinen-Niinikoski 2009, 132–133.) Juhila (2006) katsoo sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välisen suhteen muuttuneen kumppanuudeksi. Esimerkiksi se, että asiantuntijat nimeävät jonkun syrjäytymisriskissä olevaksi tai syrjäytyneeksi, ei välttämättä vastaa yksilön omakohtaista kokemusta. Ihmiset jäsentävät itse suhteensa yhteiskunnalliseen normaaliuteen omista lähtökohdistaan käsin, mikä tulisi huomioida, kun heidän osallisuuttaan pyritään vahvistamaan yhteiskunnallisten interventioiden avulla. (Raunio 2000, 30). Kumppanuudesta huolimatta, sosiaalityö sisältää edelleen kontrollia ja joskus auttaminen tarkoittaa myös normittamista (Laitinen & Kempainen 2010, 164).

Sosiaalityön sisäiset vaatimukset korostavat inhimillisyyttä, asiakaslähtöisyyttä, neuvottelevuutta ja moniäänisyyttä. Sosiaalialan arvoina ihmisarvo ja ihmisoikeudet, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja siihen liittyvä yhteisvastuu, ovat ammattietiikan kulmakiviä (Talentia 2022). Ajalle tyypillinen yksilöllistymiskehitys yksilöllistää myös sosiaaliset ongelmat ja vastuuttaa yksilöä niiden ratkaisemisesta ja hallinnasta. Kuitenkin sosiaalialan arvoissa korostetaan kollektiivista vastuuta:

Sosiaalialan ammattihenkilön tulee vastata niihin haasteisiin, jotka ovat seurausta yhteiskunnan syrjivistä rakenteista. Hänen on tuettava heikommassa asemassa olevien oikeuksia siten, että asiakkaiden leimaantuminen ja huono-osaisuus vähenevät. Lisäksi hänen on vahvistettava asiakkaan oikeuksien toteutumista ja toimittava asiakkaan puolestapuhujana. (Talentia 2022, 23.)

Ulkoiset vaatimukset sen sijaan ovat kiristyneet, mikä kapeuttaa sosiaalityön toimintamahdollisuuksia. Tehokkuusvaatimukset, talouden ensisijaisuus ja yksilön vastuun korostaminen ovat osa markkinalogiikkaa sekä uusliberalistista poliittista suuntausta ja retoriikkaa, jolla on vaikutuksensa sekä hyvinvointivaltion vastuuseen kansalaisistaan, että sosiaalityölle asetettuihin tavoitteisiin ja vaatimuksiin (Juhila 2006, 66–70). Onkin oleellista tarkastella, millainen rooli sosiaalityölle rakentuu valvottuihin, turvallisiin pistotiloihin liittyvässä poliittisessä keskustelussa. Poliittinen keskustelu on aina arvosidonnaista. Haittojen vähentämiseen ja huumeisiin liittyvä keskustelu on erityisen arvolatautunutta. On tärkeää tarkastella, kuinka eri diskursseissa esiintyvät arvot ja ideologiat suhteutuvat sosiaalialan arvoihin.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan turvallisista pistotiloista 7.11.2018 käytyä keskustelua Helsingin kaupunginvaltuustossa. Tutkimuksen tarkoituksena on tehdä analyysi valtuutettujen puheenvuoroista muodostuvista diskursseista. Tutkimuksessani tarkastelen, minkälaisia uhkia ja mahdollisuuksia turvallisiin pistotiloihin liitetään. Tarkempaan tutkimustehtävänä on muodostaa tulkinta siitä, miten huumeiden käytön ja käyttäjien kontrolli ja hallinta liittyvät diskursseihin. Foucault'n ajattelua soveltaen tavoitteena on tehdä näkyväksi, mikä tai mitkä diskurssit saavuttavat keskeisen aseman ja minkälaisia vastadiskursseja se tuottaa. Pyrkimyksenä on analyysin avulla paljastaa diskursseihin liittyviä tiedon ja vallan punoksia. Sosiaalityön ja sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta olennaista on tarkastella, millainen rooli sosiaalityölle rakentuu turvallisista pistotiloista käytävässä tilanteisessa keskustelussa sekä asiantuntijalausuntojen perusteella. Poliittisia argumentteja analysoimalla on mahdollista paljastaa niihin kytkeytyviä arvoja ja ideologioita (Fairclough & Fairclough 2012). Tavoitteena on arvioida, kuinka diskursseissa ilmenevät arvot ja ideologiat suhteutuvat sosiaalialan arvoihin. Tutkimuksessani keskityn seuraaviin kysymyksiin:

1. Millaisia käyttöhuoneisiin liittyviä diskursseja valtuutettujen puheessa rakentuu ja miten eri diskursseissa esitettyjä toimenpidevaatimuksia perustellaan?
2. Millainen tulkinta analysoitujen diskurssien perusteella voidaan tehdä huumeriippuvaisiin ja turvallisiin pistotiloihin liittyvistä hallinnan tavoitteista ja käytännöistä?
3. Millaiseksi sosiaalityön rooli muodostuu valvottujen pistotilojen toiminnassa ja miten diskursseissa ilmenevät arvot ja ideologiat suhteutuvat sosiaalialan arvoihin?

4.2 Tutkimuksen aineisto

Tutkimusaihetta pohtiessani, turvallisiin pistotiloihin liittyvä julkinen keskustelu oli virinnyt uudelleen, kun niiden perustamista puoltava kansalaisaloite saavutti vaadittavat 50000 kannatusääntä kesällä 2022. Keskustelua käytiin myös poliittisella tasolla, joskin hajanaisesti. Kiinnostuin siitä, minkälaisen poliittisen dialogin seurauksena Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi kaupunginhallituksen esityksen mukaisesti selvittää mahdollisuutta avata avoimia, valvottuja huumeiden käyttöön tarkoitettuja tiloja. Asia tuli vireille valtuustoaloitteella, jonka teki vihreiden valtuutettu Kati Juva maaliskuussa 2018. Aloitteen allekirjoitti 20 muuta valtuutettua seuraavista puolueista: Vihreistä 12, Vasemmistoliitosta 4, Kokoomuksesta 2, Sosiaalidemokraattisesta puolueesta 1 ja Piraattipuolueesta 1 valtuutettu. Kun aloitteen allekirjoittaa vähintään 15 valtuutettua, Helsingin kaupungin hallintosäännön (Helsingin kaupungin hallintosääntö 2023, 66) luvun 30 §:n 11 mukaan kaupunginhallitus esittää aloitteen käsiteltäväksi kaupunginvaltuustossa. Juvan aloitteen käsittelyä varten kaupunginhallitus pyysi lausunnon asiaan sosiaali- ja terveyslautakunnalta. Lausunnot pyydettiin myös Terveyden- ja hyvinvoinninlaitokselta (THL) ja Helsingin poliisilta. Sosiaali- ja terveyslautakunnan lausunnon mukaan sosiaali- ja terveystoimiala selvittäisi valvotun pistotilan pilotointimahdollisuutta vuoden 2018 aikana yhteistyössä poliisin, THL:n, kaupungin muiden toimialojen, järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa ja perehtymällä kansainvälisiin kokemuksiin.

Kaupunginhallitus hyväksyi sosiaali- ja terveyslautakunnan lausunnon, mutta lisäsi vielä suunnitteluun sisällytettäväksi oikeudellisen arvioinnin, yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien vaikutusten, sekä terveys- ja hyvinvointivaikutusten lisäksi. Kaupunginhallituksen ehdotus käsiteltiin Helsingin kaupunginvaltuustossa marraskuussa 2018. Helsingin kaupunginvaltuustossa on 85 jäsentä ja puolueittain voimasuhteet jakaantuivat valtuustokaudella seuraavasti: Kokoomus 24, Vihreät 21, SDP 12, Vasemmistoliitto 10, Perussuomalaiset 6, RKP 5, Keskustapuolue 2, Kristillisdemokraatit 2, Feministinen puolue 1, Piraattipuolue 1 ja Liike Nyt 1 jäsentä. Kokouksessa Kokoomuksen valtuutettu Juha Hakola esitti, että aloite palautettaisiin uudelleen valmisteluun, koska esitetty toimintamalli on ristiriidassa vallitsevan lainsäädännön kanssa. Hakolan palautusehdotusta kannatti 15 Kokoomuksen jäsentä, kaikki kuusi Perussuomalaista sekä molemmat Kristillisdemokraattien jäsenet. Loput 61 jäsentä äänestivät käsittelyn jatkamisen puolesta. Kokouksessa ei siis oltu päättämässä mahdollisen pilotin käynnistämisestä. Kaupunginhallitus katsoi, että virkavastuun oikean kohdentumisen vuoksi päätös mahdollisen pilotin käynnistämisestä tehtäisiin kaupunginhallituksessa. Kaupunginvaltuusto hyväksyi kaupunginhallituksen ehdotuksen.

Kaupunginvaltuuston päätöksen ja tehdyn selvitystyön perusteella, Helsingin kaupunginhallitus päätyi esittämään valtioneuvostolle ehdotelman lainsäädäntöaloitteesta ja erillislain säätämisestä, joka mahdollistaisi turvallisten pistotilojen pilotoinnin Helsingissä. Mielenkiintoni kohdistui erityisesti siihen, minkälaisia haittojen vähentämiseen liittyviä tavoitteita, uhkia ja mahdollisuuksia niihin liitettiin poliittisessa keskustelussa. Rakennamme todellisuutta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 22) ja poliitikot osallistuvat puheillaan sosiaalisten ongelmien kollektiiviseen määrittelyyn. Keskustelu on mielenkiintoinen sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta, koska keskustelu liittyy marginaaliryhmään ja heille tarkoitettuun palveluun. Koska valtuustossa käydystä, päätöksentekoon johtaneesta keskustelusta on julkaistu videotallenne, ja se sopi omiin intresseihini, valitsin kokousnauhoituksen tutkimukseni aineistoksi. Lisäksi saatavilla oli päätöksenteon tueksi pyydetty asiantuntijalausunnat, joten niiden käyttö aineiston osana sopi tutkimukseni tarkoitukseen ja tavoitteisiin. Nauhoite kaupunginvaltuuston kokouksesta on nähtävissä internetissä Helsinki-kanavalla. Kokoustallenteen 7.11.2018 ja Kati Juvan aloitteen avaamalla, luettavissa ovat liitteinä Helsingin poliisin ja THL:n lausunnot.

Diskurssianalyysiin soveltuvat muotonsa puolesta monenlaiset aineistot, Eero Suonisen (2016, 52) mukaan myös kokoustallenteet. Suonisen mielestä erityisen antoisana voi pitää aineistoa, joka sisältää vuorovaikutusta, erilaisia näkökulmia ja paloja, jotka voidaan tunnistaa eri merkityssystemeihin kuuluvaksi. Lähtökohtaoletuksena oli, että valtuustokeskustelu sisältää kaikkea näitä. Se, että aineisto on tarkkaan rajattu yksittäiseen vuorovaikutusprosessiin, mahdollisti resurssien suuntaamisen aineiston tarkkaan analysointiin.

Juhila ja Suoninen (2016, 453) sanovat, että on hyödyllistä erottaa toisistaan koko aineistokorpus ja varsinaisesti analysoitava aineisto. Tutkimuksessani analyysin fokuksena on nauhoite Helsingin kaupunginvaltuuston kokouksesta 7.11.2018, jossa käsiteltiin Kati Juvan ja allekirjoittaneiden kaupunginvaltuutettujen valtuustoaloite. Aineiston osana on lisäksi asiantuntijaryhmien (THL, Helsingin poliisi) antamat lausunnot, joita Helsingin kaupunginhallitus on pyytänyt asian käsittelyä ja päätöksentekoa varten. Asiantuntijatiedon esittäminen, sen kysyminen tai hyväksyminen ovat kaikki valtaa tuottavia tekoja, eikä asiantuntijuuteen liittyvä tietämisen valta katoa, vaikka joku sen kiistäisi tai kyseenalaistaisi. Asiantuntijatiedon haastaminen tai vastustus vaatii kuitenkin aina perusteluita. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012, 38–39.) Asiantuntijaryhmien lausuntoja on tässä tutkimuksessa tarkasteltu osana valtuutettujen ehdottamien toimenpidevaatimusten perusteluita. Koko aineistokorpus rakentuu siis valmiista, luonnollisista aineistoista, joita ei alun perin ole tuotettu tutkimustarkoitukseen. Näin ollen valittu aineisto on autenttista. Valmiin aineiston käyttö ajatellaan usein aikaa säästävänä. Kuitenkin myös valmis aineisto vaatii muokkausta ja tulkintaa

(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 189). Seuraavassa alaluvussa kuvaan, kuinka aineistoa on käsitelty analyysivaiheessa.

4.3 Poliittisten argumenttien analyysistä kriittiseen diskurssianalyyssiin

Kielen käyttöä voidaan analysoida kahdesta eri näkökulmasta, joko todellisuuden kuvaajana tai todellisuuden rakentamisena. Näkökulma kielen käytöstä todellisuuden kuvana perustuu realismiin ja oletukseen siitä, että kielen käyttö toimii instrumenttina tuottaa tietoa faktoista. Kielenkäyttöä voidaan tarkastella myös osana todellisuutta itseään, sen muokkaajana ja rakentajana. Näkökulma nimetään usein sosiaalisesti konstruktionismiksi, johon diskurssianalyyttinen tutkimus tukeutuu (Jokinen ym. 1993, 9; Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2019, 22.) Jokisen ym. (1993, 9) mukaan konstruktionistisen näkökulman sisällä tutkimuksellisten ideoiden soveltaminen ja lainaaminen on mahdollista. Huomioitava on lähtökohtaoletukset ja metodin näkyminen tulkintakehyksenä niin tutkimuskohteen valinnassa kuin tutkimuskysymyksissäkin. Tutkimuskohteeksi valikoituvat kielelliset prosessit ja niiden tuotokset ja analyysin metodivalintoja ohjaa valittu tulkintakehys. Niiden sisällä ja niiden kautta hahmotamme sosiaalista todellisuutta. Diskurssianalyyttisen tutkimuksen tehtävänä ei ole yleismaailmallisten lainalaisuuksien, faktojen tai syy-seuraussuhteiden jäljittäminen, eikä kielenkäyttäjien mentaaliprosessien jäljittäminen. (Jokinen 2018, 253.)

Kriittiselle diskurssintutkimukselle on leimaavaa sen kiinnostus ideologioihin, valtaan ja poliittisuuteen. Kun kriittisen diskurssintutkimuksen edustajat 1980- ja 1990- luvuilla keskittyivät analysoimaan, miten tietyt merkityksellistämisen tavat nousivat valtaapitäviksi, voidaan nykyajalle ominaisena pitää tietoon ja totuudellisuuteen liittyviä merkityskamppailuja nopeasti muuttuvien yhteiskunnallisten ilmiöiden ympärillä sekä niiden merkityksellistämistä uudelleen poliittisten intressien mukaisesti (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 34; 157). Pietikäisen ja Mäntynen (2019) mielestä Foucault on edelleen ajankohtainen diskurssintutkimuksessa, koska kielenkäyttö, diskurssit, valta ja vastarinta sekä näiden risteymät ovat keskeisiä sekä diskurssintutkimuksen teoretisoinnissa että analysoinnissa (emt., 33). Omassa tutkimuksessani käytän poliittisten argumenttien analyysia ja kriittistä diskurssianalyyssiä nimenomaan metodina aineiston analyysissa, en tutkimuksen teoretisoinnissa.

Diskursseilla voidaan foucaultilaisittain tarkoittaa kielenkäytössä ilmenevää, kontekstiin ja aikakauteen kiteytynyttä ymmärrystä todellisuudesta. Foucault korostaa diskurssien olevan historiallisia ja institutionalisoituneita, ja kietoutuvan esimerkiksi lakiin ja ihmistieteisiin (Jokinen & Juhila 1999, 71). Erityisen merkittävänä kriitti-

selle diskurssintutkimukselle voidaan pitää Foucault'n esittämiä ajatuksia diskursseihin liittyvästä vallasta ja niiden kyvystä muokata puhunnan kohdetta, tuottaa subjekteja. Hänen ajattelussaan voidaan pitää keskeisenä kielen vaikutusta sosiaaliseen todellisuuteen. (Helén 2016, 18–19, Pietikäinen & Mäntynen 2019, 33; Jokinen & Juhila 1999, 71.) Omassa tutkimuksessani käytän diskurssin käsitettä sekä Foucault'n ajatuksiin pohjautuen että yleisenä käsitteenä, jolloin diskurssin käsite viittaa merkitysvälitteeseen ja kielelliseen toimintaan, jolla on sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia ehtoja ja seurauksia (kts. Pietikäinen & Mäntynen 2019, 34–35). Diskursseilla on kyky rakentaa identiteettejä ja kategorioita, käsityksiä muista ihmisistä ja ihmisryhmistä. Identiteetikategorioiden muodostaminen ja niihin liittyvät kiistat ovat keskeisiä diskursiivisen vallan käytössä ja yksi diskurssintutkimuksen kohde. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 89.) Analyysissä huomioin identiteetit ja kategoriat, joita eri diskursseissa rakentuu huumeriippuvaisille. Foucault'n ajattelun mukaisesti, on tutkimuksen teoriaosuudessa kuvattu Suomen huumehistoriaa yhteiskunnallisena kontekstina käydylle keskustelulle Helsingin kaupungin valtuustossa. Pietikäinen ja Mäntynen (2019, 43) huomioivat kontekstin käsitteen laajuuden. Kontekstina voidaan tutkimuksessa kuvata laajempaa yhteiskunnallista ja historiallista tilannetta ja poliittisia prosesseja sekä tilanteista kontekstia, kuten valtuustokeskustelua.

Tarkastelun kohteena on valtuustokokous, jolloin huomioitavaa on, että kyseessä ovat puheteot, jotka tulevat rajatusta institutionaalisesta asemasta ja puhevaltaa käyttävät siihen oikeutetut henkilöt. Kyseessä on valtuustopuhegenre ja sitä säätelevät tietyt tuotantoehdot. (Jokinen 2016, 180.) Kielenkäyttöä rajaavat kielenkäyttäjän omien resurssien ja tavoitteiden lisäksi konteksti vuorovaikutuskäytänteineen ja sääntöineen (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 22, 24–25). Tässä tapauksessa puhetta määrittää lisäksi se, että valtuutetut ovat päättämässä siitä, pitäisikö Helsingin kaupungin selvittää mahdollisuutta avata avoimia ja valvottuja huumeiden käyttöön tarkoitettuja tiloja. Tällöin puheilla on huumeidenkäyttäjien kannalta mahdollisia käytännön toimenpiteisiin liittyviä seurauksia, mutta myös ideologisia seurauksia. On huomioitavaa, että politiikassa kielen tasolla käytävillä kiistoilla, voi olla merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia. Päätösten ja asioiden legitimointi- ja rationalisointitavat voivat vakiinnuttaa ja oikeuttaa joidenkin ihmisryhmien kannalta tyytymättömyyttä aiheuttavia asiantiloja, mutta niitä voidaan myös kyseenalaistaa ja muuttaa. (kts. Jokinen 2016, 179.) Näin ollen lähtökohtaletuksena painottuu myös kielenkäytön seurauksia tuottava luonne, eli lausumat eivät pelkästään väitä jotakin todellisuuden luonteesta vaan myös samalla rakentavat sitä. Tällöin analyysissä huomio kohdistuu sekä tilannekohtaisiin funktioihin että laajempiin, yksittäisen tilanteen ylittäviin ideologisiin seurauksiin, jotka liittyvät vallan ja diskurssien yhteen punoutumiseen. (Jokinen ym. 2016, 47–48; Pietikäinen & Mäntynen 2019, 14.) Lähtökohtaletuksena on, että valtuustokeskustelu sisältää useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia

merkityssystemejä, eli sosiaalinen todellisuus hahmottuu moninaisena (kts. Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 32).

Aineiston analyysiä koskevissa metodipainotuksissa olen hyödyntänyt Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (2016, 267–310) diskurssianalyttisen kartan neljää ulottuvuusparia; tilanteisuus – kulttuurinen jatkumo, merkitykset – merkityksen tuottamisen tavat, retorisuus – responsiivisuus sekä kriittisyys – analyttisyys. Painopiste näiden ulottuvuuksien välillä voi vaihdella eri vaiheissa tutkimusta. Omassa tutkimuksessani liikun joidenkin ulottuvuuksien janoilla, toisten kohdalla painopiste asettuu selkeämmin janelle. Jo valitsemani aineiston perusteella analyysissä mielenkiinto kohdistuu retoriikkaan, tiettyjen merkitysten perusteluun ja puolustamiseen (emt., 291–292). Esimerkkinä liikkumisesta ulottuvuusjanalla, teoriassa esitetty Suomen huumehistoria toimii kulttuurisena, sosiaalisena ja poliittisena kontekstina, joka ympäröi diskurssia, ei selittävänä tekijänä analyysissä. Analyysin alkuvaiheessa painottuu tilanteisuus, mutta laajemmalla kontekstilla on vaikutuksensa muodostettuihin tulkintoihin. Analyysin eri vaiheissa liikutaan tekstin tasolta syvempään analyysiin ja tulkintaan. Aluksi tarkastellaan mitä ja miten sanotaan ja analyysiä syvennetään liikkumalla tekstin ”alle”. Tällöin aineistoa tarkastellaan kriittisesti; voidaan tehdä tulkintoja miksi jotakin sanotaan ja kyseenalaistaa esitettyjä representaatioita. (Pynnönen 2013, 32–33.) Tällöin tutkijan positio liikkuu suhteessa tutkimusaineistoon analyttikosta tulkitsijaksi (Juhila 2016, 439).

Aloitin analyysin kuuntelemalla valtuustokeskustelun useita kertoja. Analyysin ensimmäinen vaihe painottui valtuutettujen argumentaatiopositioiden tarkasteluun. (kts. Jokinen 2016, 181). Koska kaupunginvaltuutettujen puheenvuorot ovat pääosin etukäteen kirjoitettuja ja muodollisia ja ne esitetään pyydetyssä järjestyksessä, pyrkimyksenä ei ollut tässä vaiheessa vuorovaikutusprosessien tarkastelu. Kiinnitin huomioni keskustelussa ensinnäkin siihen, millaisiin argumentaatiopositioihin keskustelijat asemoituvat suhteessa käsiteltävään valtuustoaloitteeseen ja turvallisiin pistotiloihin. Kaupunginvaltuuston kokouksessa esitetyistä puheenvuoroista oli saatavilla valmis litterointi, jota hyödynsin analyysissä. Argumentaatiopositioiden perusteella kaupunginvaltuutettujen yksittäiset puheenvuorot jaoin selvityksen tekemistä ja turvallisia pistotiloja vastustaviin, ja niitä puoltaviin puheenvuoroihin. Osa puheoikeutta käyttäneistä valtuutetuista kannatti selvityksen tekemistä, mutta he eivät esittäneet selkeää kantaa pistotilojen perustamisesta.

Seuraavaksi tarkastelin yksittäin esitettyjä puheenvuoroja. Yksittäisten puheenvuorojen analysoimisessa käytin apuna Isabela ja Norman Fairclough’n (2012) poliittisen diskurssianalyysin menetelmää. Menetelmä hyödyntää praktista päättelyä. Tiina Halttunen ja Veikko Halttunen (2020, 8–9) määrittelevät praktisen päättelyn argumentaatioksi, jossa tiettyjen olosuhteiden, arvojen ja tavoitteiden vallitessa pyritään parhaaseen toimintatapaan. Kysymys ei ole absoluuttisen totuuden saavuttamisesta,

lopputuloksena tulisi olla päätelmä siitä, miten vallitsevissa olosuhteissa kannattaisi toimia. Analyysissä keskitytään tarkastelemaan poliittisten päätösten perusteluita (Fairclough & Fairclough 2012, 17).

Fairclough & Fairclough (2012) menetelmää hyödyntämällä tavoitteenani oli selvittää, millaisia premissejä valtuutettujen puheenvuoroissa esitettiin, ja sitä kautta havaita puheenvuoroissa muodostuvia yhtenäisiä merkityssysteemejä, ei niinkään arvioida yksittäisten argumenttien rakennetta tai pätevyyttä. Fairclough & Fairclough'n (2012, 11; 45) poliittisessa diskurssianalyysissä on eritelty neljä eri premissityyppiä, jotka johtavat ehdotukseen toiminnasta. Näitä ovat *olosuhdepremissi*, *tavoitepremissi*, *arvopremissi* sekä *keino-tavoitepremissi*. Puheenvuoroissa ehdotus toiminnasta tarkoitti joko aloitteessa esitetyn selvityksen tekemistä tai aloitteessa esitetyn selvityksen vastustamista ja palautusehdotuksen kannattamista. *Olosuhdepremissillä* tarkoitetaan toiminnan viitekehystä, eli institutionaalista ja sosiaalista kontekstia ja ne kytkeytyvät yleensä narratiiveihin, jotka kuvastavat vallitsevaa tilannetta (emt., 76). Vallitsevan tilanteen kuvaus on osittain yhteneväinen diskurssintutkimuksessa laajasti hyödynnetyn representaation käsitteen kanssa. Representaatiolla tarkoitetaan kirjaimellisesti "uudelleen esittämistä". Representaatio tarkoittaa sitä, kuinka ympäröivää todellisuutta esitetään ja kuvataan, mistä näkökulmasta ja millaisin keinoin. Representaatioon liittyy olennaisesti kysymys diskursiivisesta vallasta. Kenellä on oikeus kuvata todellisuutta missäkin kontekstissa, mitä halutaan tehdä näkyväksi ja mitä jätetään pimentoon. (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 78–79.)

Poliittisessa puheessa olosuhdepremissi tai vallitsevaa tilannetta kuvaava narratiivi pyritään tarkoitushakuisesti esittämään totena, jolloin erilaiset kuvaukset saattavat edistää toisistaan olennaisesti poikkeavia toimintavaatimuksia (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 78; Halttunen & Halttunen 2020, 11). Myös yleiset arvot, jotka liittyvät institutionaalisiin ja moraalisiin tekijöihin, ja joihin poliittisten toimijoiden oletetaan sitoutuvan ovat olosuhdepremissiä (Fairclough & Fairclough 2012, 46). Tavoitteet ovat usein arvosidonnaisia ja näin ollen arvot myös rajaavat mahdollisia toimenpiteitä suhteessa tavoitteisiin. *Tavoitepremissillä* tarkoitetaan sekä määriteltyjä tavoitteita että tulevaisuuteen liittyvää tavoitetilaa. *Keino-tavoitepremissin* esittäminen muodostaa erittäin vahvan riippuvuuden toiminnan ja tavoitteen välille. Tällöin esitetään, että ottamalla käyttöön tietyt keinot, tavoite saavutetaan. (emt. 144.) Argumentteja voidaan johtaa joko olosuhteisiin ja tavoitteisiin perustuen tai oletettujen seurausten pohjalta. Jos oletetut seuraukset ovat kielteisiä, voidaan niiden pohjalta esittää vastaargumentti. (emt. 49–50.)

Premissien tarkastelu auttoi aineiston pelkistämisessä sekä ryhmittelyssä (kts. Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124) ja mahdollisesti yksittäisten puheenvuorojen mahdollisimman objektiivisen ja systemaattisen analysoinnin. Tekstuaalisen tason tarkastelu auttoi erilaisten merkityssysteemien jäsentämisessä. Keskustelussa muodostuneet

diskurssit olen nimennyt niissä painottuvan premissin perusteella. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa painotus oli vahvasti merkitysten tilanteisen rakentamisen tarkastelussa, kulttuurisidonnaisuuden sijaan. Tavoitteena oli avoimuus aineistolle ja aineistosta nouseville diskursseille (Jokinen & Juhila 2016, 270). Tässä vaiheessa kriittisyyden sijaan painottui analyttisyys, jolloin on mahdollista nostaa esiin etukäteisoletuksista poikkeavia tuloksia. Analyyttinen ja kriittinen orientaatio eivät kuitenkaan sulje pois toinen toisiaan. (emt., 300–302.)

Analyttisesti painottuneelta tasolta siirryin seuraavassa analyysivaiheessa tutkimaan diskurssien välisiä ja sisäisiä valtasuhteita sekä diskursseihin kytkeytyviä arvoja ja ideologioita, joita analyysin ensimmäinen vaihe nosti esiin. Norman Fairclough'n (1995, 132) määritelmän mukaisesti kriittisen diskurssianalyysin (CDA, critical discourse analysis) tavoitteena on tarkastella, miten ideologioita, epätasa-arvoa ja valtasuhteita voidaan synnyttää ja uusintaa kielen käytöllä. Analyysin toisessa vaiheessa huomio kohdentui erityisesti siihen, miten valtuutetut ja eri asiantuntijat identifioivat ja kategorisoivat huumeidenkäyttäjää. Tekstuaalisen tason tarkastelussa kiinnitin huomioni valtuutettujen kielivalintoihin. Fairclough'n (1992, 194) mukaan lingvistinen analyysi voidaan kohdistaa esimerkiksi sanavalintoihin. Kiinnitin huomioni ilmaisuihin, joita valtuutetut käyttivät turvallisista pistotiloista ja huumeriippuvaisista. Kategorisoinneilla voidaan saada aikaan esimerkiksi stereotypioita ja poikkeavuutta, mutta samoin niitä voidaan purkaa puolustavien tai oikeuttavien selonteiden avulla, vetoamalla johonkin toiseen kategorijäsenyyteen tai välttämällä yhtymistä tällaiseen kategorisointiin. Poikkeavuutta voi kyseenalaistaa ja tehdä toisintulkintoja. (Juhila 2012, 222–223.) Huumeidenkäyttäjille rakennetut identiteetit yhdistin niitä vastaaviin diskursseihin.

Valtuutettujen puheet eivät synny tyhjiössä, vaan heijastelevat ajankohdan laajempaa yhteiskunnallista ilmapiiriä, kulttuurisia merkityksiä ja ”diskursiivista ilmastoa” (Jokinen 2016, 180; Jokinen & Juhila 2016, 268). Tutkimuksen teoriaosassa käsitellään suomalaista huumehistoriaa ja oman tutkielmani aiheeseen ja näkökulmaan liittyvää suomalaista tutkimusta. Tutkielman päätösluvussa kaupunginvaltuuston kokouksessa nousseet diskurssit pyritään kontekstualisoimaan osaksi laajempaa, Suomessa käytävää keskustelua huumeongelmasta ja sen hallinnasta. Analyysin tulokset sidotaan osaksi kulttuurista jatkumoa (emt., 273). Tarkastelunäkökulman aineiston analyysiin tuovat Beckin ja Foucault'n näkemykset riskeistä, yksilöllistymisestä ja hallinnasta modernin hyvinvointivaltion viitekehityksessä. Analyysin tavoitteena ei ole liittää diskursseja väkisin heidän näkemyksiinsä, vaan tarkastella niitä osana aineiston tulkintaa. Aineistosta haen vastausta myös kysymykselleni sosiaalityölle rakentavasta roolista, puhuttaessa haittojen vähentämisestä ja turvallisista pistotiloista. Huo-

mio kiinnittyy siihen, miten eri diskursseissa ilmenevät arvot ja ideologiat suhteutuvat sosiaalialan arvoihin ja käytännön toimintaan, joko mahdollistavana tai rajoittavana tekijänä.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Olen perehtynyt Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistukseen (2023) ja noudattanut ohjeita tutkimusta tehdessäni. Tutkielmaa kirjoittaessani olen pyrkinyt kuvaamaan koko prosessin tarkasti ja huolellisesti. Tutkimusprosessin tarkalla kuvauksella ja tavalla esittää tulokset, olen tavoitellut tutkimuksen luotettavuutta ja uskottavuutta. Tutkielman tekeminen on vaatinut eettistä ennakoarviointia liittyen aineistoon, raportointiin ja käytettyihin käsitteisiin. Tutkimuksen aineistona käyttämäni nauhoite ja asiakirjat ovat julkisia, mutta katsoin aiheelliseksi perehtyä tarkemmin Helsingin kaupungin tutkimuslupakäytäntöihin. Helsingin kaupungin tutkimuslupa käytäntöjen mukaan, tutkimuslupaa ei tarvita tilanteissa, kun tutkimuksessa tarvittava aineisto on julkisesti ja avoimesti saatavilla (Helsingin kaupunki 2023, Tutkimusluvut). Helsingin kaupunginvaltuuston kokoukset ovat julkisia. Vaikka kaupunginvaltuuston kokouksiin on avoin pääsy, ja kokousnauhoitteet sekä pöytäkirjat ja lausunnot julkisia asiakirjoja, liittyy myös tutkimuksen raportointiin kysymyksiä, jotka vaativat eettistä pohdintaa ja valintoja.

Aineiston analyysissä olen käyttänyt aineistoesimerkkejä. Diskurssianalyttinen tutkimus sisältää aina tutkijan omaa tulkintaa, jonka tukena lainaukset aineistosta ovat perusteltuja (Pietikäinen & Mäntynen 2019, 302). Käyttämäni aineistolainaukset ovat yhdistettävissä puhujan, ja jokaisella on mahdollisuus se tehdä katsomalla kokoustalenne. Raportoinnissa lainauksissa ei ole käytetty tunnistetietoina puhujan nimeä, niistä käy esiin ainoastaan kaupunginvaltuutetun edustama puolue. Päätös perustuu oletukseen, että valtuutetut edustavat pääosin oman puolueensa näkemyksiä (kts. Halttunen & Halttunen 2020, 9). Huomioitavaa on lisäksi, että diskurssit eivät rakennu valtuutettujen yksittäisistä puheenvuoroista, vaan yhtenevistä merkityksellistämisen tavoista. Näin ollen, yksittäiset puheenvuorot saattavat sisältää monia erilaisia näkökulmia, ilmaisuja ja sanavalintoja, joilla puhuja voi osallistua useampaan diskurssiin. Huomioiden kokousten julkisuuden, oletuksena on, että valtuutetut ovat tietoisia siitä, että heidän puheitaan saatetaan analysoida ja tulkita myös tutkimuksissa.

Tutkimuksen aiheena turvalliset pistotilat, sekä huume politiikka ja huumeongelman hallinta ovat yhteiskunnallisia, arvoihin ja faktoihin perustuvia arvioita riskeistä, mahdollisuuksista ja uhista (Nutt, King & Phillips 2010). Aihe ja ilmiö herättä-

vät vahvoja tunteita ja mielipiteitä. Myös tutkimuksen kysymyksenasettelu on eettinen valinta. Analyysin tulosten raportoinnissa tehdään näkyväksi diskursseissa ilmevä valtaa ja vastarintaa sekä poliittisen puheen ja toiminnan seurausvaikutuksia heikommassa asemassa olevalle ihmisryhmälle. Poliitikkojen puheet tulevat institutionaalista asemasta ja puheoikeuttaan käyttämällä, he osallistuvat todellisuuden kuvaamiseen. Kuten aiemmin todettiin, representaatioihin liittyy olennaisesti diskursiivista valtaa, lisäksi niihin liittyy arvoja ja ideologioita, joilla on mahdollisia laajempiakin seurausvaikutuksia.

Ymmärrän, että myös kirjoittamallani tutkimusraportilla on omat seurausvaikutuksensa, ja että tekstiä voidaan tulkita monin tavoin, koska kirjoittajan lisäksi tulkittaa tekee lukija (Jokinen 2012, 248). Olen pohtinut ilmaisia, joita käytän huumeidenkäyttäjistä ja huumeiden käyttöhuoneista. Kansainvälisesti valvotuista pistotiloista käytetään mm. ilmaisia *drug consumption rooms* (huumeiden käyttöhuone) *safer injection sites* (turvallinen pistotila) ja *supervised injection facilities* (valvottu pistotila). Suomessa ilmaisu *käyttöhuone* vaikuttaa vakiintuneen julkisessa keskustelussa. Vaikka käyttöhuone sanana taipuu paremmin kirjoitetussa tekstissä, tutkielmassani valitsin käyttää ilmaisua *turvallinen pistotila* (joissakin kohdin *pistotila*). Ilmaisua kuvaa käyttöhuonetta paremmin, että turvallisissa pistotiloissa on henkilökuntaa vastaamassa muun muassa huumeriippuvaisten ihmisten turvallisuudesta sekä avun ja tuen tarpeista. Toivon sen herättävän lukijassa pohdintaa siitä, mitä riskejä huumeiden käyttöympäristöihin saattaa liittyä ja mitä haittoja epähygieenisissä, julkisissa tiloissa pistämisestä voi aiheutua huumeriippuvaiselle. (kts. Kammergaard 2019; Rhodes 2002; Unlu ym. 2021). Toivon lisäksi, että se avaisi laajemman näkemyksen turvallisten pistotilojen toiminnasta, joka voi terveysneuvontapisteiden tavoin vastata huumeriippuvaisten sosiaalisen tuen, hoidon- ja hoivantarpeisiin (kts. Perälä 2012). Tulosten raportoinnissa käytän myös niitä ilmaisia, joita diskursseissa yleisimmin käytetään. Huumeita pistämällä käyttävästä käytän tutkielmassani ilmaisua huumeriippuvainen. Kansainvälisen tutkimuksen mukaan turvalliset pistotilat tavoittavat kaikkein heikoimmassa asemassa olevia, suonensisäisesti huumeita käyttäviä ihmisiä (Zurhold & Degkwitz & Verthein & Haasen 2003; Crépault ym. 2023; EMCDDA 2018). Tällöin voidaan puhua riippuvuudesta. Suomessa on yleistynyt ilmaisu huumeita ongelmallisesti käyttävä henkilö. Ymmärrän ilmaisujen eron. Mielestäni huumeriippuvuus kuvaa kuitenkin paremmin siihen liittyvää pakonomaista käyttöä.

5 ANALYYSIN TULOKSET

Analyysini perusteella kaupunginvaltuuston kokouksessa käydyistä keskusteluista on erotettavissa viisi diskurssia liittyen turvallisiin pistotiloihin ja haittojen vähentämiseen. Diskurssit poikkeavat toisistaan ensinnäkin sen suhteen, tulisiko pistotiloja perustaa Helsinkiin pilotointimielessä vai ei. Toiseksi sekä näkökulma että huumeiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämiseen liittyvät ymmärrys, tavoitteet ja esitetyt käytännön toimenpiteet ovat erilaisia. Kolmanneksi turvalliset pistotilat, niiden toiminta ja tavoitteet sekä niistä aiheutuvat seuraukset nähdään eri tavoin. Myös huumeidenkäyttäjille rakentuu erilainen identiteetti eri diskursseissa. Olosuhteiden ja tavoitteiden pohjalta, tai seurauksista johdetut argumentit kytkeytyvät erilaisiin arvoihin, ja osa diskursseista viestii vahvasti taustalla vaikuttavasta ismistä tai ideologiasta. Diskurssit voisi yksinkertaisesti jakaa vallitsevaan ja vastadiskurssiin, mutta koska eri diskurssit muodostuvat osin toisistaan poikkeavista, osin yhteneväisistä merkityssysteemeistä, erittelen ne juridiseen diskurssiin, priorisointidiskurssiin, turvallisuusdiskurssiin, kansanterveysdiskurssiin sekä inhimillisyydiskurssiin.

5.1 Juridinen diskurssi

Juridiseen diskurssiin osallistuu useampi Kokoomuksen ja Perussuomalaisten valtuutettu. Juridisen diskurssin näkökulma on vahvasti rikosoikeudellinen. Turvallisista pistotiloista käytetään käsitettä käyttöhuone. Diskurssin olosuhdepremissit liittyvät ensinnäkin moraalisiin ja institutionaalisiin arvoihin. Tärkeimpänä arvona esitetään oikeusvaltion periaatteiden ja lainsäädännön noudattaminen ja kunnioittaminen, joihin jokaisen vastuullisen valtuutetun oletetaan sitoutuvan, samoin Helsingin kaupungin. Asia esitetään itsestänselvyytenä. Normalisoinnin keinoin tapahtuvaa legitimoimista kuvastaa seuraava katkelma:

Helsinki ei yksinkertaisesti voi tukea sellaista toimintaa, joka on rikoslaissa valtion toimesta säädetty lainvastaiseksi. Luulisi, että tämä olisi Suomen kaltaisessa oikeusvaltiossa itsestään selvää. (Kokoomuksen valtuutettu.)

Suomi kuvataan demokraattisena oikeusvaltiona, jolloin suomalaisuus kytkeytyy näiden periaatteiden noudattamiseen. Kansallinen lainsäädäntömme on myös yksi sosiaalityön reunaehdoista. Mahdollisuuksista perustaa käyttöhuoneita nykyisen lainsäädännön puitteissa tai lainsäädäntöä muuttamalla, ei haluta keskustella. Koska käyttöhuoneiden toiminta on vastoin voimassa olevaa lainsäädäntöä, katsotaan keskustelu niiden perustamisesta sekä aloitteen käsittely kaupunginvaltuustossa turhaksi. Marie Jauffret-Roustide ja Isabelle Cailbault (2018) toteavat, että haittojen vähentämiseen tähtäävät toimet, kuten käyttöhuoneet, voidaan estää harjoittamalla tukahduttavaa huume politiikkaa. Vallitsevaan lainsäädäntöön vedoten, keskustelu käyttöhuoneista halutaan tukahduttaa, koska kaupunginvaltuuston kokous katsotaan vääränä kontekstina keskustelulle.

Aloite ja käyttöhuoneet esitetään uhkana yhteiskunnalle, koska ne antavat väärän signaalin; ne kertovat huumeiden käytön liberalisoinnista ja hyväksymisestä. Diskurssiin osallistuvien mielestä kaupunki ei voi olla tukemassa rikollista toimintaa käyttöhuoneita perustamalla eikä antaa signaalia huumeiden käytön hyväksymisestä. Edellä mainituin argumentein poliisi vastusti aikoinaan neulanvaihtotoiminnan aloittamista Suomessa. Ehdottoman huume politiikan argumentaatiossa tällainen väärin signaalien vastustus on yleinen tema; rikoslain sekä siihen pohjautuvien kontrollijärjestelmien tehtävä on huume kielteisten asenteiden ylläpitäminen. (Tammi 2003, 469–470.) Samanlaista keskustelua siitä, että turvallisten pistotilojen perustaminen välittäisi vääränlaisen kuvan hyväksyvistä suhtautumisesta huumeiden käyttöä ja pistämistä kohtaan, on käyty esimerkiksi Ranskassa. Ranskassa vastahakoiseen suhtautumiseen liittyi osaltaan yleinen pelko siitä, että huumeidenkäyttäjien määrä lisääntyisi alueilla, joihin turvallisia pistotiloja perustettaisiin. (Jauffret-Roustide, Pedrono & Beltzer 2013, 629.) Saman huolen nostavat keskusteluun turvallisten pistotilojen vastustajat valtuustokeskustelussa.

Juridista diskurssia edustaville valtuutetuille huomautetaan toistuvasti, että keskustelu koskee sitä, pitäisikö aloitteessa esitetty selvitys tehdä, ei käyttöhuoneiden perustamista. Sillä ei kuitenkaan ole vaikutusta esitettyihin argumentteihin, jotka johdetaan edelleen pääsääntöisesti käyttöhuoneiden toiminnan mahdollisista seurauksista, riskeistä, jotka voidaan välttää pitäytymällä vanhoissa toimintamalleissa. Tulkitsen, että diskurssiin osallistuvat haluavat pitää kiinni kokonaiskieltopolitiikasta ja lainsäädännöstä, joka mahdollistaa huumeidenkäyttäjien kohdistuvan kontrollin ja sanktiot. Käyttöhuoneiden perustamiseen liitetään asenteiden löystymisen pelon lisäksi muitakin uhkia ja vaaroja. Käyttöhuoneilla luodaan ensinnäkin puitteet Suomen rikoslain systemaattiselle rikkomiselle, ne lisäävät huumeiden käyttöä, edistävät huumebis-

nestä sekä vakavia ongelmia alueilla, joihin niitä perustettaisiin. Oletus häiriöiden lisääntymisestä liittyy huoleen alueellisesta turvallisuudesta. Samalla juridinen diskurssi kietoutuu turvallisuusdiskurssiin ja kaupungin asukkaiden turvallisuutta korostavaan näkökulmaan. Aloitteen itsessään katsotaan murentavan oikeusjärjestelmää ja lain kunnioitusta.

Olosuhdepremississä korostetaan huumeidenkäytön ja huumeisiin liittyvän rikollisuuden lisääntymistä Helsingissä, jolloin olosuhteita kuvaavat narratiivit luovat samalla huumeriippuvaisille rikollisen identiteetin. Jo itsessään käyttö on rikoslaisa säännelty rangaistavaksi teoksi, mikä diskurssissa korostuu tärkeimpänä premissinä. Esiin houkuteltu kategoria kiinnittyy ryhmään, johon liitämme tiettyjä ominaisuuksia (Juhila 2012, 153). Diskurssissa huumeidenkäyttäjien objektivointi tapahtuu kategorisoimalla. Kategorisoimalla huumeriippuvaiset rikollisiksi, diskurssi pitää yllä ja uusintaa stereotypioita, poikkeavuutta ja toiseutta, joka erottaa huumeidenkäyttäjät normaalista ja osoittaa valitun elämäntavan olevan vastoin yhteiskunnan moraalialia ja valitsevia normeja (Juhila 2009; 2012, 190–197). Diskurssiin osallistuvat valtuutetut puhuvat huumeiden käyttäjistä, muita ilmaisuja ei käytetä. Kun huumeita nimenomaan käytetään, voidaan sen tulkita tarkoittavan, että huumeiden käyttö on yksilön oma valinta ja käyttäjä on aktiivinen toimija, joka on itse vastuussa valinnoistaan. Samalla huumeongelma yksilöllistetään. Diskurssissa ei puhuta esimerkiksi huumeriippuvuudesta, joka kertoo huumeiden käytön liittyvän riippuvuussairauteen, joka johtaa pakonomaiseen käyttöön.

Koska juridisessa diskurssissa turvallisten pistotilojen toiminta nähdään lain rikomisena ja laittoman toiminnan tukemisena, muodostuu keskustelulle moraalinen viitekehys. Aloitteen kannattajien moraalialia ja arvot kyseenalaistetaan. Aloitteen kannattajille tarjotaan kaupunginvaltuutetun identiteetin lisäksi esimerkiksi liberaalin huume politiikan sekä huumeiden käytön dekrimin alisoinnin kannattajan identiteettejä. Kyseiset identiteetit muodostuvat keskustelussa moraalittomiksi. Tarjottuja identiteettejä vastustetaan ”suoristamalla” esitettyjä väitteitä ja puhumalla humanista huume politiikasta.

Juridisessa diskurssissa tyypillistä on oman position korostaminen. Valtuutetun aseman lisäksi korostetaan oppineisuutta oikeustieteissä ja lainsäädännössä sekä käytännön työkokemusta lain toimeenpanijan, poliisin näkökulmasta. Perusteluissa aloitteen ja turvallisten pistotilojen vastustamiselle nojaututaan käytännön tuoman kokemuksellisen tiedon lisäksi rikoslakiin, jossa säädetään huume aineiden käyttö rikoksesta, sekä poliisin antamaan lausuntoon, jota lainataan tarkoitushakuisesti, toteamalla siinä ”käyttöhuoneista” mahdollisesti aiheutuvat, oletetut negatiiviset seuraukset. Se mitä jätetään sanomatta, on lausunnossa esitetty seuraava loppukommentti:

Helsingin poliisilaitoksen näkemyksen mukaan tehty aloite on osaltaan omiaan avaamaan huumausaineisiin liittyvää yhteiskunnallista keskustelua. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteillä on merkittävä rooli huumausaineiden käyttöön liittyvien haittojen ja vaarojen ennalta ehkäisyn näkökulmasta. (Helsingin poliisilaitos 25.4.2018.)

Vaikka poliisi lausunnossaan toteaa aloitteessa esitetyn toimintamallin olevan ristiriidassa vallitsevan lainsäädännön kanssa, todetaan yhteiskunnallinen keskustelu aiheesta tärkeäksi. Aloitetta vastustavat valtuutetut kuitenkin ”oudoksuvat” aiheesta keskustelua. Poliisi toteaa sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan roolin merkittäväksi haittojen vähentämisen näkökulmasta. Poliisin antamaa asiantuntijalausuntoa mielellään siteerataan juridisessa diskurssissa, mutta tämä jätetään huomioimatta. Sen sijaan korostetaan rikosoikeudellista näkökulmaa haittojen vähentämiseen, joka tarkoittaa huumeiden käytön ja huumeiden käyttäjien määrän vähenemistä. Huumeongelmaan ja käyttäjien määrään uskotaan edelleen voitavan vaikuttaa ennaltaehkäisyllä, lainsäädännöllä ja rankaisemalla, eli kokonaiskieltopolitiikalla. Asian tiivistää eräs valtuutettu puheensa päätteeksi:

Kyllä meidän pitäisi lähteä kaikissa tapauksissa siitä, että jos lainsäätäjät on katsonut hyväksi kieltää jonkin toiminnan, julkisen vallan pitäisi kokonaisuutena pyrkiä estämään kyseistä toimintaa sekä sanktioilla että ennaltaehkäisyllä eli niin sanottuihin juurisyyihin puuttamalla. Sanktiot ja ennaltaehkäisy eivät ole ristiriidassa keskenään ja vaihtoehtoja, vaan ne tukevat toisiaan. (Perussuomalaisten valtuutettu.)

Katkelmasta voidaan tehdä tulkinta, että muut näkökulmat haittojen vähentämiseen ja niihin liittyvät käytännön toimenpiteet ja palvelut uhkaavat rikosoikeudellista näkökulmaa. Rikosoikeudellinen näkökulma haittojen vähentämiseen asettuu usein vastustamaan kansanterveydellistä näkökulmaa, kun keskustelussa ovat mahdolliset käytännön toimenpiteet (Tammi 2003).

Tekstuaalisen tason tarkastelun perusteella, turvallisista pistotiloista käytetään esimerkiksi käsitteitä ”pistotila”, ”valvottu huumeidenkäyttötila”, ”huumeidenkäyttöpaikka” ja ”laiton huumeitila”, yleisimmin puhutaan käyttöhuoneista. Kielivalinnat antavat kuulijalle käsityksen tilasta, jossa ainoa toiminto on käydä pistämässä huumeannos ja poistua. Tällöin turvalliset pistotilat näyttäytyvät palveluna, jotka tarjoavat hygieenisen tilan ja välineet huumeidenkäytölle, eivät toimintana, joka tarjoaa huumeidenkäyttäjille muitakin palveluita, tukea ja ohjausta. Perälä (2012, 87) huomauttaa, että terveysneuvontatoiminnan näkeminen kapeasti vain ruiskujen ja neulojen vaihtotyöksi, vaikeuttaa uusien menettelytapojen ottamista osaksi huumehoidon käytäntöjä. Samoin turvallisten pistotilojen toiminnan näkeminen liian kapeasti, käyttöhuoneena, estää näkemästä toiminnan laajempia tavoitteita ja ottamasta uutta toimintamallia osaksi suomalaista huumausainepolitiikkaa.

Juridiselle diskurssille ominaisia ovat sen vaihtoehdottomuus ja kielelliset ääri-ilmaisut. Aloitteeseen ja käyttöhuoneisiin liittyviä kokoomuslaisia ilmaisuja ovat esimerkiksi ”oikeudellisesti kestämaton ajatus”, ”jäätävällä tavalla ristiriidassa Suomen

kaikkien periaatteiden kanssa”, ”toivottomalla tavalla ristiriitainen Suomen lain kanssa” ja ”toimintamalli on tällä hetkellä vallitsevan lainsäädännön kanssa ristiriidassa. Se on ihan sama, väitettiin sitten mistä suunnasta tahansa mitä tahansa”. Puheen vaihtoehtottomuus ja kielelliset ääri-ilmaisut nostavat diskurssin dominoivaan asemaan. Tämä käy ilmi myös puheenvuoroista, jotka asettuvat nimenomaan vastustamaan juridista diskurssia. Foucault (1976/2010, 71–74, 77) huomauttaa, että diskurssi voi olla vallan väline tai vastapuhetta, jonka avulla ajetaan vastakkaista päämäärää. Valtatilat ja voimasuhteet eivät ole pysyviä, vaan valta on jatkuvaa liikettä ja kamppailua voimasuhteiden kentällä. Myös juridisen diskurssin sisällä kamppailtiin valtasuhteista. Kielteistä suhtautumista horjuttavassa vastapuheessa esitetään erilaisia näkemyksiä siitä, kuinka nykyisen lainsäädännön puitteissa valvottuja huumeiden käyttötiloja voitaisiin perustaa. Vastapuheessa lisäksi oikaistaan lainsäädännön väärintulkintoja ja korostetaan kansainväliseen tutkimukseen perustuvaa näyttöä ja rationaalista päätöksentekoa, kokemuksiin ja oletuksiin perustuvan tiedon vastapainona. Tuukka Tammi (2003, 475) nimeää näkökulman yhteiskuntapoliittiseksi ja toteaa sen yhdistelevän rationaalisen kriminaalipolitiikan ajatustapaa sekä kansanterveydellistä ja ihmisoikeudellista näkökulmaa haittojen vähentämiseen. Puhe on neutraalimpaa ja diskurssiin osallistujat, kokoomuslaisten liberaalimpi edustajisto, painottavat aloitteessa esitetyn selvityksen tekemistä. Juridisen diskurssin rinnalle asettuvat priorisointidiskurssi sekä turvallisuusdiskurssi siltä osin, kun näkökulmana on kaupunkilaisten turvallisuus. Vastarinta muodostuu turvallisuusdiskurssissa, kun näkökulmana on huumeriippuvaisten (ja välillisesti kaikkien ihmisten ja ympäristöjen) turvallisuus, sekä inhimillisyyss- ja kansanterveysdiskurssissa, joka lähestymistapana kansainvälisesti nähdään vastakohtana rikosoikeudelliselle lähestymistavalle (kts. Crépault ym. 2023).

5.2 Priorisointidiskurssi

Priorisointidiskurssissa korostetaan helsinkiläisten veronmaksajien näkökulmaa. Diskurssiin osallistuu useampia valtuutettuja Kristillisdemokraateista, Kokoomuksesta ja Perussuomalaisista. Huumeiden käytöstä aiheutuvat haitat yhteiskunnalle ovat myös taloudellisia ja perinteisesti huumehaittojen vähentämiseen liittyvät poliittiset keskustelut ovat sisältäneet keskustelua talousvaikutuksista (Tammi 2003, 468). Diskurssissa olosuhdepremissinä nostetaan keskusteluun huumeriippuvaisille jo olemassa olevat palvelut, jotka ovat vähintäänkin riittävät. Olosuhteita kuvaavana narratiivina esitetään esimerkiksi, että ”Helsingissä on toden totta panostettu hoitoon, hoitoon ohjaukseen ja huumausaineiden käyttäjistä huolehtimiseen” (Kokoomuksen

valtuutettu). Narratiivin totuudellisuutta tehostetaan luettelemalla tarkkoja tietoja huumeriippuvaisille tarkoitetuista palveluista ja hoidon piirissä olevista lainaamalla tarkoitushakuisesti vain lyhyttä katkelmaa kaupunginhallituksen esityksestä (kts. Halttunen & Halttunen 2020, 11).

Diskurssissa korostetaan, että ”rahan jakaminen tällaisiin palveluihin ja yleensä näihin palveluihin on meillä valtuustossa arvokysymys” (Kokoomuksen valtuutettu). Priorisointidiskurssissa verovarojen vastuullinen käyttö tarkoittaa niiden suuntaamista erityisesti nuorten ja perheiden palveluihin. Taustalla vaikuttaa kysymys siitä, ketkä ansaitsevat yhteiskunnan tukea avuntarpeisiinsa ja ketkä ovat itse toiminnallaan synnyttäneet avuntarpeensa, jolloin heidät voidaan tilanteesta vastuuttaa (Laitinen & Kempainen 2010, 141; Pohjola & Laitinen 2010, 315). Huumeekysymyksessä varoja halutaan suunnata poliisin resursseihin ja rikosoikeudellisen kontrollin tehostamiseen, ennaltaehkäisyyn sekä päihdeongelmaisten vieroitukseen ja kuntoutukseen. Koska raha halutaan turvallisten pistotilojen sijaan ”satsata” näihin toimintoihin, voidaan tulkita, että huumeriippuvaisille itselleen käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämistä ja tukea ei nähdä tärkeänä tai arvojen mukaisena. David J. Nutt, Leslie A. King ja Lawrence D. Phillipsin (2010) mielestä huumeisiin liittyvien haittojen arviointi liittyy olennaisesti kysymyksiin arvoista ja faktoista. Priorisointidiskurssissa lapset ja perheet ja heille suunnattu yhteiskunnallinen tuki arvotetaan tärkeämmäksi. Näin jako tehdään selkeästi sosiaalipalveluita ansaitseviin ja ansaitsemattomiin (kts. Juhila 2006, 81). Tekstuaalisen tason tarkastelussa huomiota kiinnitti etenkin se, että puhuttaessa turvallisten pistotilojen toiminnan rahoittamisesta käytettiin ilmaisuja ”rahan jakaminen”, ”huumeongelman hoitamiseen menevä raha” ja ”toimintamallin tuottamat lisämenot”, kun taas ennaltaehkäisevien palveluiden sekä käyttäjien hoitoonohjaukseen, vieroitukseen ja kuntoutukseen liittyen käytettiin esimerkiksi ilmaisuja ”rahojen satsaaminen”, ”verojen vastuullinen käyttö” sekä ”panostaminen”. Edempänä mainitut ilmaisut tulkitsen verovarojen tuhlaamiseksi, kun taas jälkimmäiset yhteiskunnan kannalta tuottoisaksi toiminnaksi (kts. Juhila 2006, 66).

Vetoamalla veronmaksajien näkökulmaan, asetetaan sosiaalipalveluista vastakain päihdepalvelut sekä nuoris- ja perhetyö. Keino-tavoitepremissinä esitetään esimerkiksi seuraava:

on huomattavasti kauaskantoisempaa ja pitkäkestoisempaa se, että satsaisimme nekin rahat mitä menisi tällaisen huumeaseman ja sen henkilökunnan ylläpitämiseen, perhetyöhön ja nuorisotyöhön niin että meidän ei lopullisesti tarvitsisi edes ajatella tällaisia piikkiaseimia tai sitä rahaa, mikä menee huumeongelmien hoitamiseen (Kokoomuksen valtuutettu).

Edellinen katkelma kiteyttää hyvin diskurssin perussisällön. Turvallisista pistotiloista käytetään käsitteitä ”käyttötila”, ”huumeasema” ja ”tila laittomuuden harjoittamiseen”, kun perustellaan omaa näkemystä niiden tarpeettomuudesta. Kun taas pu-

hutaan verorahojen tarkoituksenmukaisesta suuntaamisesta ja esitetyn uuden toimintamallin aiheuttamista kustannuksista, käytetään käsitettä ”valvotut, turvalliset huumeidenkäyttötilat”. Tulkitsen, että kielivalinnalla halutaan korostaa, että käyttöhuoneissa työskentelisi verovaroin palkattua henkilökuntaa. Diskurssissa henkilökunnalla tarkoitetaan terveys- ja turvallisuusalan henkilökuntaa, sosiaalityöhön ei viitata turvallisten pistotilojen yhteydessä.

Diskurssissa korostuu yksilön omat valinnat ja vastuu. Yhteiskunnan tai hyvinvointivaltion vastuu ei ole tukea huumeriippuvaisia ja huumeidenkäyttöä, vaan olla valmiina, kun laittomasta toiminnasta ja huumeiden käytöstä pyritään eroon. Tätä kuvastavat seuraavat lainaukset:

Yksilöllä itsellään on vastuu laittomasta toiminnasta ja julkisen sektorin tulee olla apuna silloin kun henkilö ei enää halua olla mukana laittomassa päihteidenkäytössä (Perussuomalaisen valtuutettu).

Kaupunginvaltuusto pitää tärkeänä, että kohdatessaan huumausaineiden käyttäjiä kaupungin työntekijät aktiivisesti tarjoavat mahdollisuutta huumevieroitukseen (Kristillisdemokraattien valtuutettu, ponsiesitys).

Individualismi korostaa yksilön vastuuta omasta toiminnastaan, henkilökohtaisista valinnoistaan ja ottamistaan riskeistä hyvinvointivaltiollisen ja sosiaalisen ajattelun kustannuksella (Juhila 2006, 66–67). Juhila (2006, 81) mainitsee jaon ansaitseviin ja ansaitsemattomiin polveutuvan historiasta. Ne, jotka eivät pyri kohti ”normaalista” valtavirtaa, vaan valitsevat normaalista poikkeavan elämäntavan ja arvot, eivät ansaitse yhteiskunnan tukea. Vasta pyrittäessä eroon huumeiden käytöstä, auttaminen nähdään inhimillisenä, joskin motivoituminen kuntoutukseen, päihteistä eroon pääsemiseksi säilyy yksilöllä. Päihteidenkäyttäjän omaa valintaa ja toimijuutta kuvastaa sanavalinta ”käyttäjä”. Toisaalta huumeiden käyttäjät suljetaan kategorian ”helsinkiläiset veronmaksajat” ulkopuolelle ainakin siksi aikaa, kunnes haluavat vieroittua ”laittomasta päihteidenkäytöstä”. Käyttäessään huumeita, ”käyttäjä” on aktiivinen toimija, mutta toimijuus otetaan pois, kun puhutaan toimijuudesta, johon liittyy odotuksia vastuullisuudesta, kuten veronmaksaja. Sulkeminen kategorian ”kaupungin asukas” ulkopuolelle, merkitsee myös kaupunkilaisille kuuluvien oikeuksien pois ottamista. Oikeuksina voidaan pitää esimerkiksi oikeutta tarvittaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Koska diskurssissa huumeiden käytön laittomuutta ja vieroitus- ja kuntoutustavoitteita korostetaan, saa huumeidenkäyttäjä jälleen rikollisen ja normaalista poikkeavan identiteetin. Kategorisointi objektivoi huumeriippuvaiset ja oikeuttaa heihin kohdistetut rikosoikeudelliset kontrollitoimenpiteet.

Yhtäläisyys juridiseen diskurssiin on lisäksi se, että turvalliset pistotilat nähdään uhkana. Haittojen vähentäminen on riskisijoitus, ja resurssien sijoittaminen pistotiloihin nähdään resurssien pois ottamisena arvokkaampana pidetyistä, nuorille ja per-

heille suunnatuista palveluista, jotka nähdään ennaltaehkäisevinä. Rajallisia resursseja toivottaisiin suunnattavan hoitoonohjaukseen ja huumeidenkäyttäjien vieroitukseen ja kuntouttamiseen. Keino-tavoitepremissinä esitetään, että ennaltaehkäisyntehostamisella ja nykyisten käyttäjien hoitoon ohjaamisella ja kuntouttamisella huumeongelma kyetään poistamaan yhteiskunnasta, toisin sanoen, jo käytössä olevia toimintoja tehostamalla. Samoin kuin juridisessa diskurssissa, toinen uhka liittyy turvallisten pistotilojen kannattamisen myötä välittyviin asenteisiin; niiden perustaminen kielii myönteisistä asenteista, mikä puolestaan rohkaisee huumeiden käyttöön. Tulkitsen, että ennaltaehkäisyntehostamisen ja sanktioiden oletetaan ylläpitävän huumeisiin liittyviä kielteisiä asenteita ja että vanhoista, totutuista ajatus- ja toimintamalleista ei haluta luopua. Kaiken esitetyn perusteella voidaan tehdä tulkinta, että taustalla vaikuttaa ideologia huumeettomasta yhteiskunnasta.

Diskurssiin kytkeytyvät perinteisesti konservatiivisena pidetyt arvot. Arvot liittyvät ennaltaehkäiseviin tavoitteisiin, resurssien ohjaamiseen perhetyöhön sekä huumeriippuvaisten hoitoonohjaukseen. Huumeiden käyttö nähdään arvojen vastaisena. Huumeriippuvaiset halutaan kuntouttaa, mikä kielii normalisoinnin tavoitteesta. Samalla säilytetään yhteiskunnan moraalinen järjestys, jota laitton toiminta rikkoo. Priorisointidiskurssissa julkisilta palveluilta odotetaan tehokkuutta ja tuotos-panos-ajattelu suuntaa huomion harkintaan siitä, miten verovarot ja resurssit kohdistetaan mahdollisimman tehokkaasti siten, että lopputuloksena on mahdollisimman suuri (taloudellinen) hyöty yhteiskunnalle (kts. Juhila 2006, 66). Verorahojen, eli yhteiskunnan varojen tarkoituksenmukaisen ja tehokkaan käytön korostaminen kytkeytyy ekonomistiseen hyötyajatteluun, ja kysymykseen siitä, onko huumeriippuvaisille käytöstä aiheutuvien haittojen vähentäminen taloudellinen etu vai rasite yhteiskunnalle.

Diskurssi korostaa yksilön vastuuta omasta toiminnastaan, joten ajattelun voidaan tulkita kytkeytyvän yksilöllistymiseen ja uusliberalistiseen ideologiaan, joka korostaa yksilön vastuuta hyvinvointivaltion sijaan. Ansaitsemisdiskurssissa ei tulkintani mukaan katsota huumeriippuvaisia kykeneväksi itsen hallintaan, vaikkakin vastuulliseksi omista valinnoistaan. Turvallisten pistotilojen toiminta nähdään itsetuhoisen käyttäytymisen mahdollistamisena, tarjoamalla siihen hygieeninen tila ja puhtaat välineet. Yksilölle aiheutuvien haittojen vähentäminen näyttää moraalittomana toimintana, ei hyvinvointivaltion vastuuna huolehtia kaikista kansalaisistaan.

5.3 Turvallisuusdiskurssi

Turvallisuusdiskurssiin osallistuu sekä turvallisten pistotilojen kannattajia että vastustajia useista eri puolueista. Turvallisuusdiskurssissa sekä näkökulma että esitetty

tärkein arvopremissi on turvallisuus. Näkökulma on kuitenkin tarkennettu, joko kaupungin asukkaisiin, kategoriaan, jonka ulkopuolelle huumeriippuvaiset suljetaan tai huumeita käyttäviin ihmisiin, jotka nähdään muiden tavoin kaupungin asukkaina. Huumeisiin liittyvillä haitoilla tarkoitetaan näkökulman mukaan joko huumeiden myynnistä ja käytöstä aiheutuvia negatiivisia seurauksia kaupungin julkikuvalle ja kaupunkilaisille, tai huumeriippuvaisille itselleen aiheutuvia haittoja, jotka aiheutuvat sekä riskialttiista käyttötavoista että käyttöympäristöistä. Kaupunkilaisten turvallisuutta korostavat asettuvat vastustamaan aloitetta ja turvallisia pistotiloja, huumeidenkäyttäjien turvallisuutta painottavat taas kannattavat aloitetta ja siinä esitettyä toimintamallia.

Negatiivisista seurauksista johdetuissa argumenteissa turvalliset pistotilat nähdään uhkana kaupunkilaisten turvallisuudentunteelle, koska ne toimivat kasvualustana rikollisuudelle ja häiriökäyttäytymiselle. Niiden oletetaan lisäävän sosiaalisia haittoja ja häiriökäyttäytymistä lähiympäristössään. Diskurssissa viitataan NIMBY-ilmiöön, joka on yleinen reaktio pistotiloja koskevissa keskusteluissa ja tutkimuksissa (kts. Väisänen 2019; Kolla ym. 2017). Turvallisten pistotilojen perustaminen ei poista huume kuvioiden toiminnasta aiheutuvia häiriötä ja haittoja kokonaisuudessaan, ja onkin erittäin tärkeää pohtia tarkkaan, mihin niitä sijoitetaan (Zurhold, Degkwitz, Verthein & Haasen 2003). Morgan Bancroftin ja Esben Houborgin (2020) Kööpenhaminassa tekemän tutkimuksen tulokset osoittavat, että pistotilojen lähiympäristöjen asukkaat kokevat avoimien huume kuvioiden toiminnan ja siitä aiheutuvat häiriöt eri tavoin. Kolmannes kokee niiden julkisen toiminnan häiritsevänä, kaksi kolmannesta suhtautuu niihin ja turvallisten pistotilojen toimintaan myönteisesti, eikä näe niitä asuinyhteisöjen järjestystä uhkaavana tekijänä.

Vasta-argumenteissa huomioidaan, että julkista pistämistä tapahtuu jo tietyillä alueilla, ja että käyttöhuoneiden sijoittaminen alueille, ”jossa on jo valmiiksi ongelmia”, saattaisi vähentää haittoja ympäristössä. Samaa mieltä on helsinkiläinen perheenisä (HS 17.8.2023), joka kertoo nelivuotiaan lapsensa löytäneen huumeruiskuja lähipuistosta. Isä toteaa käytön tapahtuvan jo yleisillä paikoilla ja kritisoi Suomen huume politiikkaa toteamalla: ”Toisin sanoen päiväkotikäinen lapsi siivoaa typerän huume politiikkamme sotkuja keskellä pääkaupunkia”. Useat Helsingin Sörnäisissä sijaitsevan Pääskylänrinteen asukkaista suhtautuvat turvallisten pistotilojen perustamiseen myönteisesti, koska julkinen huumeiden käyttö on alueella arkipäivää. Pistotiloilla uskotaan olevan positiivisia vaikutuksia sekä huumeriippuvaisten että alueen asukkaiden turvallisuuteen. Edelleen on huomioitava, että osa haastatelluista Pääskylänrinteen asukkaista on eri mieltä. (HS 26.5.2023.) Tutkimusten mukaan pistotilojen perustaminen ei ole kuitenkaan laajentanut huumemarkkinoita tai lisännyt rikollisuutta niiden lähiympäristöissä (esim. Zurhold ym. 2003; Crépault ym. 2023).

Turvallisuuskurssissa mahdollisia positiivisia seurauksia painottavissa perusteluissa vedotaan kansainväliseen tutkimukseen sekä Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen antamaan lausuntoon, joiden mukaan turvallisten pistotilojen perustamisella voi olla positiivisia vaikutuksia myös yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen, koska pistäminen ja neulojen määrä julkisilla paikoilla voi vähentyä. Chloé Potierin, Vincent Laprèvoten, Françoise Dubois-Arberin, Olivier Cottencin ja Benjamin Rollandin (2014) kirjallisuuskatsaus käyttöhuoneiden haitoista ja hyödyistä eri maissa tehdyistä tutkimuksista osoittaa, että esimerkiksi Kanadassa pistäminen julkisissa tiloissa väheni käyttöhuoneiden myötä. Sydneyssä paikallisille asukkaille tehty kyselytutkimus osoitti saman. Positiivisista seurauksista johdetuissa argumenteissa korostetaan yleisen järjestyksen paranemisen ohella, käyttöhuoneiden lisäävän huumeiden käyttäjien turvallisuutta, koska tiloissa työskentelee henkilökuntaa, joka voi auttaa yliannostustilanteissa. Nanna Kappelin, Eva Tothin, Jette Tegnerin ja Sigurd Lauridsenin (2016) Tanskassa tekemän tutkimuksen mukaan, pistotilojen asiakkaat kertoivat turvallisuudentunteeensa lisääntyneen niiden perustamisen ansiosta. Turvallinen pistotila kuvattiin turvasatamana, jossa he olivat suojassa sekä poliisilta, että muilta asiakkailta. Turvallisuudentunnetta lisäsi henkilökunnan inhimillinen ja hyväksyvä kohtelu, hygieeninen tila ja pistovälineet sekä henkilökunnan läsnäolo ja luotto siihen, että henkilökunnalta saa apua ja tukea eri tilanteissa, myös mahdollisissa yliannostustapauksissa.

Kuvausta turvallisten pistotilojen negatiivisista seurauksista, ja representaation vakuuttavuutta pyritään vahvistamaan lainaamalla poliisin antamaa, kokemukseen ja oletukseen perustuvaa lausuntoa, jossa todetaan esimerkiksi että:

Esityksessä tarkoitetut tilat todennäköisesti synnyttävät itsessään lähiympäristön turvallisuudentunteeseen negatiivisesti vaikuttavaa liikehdintää. Käyttötilojen läheisyyteen etsiytyvät käyttäjien lisäksi myös myyjät, eikä sosiaalisia haittoja siltä osin pystytä merkittävästi pienentämään. (Helsingin poliisilaitos 25.4.2018.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa puhutaan avoimista huume kuvioista (Open Drug Scene), joka tarkoittaa sekä myyjiä että käyttäjiä ja heidän toimintaansa. Toimintaa kuvataan esiintyvän turvallisten pistotilojen läheisyydessä (esim. Zurhold ym. 2003; Bancroft & Houborg 2020). Toisaalta huume kuviot ovat olemassa ja toimivat, huolimatta siitä, toimiiko alueella turvallisia pistotiloja vai ei. Kokemukseen poliisin työstä ”todellisen maailman puolella” perustuu oletus, että huumeriippuvaiset eivät näkisi turvallisia pistotiloja tarpeellisina: ”Eivät nämä nyt välttämättä mitään ihme huoneistoja niitten kamojensa käyttämiseen kyllä oikeasti tarvitse” (Perussuomalaisten valtuutettu). Kammersgaard (2019) nostaa tutkimuksessaan esiin julkisiin käyttöympäristöihin liittyviä riskejä; käyttö tapahtuu nopeasti epähygieenisissä ympäristöissä ja piilossa, jolloin infektioiden, ja yliannostapauksissa kuoleman riski, on korkeampi. Huumeriippuvaiset ovat alttiita väkivallalle huume kuvioissaan. Näin ollen

pistotilan kuvaaminen turvasatamana (Kappel ym. 2016) on osuva. Osana Helsingin kaupungin teettämää selvitystyötä, tehtiin huumeiden käyttäjille kyselytutkimus, jonka mukaan valvotun huumeiden käyttöön tarkoitettun tilan koki tärkeäksi ja tarpeelliseksi 88 % vastaajista, 12 % ei (Peltola 2018). Määriteltäessä huumeepolitiikkaa on tärkeää kuunnella huumeidenkäyttäjiä (Jauffret-Roustide, Houborg, Southwell ym. 2022), samoin suunniteltaessa uusia palveluita ja interventioita yhteiskunnan syrjäytyneiksi oletetuille (Raunio 2002, 30–31). Yllä esitetty esimerkki osoittaa, että ammatilaisten oletukset saattavat osoittautua vääriksi. Foucault'n mielestä sosiaalivaltion poliittinen järki edellyttäisi tieteellistä tietoa hallinnan kohteesta poliittisten päätösten ja toimenpiteiden perustaksi (Helén 2016, 142–143).

Turvallisuusdiskurssissa poliisin lausuntoon viittaaminen toimii vahvana argumentaatiostrategiana. Poliisin antamaa lausuntoa ja esitettyjä negatiivisia seurauksia pyritään horjuttamaan viittaamalla kansainväliseen kokemukseen, jonka mukaan poliisikin on tyytyväinen, koska turvallisten pistotilojen perustamisen myötä tehtäväpyynnöt poliisille ovat vähentyneet, samoin ambulanssijat tilan ollessa auki. Turvallisiin pistotiloihin liittyvät positiiviset representaatiot esitetään kansainvälisen tutkimukseen perustuen ja THL:n antaman asiantuntijalausunnon pohjalta. Turvallisuusdiskurssi muodostaa kuulijalle kaksi hyvin erilaista representaatiota turvallisista pistotiloista. Toinen kuva rakentuu käyttöhuoneen ulkopuolelta, turvattomuuden tiheytymänä ja villinä läntenä, jossa häiriökäyttäytyminen, rikollisuus ja huumekauppa ovat vallanneet ympäristön, jonka kaupungin asukas kiertää kaukaa, peläten turvallisuutensa puolesta. Toinen kuva muodostuu turvallisen, hygieenisen pistotilan sisältä, jossa huumeita käyttävän kaupungin asukkaan turvallista huumeen injektointia ja sen vaikutusta valvoo henkilökunta, joka on varautunut auttamaan ja pelastamaan tarvittaessa.

Turvallisuusdiskurssissa aloitetta vastustavien tavoitteena ja arvona esitetään kaupunkilaisten turvallisuus. Useassa puheenvuorossa kaupunkilaiset, helsinkiläiset ja äänestäjät erotetaan huumeriippuvaisista. Tätä kuvastavat seuraavat katkelmat:

Kaupungin tulee pyrkiä ensisijaisesti vähentämään huumeaineiden myynnistä ja käyttämisestä johtuvia haittoja kaupungin julkikuvalle sekä ensisijaisesti kaupunkilaisille (Kokoomuksen valtuutettu).

Mikäli kuitenkin tällaiseen huumeidenkäyttöpaikan perustamiseen jostain kumman syystä päädytään, on sijoituspaikan osalta äärimmäisen tärkeää kuulla kaupunkilaisia ja erityisesti niitä, joiden kotikulmille paikka sijoittuisi (Kokoomuksen valtuutettu).

Tulkitsen, että huumeriippuvaisten turvallisuutta ei nähdä tärkeänä, koska he eivät lukeudu kaupunkilaiseksi, eivätkä myöskään äänestäjiksi. Koska heidät sijoitetaan edellä mainittujen kategorioiden ulkopuolelle, heidän mielipidettään ei tarvitse kuulla mahdollisten sijoituspaikkojen suhteen, vaikka palvelu on suunnattu juuri heille. Turvallisia pistotiloja vastustavat viittaavat puheessaan selkeästi NIMBY ("not

in my backyard”) -ilmiöön. Oletus on, etteivät kaupunkilaiset halua asuinympäristöihinsä käyttöhuoneita. Diskurssissa käyttöhuoneiden negatiivisista seurauksista johdettujen argumenttien seurauksena, huumeriippuvaisille muodostuu rikollisen ja häirikön identiteetit. Aloitteen ja turvallisten pistotilojen kannattajat asettuvat vastustamaan tällaista kategorisointia. He kategorisoivat huumeriippuvaliset ihmisiksi, kaupunkilaisiksi, sekä helsinkiläisiksi, jotka ansaitsevat inhimillistä kohtelua ja tukea. Viimeksi mainittu kategorisointi asettuu vastustamaan myös priorisointidiskurssissa ja juridisessa diskurssissa tyypillistä tapaa sijoittaa huumeidenkäyttäjät kategorian ”kaupunkilaiset” ulkopuolelle.

5.4 Kansanterveysdiskurssi

Kansanterveysdiskurssiin osallistuu useiden eri puolueiden valtuutettuja. Kansanterveysdiskurssissa näkökulma on yksilön terveydessä, mutta erityisesti laajemmin, kansanterveydessä. Kansanterveysdiskurssiin osallistuvat asemoituvat kannattamaan aloitteessa esitettyä selvityksen tekemistä sekä turvallisten pistotilojen perustamista. Tavoitepremissinä esitetään huumeiden käytöstä aiheutuvien terveyshaittojen vähentäminen yksilö- ja väestötasolla. Terveys, sen edistäminen ja parantaminen tai terveydelle aiheutuvien haittojen vähentäminen, on tavoitteeseen kytkeytyvä tärkein arvo. Diskurssiin osallistujat korostavat huumeriippuvaisten oikeutta terveyteen ja elämään, joten se kietoutuu osittain inhimillisyydiskurssiin, näkökulman ollessa myös perus- ja ihmisoikeuksissa. Diskurssin useissa yksittäisissä puheenvuoroissa esitetäänkin keino-tavoitepremissinä turvallisten pistotilojen suora yhteys haittojen vähentämiseen. Konkreettisina tavoitteina on ehkäistä veriteitse tarttuvien virusten leviämistä, vähentää pistämisestä aiheutuvia infektioita sekä yliannoskuolemia. Turvallisista pistotiloista muodostetaan puheenvuoroissa uusi, välttämätön keino ja väylä ohjata huumeriippuvaisia muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Kuitenkaan ei tarkenneta, mihin palveluihin ohjataan ja kuka ohjaa. Diskurssissa painottuu selkeästi terveyshaittojen ja riskien vähentäminen sosiaalisten haittojen sijaan, vaikkakin sosiaalisten ongelmien vähentäminen mainitaan.

Olosuhdepremissinä diskurssissa viitataan aiempaan keskusteluun neulanvaihtopisteistä, jota käytiin samoin argumentein. Tammen (2003) tutkimus osoittaa saman. Vertailussa nostetaan esiin, että neulanvaihtopisteiden perustamisessa Suomi toimi ensimmäisten joukossa, mikä oli kansanterveydellisesti tärkeää, koska Suomi vältti HIV-epidemian. Nyt Suomi on turvallisten pistotilojen suhteen myöhässä, asemassa, jossa oppii muilta. Suomi kuvastuu takapajuisena, toisin kuin ne maat, joissa on ymmärretty, mitä haittojen vähentäminen tarkoittaa. Kansanterveysdiskurssissa kyseen-

alaistetaan perinteinen kokonaiskieltopolitiikka ja huumeriippuvaisten rankaiseminen. Olosuhdepremissinä esitetään, että huumeita käytetään joka tapauksessa, joten haittojen vähentäminen on painavampi peruste, kuin se, ettei haittojen vähentämistä esimerkiksi turvallisia pistotiloja perustamalla, katsota riittävän tärkeäksi syyksi lainsäädännön muuttamiselle. Huumeidenkäyttö nähdään pysyvänä ilmiönä yhteiskunnassa, jolloin on järkevää pyrkiä vähentämään siitä aiheutuvia terveyshaittoja huumeriippuvaisille sekä uhkia kansanterveydelle. Toisaalta kansanterveydellisen lähestymistavan suhteen ollaan erimielisiä siitä, tulisiko haittojen vähentämiseen tähtääviä toimintoja kohdistaa yksilöön, vai perinteisemmin, eli väestötasolla. Viimeisten vuosikymmenten trendinä on ollut yleisen valistuksen väheneminen yksilöön kohdistuvien interventioiden ja ohjauksen kustannuksella. (Crépault ym. 2023.)

Huumeiden käyttäjästä käytetään yleisimmin päihderiippuvuuteen viittaavia ilmaisuja, "addikti", "narkomaani" tai "huumeriippuvainen", mutta myös ilmaisuja "nämä ihmiset ja "sellaiset ihmiset". Kaikki edellä mainitut ilmaisut luovat poikkeavuutta ja toiseutta suhteessa muihin, tai ei huumeriippuvaisiin, jotka määrittyvät normaaleiksi. Ilmaisua "nämä ihmiset" kiinnittää erityisesti huomiota, koska puheenvuorossa persoonapronominia "me", käytetään toistuvasti. Tulkitsen, että "me" tarkoittaa puhujaa itseään ja muita valtuutettuja tai kaikkia, jotka eivät käytä huumeita. Juhila (2012, 180) huomauttaa, että me-ryhmän herättäminen henkiin muodostaa samalla ryhmittymän heitä, ulkopuolisia. Tällainen toiseuden tuottaminen on yleistä ja vaikea välttää, mutta toiminta nähdään helposti negatiivisena silloin, kun jonkin ihmisryhmän kategorisointi on leimaavaa tai muodostaa stereotypioita. Koska huumeriippuvuus on lääketieteellinen diagnoosi (ICD-10), kategorisoituu huumeriippuvainen sairaaksi, hoitoa tarvitseväksi: "Nämä ihmiset tarvitsisivat ennen kaikkea hoitoa, ei rangaistuksia." (Vihreiden valtuutettu). Tulkinta perustuu myös siihen, että hoitoon ja muihin palveluihin ohjaaminen nähdään turvallisten pistotilojen tärkeänä tavoitteena. Vastustajien suostutteluun ja taivutteluun, erityisesti priorisointidiskurssiin osallistuvien, käytetään tämän tavoitteen korostamista esimerkiksi seuraavasti:

Näissä käyttötiloissahan nimenomaan avautuu erinomainen mahdollisuus yrittää johdattaa ongelmakäyttäjiä palveluiden pariin (Vihreiden valtuutettu).

Kuten on kuultu koko ajan, tässä on kyse nimenomaan yhdestä väylästä siihen ongelman äärelle, jotta voitaisiin puuttua ja auttaa siihen sellaisten ihmisten kohdalla, joiden muuten hoitoon ohjaus on hyvin vaikeaa ja samalla estää turhia kuolemia (Vihreiden valtuutettu).

Suostuttelussa vertailuun asetetaan lisäksi turvallisesta pistämisestä syntyvät säästöt ja kalliiksi todetut, pistämisestä aiheutuvien infektioiden hoidot.

Moni täällä ei varmaan tiedä, miten vakavia seurauksia huumeiden pistämisestä suoneen on, koska sitten kun ne menevät ihon alle, siitä saattaa tulla niin paha tulehdus, että iho irtoaa kainaloon saakka. Me olemme joutuneet hoitamaan näitä tapauksia, ja se on todella hyvin kallista hoitoa. (Kokoomuksen valtuutettu.)

Näin ollen priorisointidiskurssissa esitetyt tavoitteet, verotulojen vastuullinen käyttö ja hoitoon ohjaaminen toteutuisivat juuri turvallisten pistotilojen avulla. Kansanterveysdiskurssi asettuu vastustamaan myös juridista diskurssia ja rikosoikeudellista näkökulmaa:

Huumeidenkäyttö ei myöskään vähene sillä, että sairaita ihmisiä rangaistaan. Sairaudessa itsessään on jo ihan tarpeeksi rangaistusta näille ihmisille. (Vihreiden valtuutettu.)

Kansanterveysdiskurssissa tieto muodostuu kokemus-, tutkimus- ja asiantuntijatiedosta. Argumenteissa nojaututaan Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen antamaan lausuntoon, sekä huumeiden käyttöhuoneista tehtyyn kansainväliseen tutkimukseen. Crépault'n ym. (2023) kirjallisuuskatsauksen tulokset osoittavat, että 2010-luvulta alkaen kansanterveydellinen lähestymistapa päihteidenkäyttöön on korostanut tutkimukseen perustuvaa tietoa ja toimintaa haittojen vähentämisessä. tutkimukseen perustuvan tiedon tavoitteena on ohjata poliittista päätöksentekoa. Turvalliset pistotilat nähdään mahdollisuutena edistää huumeidenkäyttäjien ja heidän kautta koko väestön terveyttä. Niihin ei liitetä vaaroja tai uhkia, ainoastaan positiivisia vaikutuksia.

5.5 Inhimillisyydiskurssi

Inhimillisyydiskurssiin osallisina ovat useat valtuutetut eri puolueista, pääosin vasemmistopuolueista, mutta myös Kokoomuksen ja RKP:n jäseniä. Inhimillisyydiskurssissa näkökulma on ihmisoikeudellinen. Tärkeimpänä tavoitteena on ihmishenkien pelastaminen ja huumeriippuvaisten inhimillinen ja arvostava kohtelu. Tavoitepremissiin liittyy vahvasti arvopremisseinä ihmisarvon kunnioittaminen ja jakamattomuus sekä oikeus elämään ja terveyteen. Kristillisenä arvona pidetty lähimmäisen auttaminen ja inhimillinen kohtelu toistuu yksittäisissä puheenvuoroissa. Representaatioiden perusteella, huumeriippuvaisten ihmisten elämä on monin tavoin epäinhimillistä ja vaikeaa, yhteiskunnan laitamilla elämistä kasautuneiden ongelmien kanssa.

Huumeriippuvainen ihminen saa inhimillisyydiskurssissa useita identiteettejä. Hän on jonkun lapsi, vanhempi tai läheinen, mutta ensisijaisesti puhutaan ihmisestä. Huumeriippuvaista ihmistä kuvataan erilaisien tarkentavien määreiden avulla. Esimerkiksi ihminen, ”joka on näin rikki ja poikki” tai ”jonka luottamus viranomaisiin ja kyky hallita omaa elämäänsä on heikko”. Diskurssissa pistämällä huumeita käyttävistä ihmisistä muodostuu myös kuva marginaaliryhmästä huono-osaisia, joihin muilla, yhteiskunnan valtavirrassa eläjillä on huono yhteys. Käytetyillä ilmaisuilla on

merkitystä. Kun ihminen on heikko, rikki ja poikki, hän tarvitsee tukea, tai ja vahvistusta. Huumeriippuvaiset kategorisoidaan kuuluviksi Helsingin kaupungin asukkaisiin, joilla on yhtäläiset oikeudet muihin asukkaisiin nähden.

Myös inhimillisyydiskurssissa olosuhdepremissinä esitetään huumeiden käyttö pysyvänä ilmiönä yhteiskunnassa. Inhimillisyydiskurssissa huomioidaan, että huumeiden käyttö jatkuu joidenkin kohdalla koko elämän. Valtuustokeskustelussa aloitteen käsittelemiseksi käytettiin kymmeniä puheenvuoroja, joista ainoastaan kolmessa nostettiin esiin se, että haittoja vähentävässä työssä ja turvallisissa pistotiloissa autetaan ihmisiä, jotka eivät ehkä koskaan pysty, tai halua lopettaa huumeiden käyttöönsä. Inhimillisyydiskurssi asettuu vastapuheeksi erityisesti priorisointidiskurssille, jossa auttaminen on sidoksissa huumeriippuvaisen halukkuuteen lopettaa huumeiden käyttö. Auttaminen ja luottamuksellisen suhteen luominen auttajien ja autettavien välillä, nähdään tärkeänä tavoitteena, kaikissa elämäntilanteissa. Tämä tulee esiin seuraavista katkelmista:

Huumeidenkäyttäjät ovat myös helsinkiläisiä, jotka ansaitsevat inhimillistä kohtelua ja tukea (Vihreiden valtuutettu).

Hyvinvointi lähtee ihmisen tarpeesta kokea olevansa yhteiskunnan arvostettu ja suojeltu jäsen kaikissa elämäntilanteissa. Arvokkuuden tunne ja haittoja vähentävä työte kulkevat käsi kädessä. (Feministisen puolueen valtuutettu.)

Näkökulman on kuitenkin koko ajan oltava huumeidenkäyttäjälle itselleen ja heidän läheisilleen olevien haittojen vähentämisestä ennen kaikkea ja ihmisarvoisen elämän saamisesta (RKP:n valtuutettu).

Minä ajattelen, että ihmisarvo on jakamaton, eikä auttamisen halu saisi koskaan olla kiinni siitä, missä elämäntilanteessa ihminen on (Vasemmistoliiton valtuutettu).

Tavoitteena aloitteessa esitetyn selvityksen tekemisen lisäksi, on turvallisten pistotilojen perustaminen sekä humaani huumeepolitiikka. Vaikka juridista diskurssia tai rikosoikeudellista näkökulmaa vastaan ei sanallisesti suoraan hyökätä, se tehdään hienovaraisesti, esimerkiksi viittaamalla otteeseen Raamatusta, Jesajan kirjasta:

Kuten Jesaja sanoo, murtunutta ruokoa hän ei muserra, lampun hiipuvaa liekkiä hän ei sammuta (Vihreiden valtuutettu).

Tulkitsen puhujan tarkoittavan, ettei huumeiden käyttäjiä pitäisi vaikeassa elämäntilanteessaan rangaista käyttörikoksesta tai kohdella rikollisena, epäasiallisesti tai epäkunnioittavasti. Viittaus Raamattuun vetoaa kuulijan moraaliin. Onko moraalityöntä olla auttamatta ihmistä, joka on murtunut tai hiipumassa?

Inhimillisyydiskurssissa ei niinkään nojauduta tutkimukseen tai asiantuntijoiden antamiin lausuntoihin, vaan diskurssiin osallistujat pyrkivät vetoamaan yleisönsä tunteisiin, arvoihin ja moraaliin. Toistuvia ilmaisuja ovat inhimillisyy, ihmisarvon kunnioittaminen, ihmisarvoinen elämä ja heikoimmassa asemassa olevien auttaminen.

Vaikka päällimmäisenä tavoitteena turvallisissa pistotiloissa ei ole hoitoonohjaus, ei sitä myöskään suljeta pois. Se saattaa mahdollistaa luottamuksen rakentumisen myötä. Luottamuksen rakentaminen, keskustelu ja psykososiaalinen tuki korostuvat osana haittojen vähentämistä, joten inhimillisyydiskurssissa sosiaalityölle muodostuu sille ominainen rooli rakentaa luottamusta ja vuorovaikutusta autettavien kanssa ja sitä kautta saada vaikeasti tavoitettava marginaaliryhmä kiinnittymään kaupungin tarjoamaan palveluun. Diskurssissa haittojen vähentämisellä tarkoitetaan erityisesti sosiaalisten haittojen, kuten huumeriippuvaisiin kohdistuvan stigman ja stereotyyppioiden vähentämistä. Pitkäjänteisen psykososiaalisen tuen toivotaan vahvistavan huumeidenkäyttäjän oman elämän hallintaa, mutta tätä ei esitetä tavoitteena turvallisille pistotiloille. Turvallisen tilan tavoitteeksi muodostuu tilanteinen auttaminen ja se, että huumeriippuvainen ihminen voi kokea ihmisenä olevansa arvokas; ”Arvokkuuden tunne ja haittoja vähentävä työote kulkevat käsi kädessä”. Diskurssissa haittojen vähentäminen nähdään siis enemmänkin työotteena, inhimillisenä kohteluna, ei niinkään erilaisina käytännön toimenpiteinä. Tämä kuvastuu diskurssissa esitetyistä arvoista ja tavoitteista.

Kun huumeriippuvaisiin suhtaudutaan ihmisinä ja yhtäläiset oikeudet omaavina kansalaisina, saa haittojen vähentäminen laajemman näkökulman. Myös poliisi voi suhtautua huumeriippuvaisiin suojelua tarvitsevana kaupungin asukkaina (Kammersgaard 2019). Työorientaationa haittojen vähentäminen antaa mahdollisuuksia työskennellä huumeriippuvaisten kanssa heidän omien tavoitteidensa mukaisesti ja ohjaamalla heitä vähemmän haitallisiin käyttötapoihin. Pääteettömyyttä tavoitteleva lähestymistapa ja menetelmät saattavat toimia esteenä palveluihin hakeutumiselle. (Nelson 2013.)

5.6 Käytön ja käyttäjien hallinta diskursseissa

Eri diskursseissa esitettyjen olosuhde- arvo- ja tavoitepremissien, sekä huumeidenkäyttäjien kategorisointiin perustuen, voidaan tehdä tulkinta diskursseihin liittyvistä hallintapyrkimyksistä. Juridisessa diskurssissa diskursiivista valtaa käytetään kategorisoidulla huumeriippuvaiset rikollisiksi, sekä huumeiden käytön että käyttöön liittyvän elämäntavan ja sen rahoittamisen vuoksi. Juridisessa diskurssissa huumeidenkäytön hallinta tapahtuu väestötasolla rikosoikeudellisen sääntelyn ja valistuksen keinoin. Jos Foucault'n sanoma otetaan kirjaimellisesti, ei pakottava kurivalta ole biovaltaa, jonka olemus on myötäillä ja affirmoida, ei sekaantua elämään (1976/2010). Helén (2016, 107) näkee normalisoinnin lajit biopoliittisina menetelminä, koska elämän hallinnan käytännöt pyrkivät sopeuttamaan kohteensa asetettuihin normeihin ja asetettu normi voi olla myös tapauskohtainen ja yksilöllinen. Ennaltaehkäisevä huumevalistus

on yksi normalisoinnin laji, koska tavoitteena on saada ihmiset itse suhteuttamaan oma elämänsä esitettyyn tosiasiatietoon ja suunnata ihmisten omaa käyttäytymistä, haluja, tunteita ja tottumuksia yhteiskunnan normien mukaiseksi. Yleinen väestöön kohdistuva valistus toimii itseymmärryttämisen keinoin. (kts. Helén 2016, 104.) Turvallisia pistotiloja vastustavissa diskursseissa vallitsevasta lainsäädännöstä ei haluta luopua, koska rikoslaki mahdollistaa sanktiot käyttörikoksesta. Käyttörikoksesta voi seurata enimmillään puolen vuoden vankeusrangaistus (Rikoslaki 1304/1993, 50 § 2). Vankeusrangaistusta voidaan pitää kurivaltaan perustuvana normalisointina sen pakottavuuden vuoksi (Foucault 1975/2000; myös Helén 2016, 106). Joissakin tapauksissa sanktiot voi välttää hakeutumalla sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. (RL 654/2001 50:7.) Kategorisointi on tapa objektivoida huumeriippuvaiset. Yllä esitettyjen toimenpiteiden tulisi kannustaa itsereflektioon, oman poikkeavuuden ymmärtämiseen, eli subjektivoitumiseen, ja yhteiskunnan normien mukaisen elämän tavoitteluun (kts. Juhila 2009, 54). Katajan ym. (2016) tutkimus kuitenkin osoittaa, että huumeriippuvaiden kohdalla kontrollipoliittiset riskit eivät vaikuta huumeiden käyttöön, käytön riskit nähdään enemmänkin omaan terveyteen liittyvinä. Käytön rangaistavuuden oletetaan lisäksi ylläpitävän kielteisiä asenteita huumeita kohtaan. Oletus on, että yhteiskunnan normit ja yleisesti hyväksyttävänä ja normaalina pidetty elämäntapa sekä kielteiset asenteet huumeiden käyttöä ja käyttäjiä kohtaan pitäisivät kurissa tai jopa poistaisivat huumeongelman yhteiskunnasta. Diskurssissa biopoliittisia toimenpiteitä ovat koko väestöön kohdistuva ennaltaehkäisevä valistus ja sääntely, biovallan, eli sanktioiden, tehostetun valvonnan ja kontrollin kohdistuessa huumeiden käyttäjiin ja myyjiin.

Kuten juridisessa diskurssissa, priorisointidiskurssissakin huumeriippuvaiset objektivoidaan kategorisoimalla heidät lain rikkojiksi ja sulkemalla ulos veronmaksajien ja kaupungin asukkaan kategorioista. Poikkeava yksilö ansaitsee verovaroin kustannettua vieroitusta ja kuntoutusta, kunhan on motivoitunut yhteiskunnan tarjoamaan normalisointiin, eli vieroitukseen ja kuntoutukseen. Odotus on, että huumeriippuvainen motivoituu kuntoutumaan sanktioiden uhalla sekä rikosoikeudellisen kontrollin välttämiseksi. Kuntoutuksessa normalisointi tapahtuu harjaannuttamisen eri tekniikoilla ja tavoitteena on yksilöllisen elämäntavan muutos. Kuntoutuksessa voidaan harjoitella keinoja kamppailla omia haluja ja huonoja tapoja ja tottumuksia (riippuvuutta) vastaan. (Helén 2016, 103.) Juridisessa- ja priorisointidiskurssissa korostuvat riskien ja sosiaalisten ongelmien yksilöllistyminen, ja yksilön vastuu. Tällöin vastuu riskin seurauksista on yksilöllä, ei yhteiskunnalla (kts. Raunio 2000, 67). Huumeiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämistä yksilötasolla ei nähdä ensisijaisena, tärkeämpää on huomioida valtaväestön hyvinvointi ja turvallisuus. Tällöin taloudellista vastuuta käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämisestä yksilölle, ei haluta jakaa kollektiivisesti. Kun yksilön vastuuta korostetaan, voidaan tulkita, että kuntoutuksen

tavoitteena on yksilön itsen- ja elämänhallinnan kohentuminen itsereflektion, eli subjektivoitumisen avulla, lopullisena tavoitteena on yhteiskunnassa hyväksytty ja normaalina pidetty elämäntapa. Voitaisiin sanoa, että huumeidenkäyttäjän odotetaan subjektivoituvan erityisesti moraalisubjektina, eli suhteessa itseensä (Foucault 1984/2010, 136–139). Subjektivoituminen mahdollistaa kuntoutumisen ja normalisoinnin. Biopolitiikka ja biovalta kietoutuvat elämäntapaan ja elämänhallintaan yksilöön kohdistuvina interventioina, väestötasolla hallinta perustuu vallitsevaan sääntelyyn, jota ei haluta muutettavan turvallisten pistotilojen toiminnan mahdollistavaksi. Rikosoikeudellisen kontrollin uhka toimii näin sekä pelotteena että turvallisuuden tuojana väestölle.

Beckin (1986; 1995; 2000) kuvaama yksilöllistymiskehitys ja yksilön vastuun lisääntyminen suhteessa kollektiiviseen vastuuseen riskeistä näyttäisivät todentuvan diskursseissa. Riskin logiikassa peruseriaate on riskien, vaarojen ja uhkien jakaminen, suojellaan vahingolta ja estetään pahinta tapahtumasta (Raunio 2000, 67). Juridissa- ja priorisointidiskurssissa kuitenkin kansalaisoikeuksien sijaan korostuu huumeriippuvaisten vastuu ottamistaan riskeistä. On kuitenkin ongelmallista, jos vastuu haittojen vähentämisestä itsen hallinnan keinoin sysätään huumeriippuvaiselle itselleen, jos riippuvuuden aiheuttamat vieroitusoireet estävät itsen hallinnan. Periaate hyvinvointivaltion vastuusta kaikista kansalaisistaan, mahdollistaisi keskustelun turvallista pistotiloista tukahduttavassakin poliittisessa ympäristössä (kts. Houborg & Jauffret-Roustide 2022). Turvallisia pistotiloja vastustavien diskursseissa hyvinvointivaltion vastuu näyttäytyy kuitenkin vastuuna suojella yhteisöjä epänormaaleilta yksilöiltä (kts. Foucault 1985/2000), joiksi huumeriippuvaiset määrittyvät diskursseissa.

Kansanterveysdiskurssissa huumeiden ongelmakäyttö nähdään sekä yksilöllisenä riskinä että koko väestöä koskevana kansanterveydellisenä uhkana. Jos kansanterveysdiskurssia analysoi Foucault'n ajattelun pohjalta, voidaan diskurssissa erottaa biopoliittisia tavoitteita ja pyrkimyksiä huumeongelman ja huumeriippuvaisten parempaan kontrolliin ja hallintaan. Tästä kertoo tavoite hoitoon ohjaamisesta, joka mahdollistuisi turvallisissa pistotiloissa entistä paremmin, erityisesti niiden kohdalla, joita sosiaali- ja terveyspalvelut eivät nykyisellään tavoita. Huumeriippuvaiset kategorisoituvat sairaksi ja heidän hoitoon ohjaamisensa, eli kuntouttaminen tai normalisointi näyttäytyy yhteiskunnan vastuuna ja velvollisuutena, jota toteutetaan kansanterveyden nimissä.

Yksilöllisten haittojen vähentämiseen keskittyvässä kansanterveysdiskurssissa sekä turvallisuusdiskurssissa, jonka fokuksena on huumeriippuvaisten ihmisten turvallisuus, on huomattavissa jälkimodernille ajalle ominainen ajatus; yksilöllinen ohjaaminen riskittömämpään tapaan toimia ja hallita omaa terveyskäyttäytymistään. Foucault (1984/2010, 156–160) ehkä puhuisi otollisen hetken valinnasta, nautinnon

käyttämisen taidon kehittämisestä sekä itsen hillinnästä. 1990-luvulla kansainväliseksi laajentuneessa keskustelussa haittojen vähentämisen periaatteista, nähdään huumeriippuvaisetkin terveystietoisina kansalaisina, joilla on itsemääräämisoikeus ja jotka kykenevät järkevään päätöksentekoon, itsesääntelyyn ja riskien ja haittojen hallintaan (Rose & Miller 2010; Moore & Fraser 2006; Souleymanov & Allman 2016). Foucault'n (1984/2010, 136–141) mielestä tällainen itsen hallinta liittyy olennaisesti yksilön moraalisubjektiuteen ja itsen työstämiseen. Biovallan ja biopolitiikan näkökulmasta tarkasteltuna, kyseessä on länsimaiselle, liberaalille sosiaalivaltiolle ominainen hallinnan strategia. Huumeiden käytön parempi hallinta tarkoittaa diskursseissa yksilöllistä ohjausta huumeen oikein pistämisessä ja puhtaita käyttövälineitä, jolloin voidaan välttää riskikäytöstä ja riskiympäristöissä pistämisestä aiheutuvia mahdollisia infektioita ja veriteitse leviäviä viruksia. Normalisoinnin lajeista turvallisiin pistotiloihin voidaan siis katsoa liittyvän erityisesti ohjaava neuvonta, jonka tavoitteena on itseymmärryttäminen sekä harjaannuttamisen menetelmät, joilla tavoitellaan muutosta parempaan huumeriippuvaisten terveyskäyttäytymisessä (Helén 2016, 104). Subjektivoinnilla tavoitellaan muutosta parempaan yksilön elämäntavoissa, tässä tapauksessa se tarkoittaa huumeiden käyttöä turvallisissa pistotiloissa riskiympäristöjen sijaan. Normalisoinnin lajina standardointi liittyy siinä mielessä kansanterveysdiskurssiin, että huumeriippuvuus ymmärretään ICD-10 tautiluokituksen mukaisena sairautena, johon liittyy hoitosuosituksia. (kts. Helén 2016, 105–106.) Jos ajatellaan, että normalisoinnin kautta pyrkimyksenä on sopeuttaa yksilöt yhteiskunnan normiin ja sisäistämään se omaa toimintaa ohjaavaksi, ei turvallisissa pistotiloissa analyysin perusteella kuitenkaan pyritä normalisoimaan, vaan subjektivoimaan. Foucault (1984/2010, 162) toteaa itsen hallinnan edellyttävän jatkuvaa kamppailua omien sisäisten vastakkaisen voimien kanssa. Tässä mielessä huumeriippuvaisilta odotetaan itsen hallintaa, pidättäytymistä pistämästä ostamaansa ainetta heti.

Turvallisuusdiskurssissa huume kuvioista aiheutuvia ympäristöhaittoja ja muille aiheutuvaa häiriötä katsotaan voitavan hallita, perustamalla turvallisista pistotiloja alueille, joissa haittoja tai ongelmia jo esiintyy. Kansainvälisen tutkimuksen perusteella ainakin käytetyistä pistovälineistä aiheutuvia turvallisuusriskejä ja julkista pistämistä voitaisiin vähentää (esim. Zurhold ym. 2003; Potier ym. 2014; Crépault ym. 2023). Turvalliset pistotilat voidaan nähdä myös hallinnan teknologiana, joiden avulla ei-toivottu väestö saadaan hädettyä pois kaupungin keskeisiltä alueilta (Kammersgaard 2019, 357). Valtuustokokouksessa turvallisista pistotiloja toivottiin kuitenkin alueille, ”jossa on valmiiksi jo ongelmia” (Vihreiden valtuutettu), joten ainakin Helsingissä hyvinkin keskeisille paikoille kaupunkia. Foucault (1984/2010, 154–157) kuvaa, kuinka nautintojen käytössä on noudatettava maan lakeja ja tapoja ja mukautettava nautintojen käyttö otolliseen hetkeen pois julkiselta katseelta ja paheksunnalta. Huu-

meiden käyttö pistotiloissa tarkoittaisi juuri tätä. Perussuomalaisten valtuutettu, palautusehdotuksen kannattaja, toivoi pistotiloja ”esimerkiksi sinne, missä kannattajat tässäkin salissa asuvat”. Näin huumeriippuvaisten pidäkkeettömyys ja hillittömyys välittyisi pistotiloja kannattaville.

Kaikissa aloitetta ja turvallisia pistotiloja kannattavissa diskursseissa tärkeänä tavoitteena esitetään huumekuolemien ehkäisy. Turvallisissa pistotiloissa myrkytyskuolemien ehkäisy tapahtuu tarkkailemalla asiakkaita, jolloin yliannostustilanteissa terveydenhuollon henkilökunta on valmiina auttamaan ja pelastamaan antamalla vastalääkettä, eli normalisoimalla ruumiintoimintoja (kts. Helén 2016, 105). Näin ollen hallinnan ja vallan tavoitteena on vaalia elämää (kts. Foucault 1976/2010, 101). Kuitenkin Suomessa haasteena on se, että kuolemia aiheuttaa pääasiassa pitkävaikutteisen buprenorfiinin ja keskushermostoa lamaavien aineiden sekakäyttö, jolloin myrkytystila aiheutuu viiveellä, todennäköisesti asiakkaan jo poistuttua tarkkailun alaisuudesta. Tästä syystä tärkeä tavoite Suomessa olisi hoidon ulkopuolella olevien huumeriippuvaisten tavoittaminen ja ohjaaminen muihin haittoja vähentäviin toimintoihin, jolloin voitaisiin ehkäistä pitkäaikaiskäytöstä johtuvia kuolemia. (Kailanto & Viskari 2022, 7.) Vaikka diskursseissa esitetty keino-tavoitepremissi, turvallinen pistotilahuumekuolemien ehkäisy, ei toteutuisi diskursseissa esitetyllä tavalla, välillisesti ja pidemmällä tähtäimellä turvallisilla pistotiloilla voitaisiin ehkäistä kuolemia Suomesakin. Foucault'n (1976/2010, 101) toteamus, ”vanha oikeus *ottaa elämä* tai *antaa elää* on korvautunut oikeudella *vaalia elämää* tai *hylätä kuoleman omaksi*” saa merkityksen pohdittaessa turvallisista pistotiloista käytyä keskustelua. Suomessa huumekuolemat lisääntyvät vuosittain ja yksi tapa ehkäistä niitä, olisivat turvalliset pistotilat (Kailanto & Viskari 2022). Poliittinen tahtotila näyttää kuitenkin valtakunnan ylimmällä tasolla puuttuvan, osin myös paikallistasolla.

6 LOPUKSI

6.1 Yhteenveto

Tutkimuksen tavoitteena oli tehdä analyysi Helsingin kaupunginvaltuustossa 7.11.2018 käydystä keskustelusta, jossa Helsingin kaupunginvaltuusto hyväksyi kaupunginhallituksen esityksen mukaisesti selvittää mahdollisuutta avata avoimia, valvottuja huumeiden käyttöön tarkoitettuja tiloja. Näkökulma analyysissä painottui Beckin ja Foucault'n näkemyksiin yksilöllistymisestä, elämän politisoitumisesta ja hallinnasta. Analyysissä tarkastelin kaupunginvaltuutettujen esittämiä argumentteja hyödyntämällä Fairclough'n & Fairclough'n (2012) poliittisen diskurssianalyysin menetelmää. Tutkimuksen tarkoituksena oli tehdä analyysi valtuutettujen puheenvuoroista muodostuvista diskursseista. Tarkempana tutkimustehtävänä oli tarkastella, miten esitettyjä toimenpidevaatimuksia perustellaan ja erityisesti huomioida, millaisia riskejä, uhkia ja mahdollisuuksia turvallisiin pistotiloihin liitettiin. Yksittäisten puheenvuorojen tarkastelussa kiinnitin huomioni siihen, miten valtuutetut identifioivat ja kategorisoivat huumeriippuvaisia. Yhdistämällä muodostuneet identiteettikategoriat niitä vastaaviin diskursseihin, muodostin tulkinnan siitä, millaisia huumeriippuvaisiin kohdistuvia kontrollin ja hallinnan tavoitteita ja menetelmiä eri diskursseissa esiintyi. Sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta, näin olennaiseksi tarkastella, millainen rooli sosiaalityölle rakentuu turvallisista pistotiloista käytävässä tilanteisessa keskustelussa sekä asiantuntijalausuntojen perusteella. Koska poliittisia argumentteja analysoimalla oli mahdollista paljastaa niihin kytkeytyviä arvoja ja ideologioita (Fairclough & Fairclough 2012), tarkastelin niiden suhdetta sosiaalialan arvoihin. Yhteenveto vastaa näihin kysymyksiin ja tarkastelen tuloksia suhteessa aiempaan tutkimukseen.

Analyysin perusteella valtuustokeskustelussa rakentui viisi diskurssia: *juridinen diskurssi*, *priorisointidiskurssi*, *turvallisuuskurssi*, *kansanterveysdiskurssi* sekä *inhimillisyydiskurssi*. Kielteistä kantaa turvallisiin pistotiloihin edustivat *juridinen diskurssi*, jonka näkökulma on vahvasti rikosoikeudellinen. Sen rinnalle asettuivat *priorisointidiskurssi*, jossa näkökulmana on resurssit ja niiden oikeanlainen kohdentaminen sekä *turvallisuuskurssi*, jossa painottuivat kaupunkilaisten (ei huumeriippuvaisten) turvallisuutta koskevat huolet. Toimintaehdotuksena esitettiin aloitteessa esitetyn selvityksen vastustaminen ja palautusehdotuksen kannattaminen, koska esitetty toimintamalli on ristiriidassa nykyisen lainsäädännön kanssa. Palautusehdotusta kannattivat Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien valtuutetut sekä osa Kokoomuksen valtuutetuista.

Yhteisenä piirteenä palautusta kannattavissa diskursseissa näyttäytyi puheen ehdottomuus, poliisin asiantuntijuuden korostaminen, konservatiivinen suhtautuminen huumeekysymykseen sekä ideologia huumeettomasta yhteiskunnasta, joka saavutetaan rikosoikeudellisen kontrollin ja sanktioiden keinoin ja niitä tehostamalla. Tärkeimpänä arvona ja tavoitteena esitettiin vallitsevan lainsäädännön kunnioittaminen, johon tulkintani perusteella ei haluttu kajota pistotilojen mahdollistamiseksi. Analysoidun keskustelun perusteella huumeongelman hallinta totutuin, jo olemassa olevin menetelmin nähtiin parhaana keinona ideologisen tavoitteen saavuttamisessa. Rikosoikeudellisten hallintamenetelmien oletetaan yksilötasolla saavan aikaan subjektivoitumista, oman poikkeavuuden ymmärtämistä ja motivoitumista kuntoutumiseen. Väestötasolla ne toimivat pelotteena ja pitävät yllä kielteisiä asenteita huumeita ja huumeidenkäyttäjiä kohtaan. Näiden hallintamenetelmien oletetaan pitävän yllä yhteiskunnan normien mukaista moraalista järjestystä. (kts. Foucault 1985/2000.) Oletus siitä, että rangaistus ja kurivalta johtaisivat huumeettomaan yhteiskuntaan, on kuultavissa diskursseissa. Palautusehdotusta kannattavissa diskursseissa painotettiin lisäksi ennaltaehkäisevää työtä ja *priorisointidiskurssissa* resurssien kohdentamista nuoriso- ja perhetyöhön, joka nähtiin arvokkaampana ja tehokkaampana verovarojen käyttönä. Diskursseissa tehtiin vastakkainasettelua haittoja vähentävien menetelmien sekä ennaltaehkäisyn ja sanktioiden välillä. Priorisointidiskurssissa jakoa tehtiin yhteiskunnan tukea ja palveluita ansaitseviin ja ansaitsemattomiin.

Turvallisia pistotiloja vastustavissa diskursseissa korostuivat vahvasti huumeriippuvaisten normalisoinnin tavoitteet. Analyysissä tekstuaalisen tason tarkastelu osoitti, että huumeriippuvaisille muodostettiin identiteettejä, jotka kategorisoivat heidät rikollisiksi ja häiriköiksi. Heidät sijoitettiin lisäksi kategorioiden kaupungin asukkaat, veronmaksajat ja äänestäjät ulkopuolelle. Normalisointiprosessi alkaa objektiivolla kategorisoinnilla, joka voidaan nähdä vastakohtana kunnioittamiselle ja itsemääräämisoikeudelle ja siihen liittyy leimaavaa määrittelyä (Juhila 2009, 47). Biopo-

liittisenä hallinnan menetelmänä ja keinona näyttäytyi huumeriippuvaisten hoitoonohjaus ja kuntouttaminen, eli normalisointi ja palauttaminen yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Huumeidenkäyttäjiin liitettiin diskursseissa stigmoja ja stereotyyppioita, jotka uusintavat huumeriippuvaisten poikkeavuutta ja samalla vahvistavat heidän marginaalisuuttaan. Saman totesi Väisänen (2019) analysoituaan pistotiloista Helsingin Sanomien keskustelupalstalla käytyä julkista keskustelua.

Pistotiloja vastustavien argumentit johdettiin pääosin mahdollisista negatiivisista seurauksista. Turvallisten pistotilojen perustamiseen liitettiin monia riskejä ja vaaroja. Asenteiden löystymisen lisäksi vaarana nähtiin huumeiden käytön, huumerikollisuuden sekä häiriökäyttäytymisen lisääntyminen niiden ympäristöissä sekä muiden kaupungin asukkaiden turvallisuudentunteen vaarantuminen. Palautusehdotuksen kannattajat nostivat keskusteluun NIMBY (*not in my backyard*) -ilmiön. Kansainväliset tutkimukset kuitenkin osoittavat uhkakuvat vääriksi, kunhan pistotilat sijoitetaan alueille, joissa huumekevioiden toiminta on jo nähtävissä ja arkipäivää (kts. esim. Zurhold ym. 2003; Crépault ym. 2023). Turvallisuusdiskurssin sisällä aloitteen kannattajat perustelivatkin pistotilojen tarvetta alueille, joissa huumeiden julkista pistämistä jo tapahtuu. Vaikka tutkimusten mukaan suuri osa pistotilojen lähialueiden asukkaista suhtautuu niihin myönteisesti, myös vastakkaiset näkemykset tulevat esille tutkimuksissa; positiiviset vaikutukset huumeriippuvaisten terveyteen ymmärretään, mutta riskinä nähdään niiden mahdolliset yleiset haitat ja häiriöt lähiyhteisöille ja yrityksille (kts. esim. Kolla ym. 2017; Bancroft & Houborg 2020). Turvallisuusdiskurssissa pistotilojen vastustajat painottivat kaupungin asukkaiden turvallisuutta, kannattajien painottaessa huumeiden käyttäjien ja käyttöympäristöjen turvallisuutta.

Ehdoton ja voimakas juridinen diskurssi sai keskustelussa tuekseen priorisointidiskurssin sekä osan turvallisuusdiskurssiin osallistuneista. Vastarinta näille muodostui *kansanterveysdiskurssissa*, jonka näkökulmana on sekä yksilön, että väestön terveys sekä *inhimillisyydiskurssissa*, jossa näkökulma on ihmisoikeudellinen. Osa turvallisuusdiskurssiin osallistuneista asettui kannattamaan kaupunginhallituksen laatimaa esitystä. Turvallisten pistotilojen kannattajat perustelivat toimenpidevaatimukseen kuvaamalla pistotilat mahdollisuutena vähentää huumeiden käyttötapoihin ja käyttöympäristöihin liittyviä riskejä. Tavoitteina esitettiin ensinnäkin sosiaali- ja terveyspalveluiden ulkopuolella olevien marginalisoituneiden huumeriippuvaisten tavoittaminen ja muihin palveluihin ohjaaminen, joka saavutettaisiin pistotiloja perustamalla. Pistotilat kuvattiin välttämättömänä uutena väylänä niiden huumeriippuvaisten hoitoon ohjaamisessa, joita nykyiset sosiaali- ja terveyspalvelut eivät tavoita.

Myös kansanterveysdiskurssiin osallistuneet objektivivat huumeriippuvaisia kategorisoimalla heidät sairaiksi. He määrittyivät hoitoa, ei rangaistuksia tarvitseviksi.

Analysoidun keskustelun perusteella tulkitsin, että turvallisissa pistotiloissa huumeriippuvaisten subjektivointi tapahtuisi yksilön ohjauksen ja itseymmärryttämisen keinoin (kts. Helén 2016, 104) ohjaamalla heitä pistämisessä sekä puhtaiden välineiden käyttöön, sen sijaan että pistäminen tapahtuisi riskiympäristöissä ja jo käytetyillä tai lainatuilla välineillä. Biovalta kytkeytyy yksilön itsehallinnan ja kontrollin vahvistamiseen. Väestötason tavoitteena esitettiin veriteitse leviävien virusten torjunta ja ehkäisy, joten tavoitteet ovat myös terveystieteellisiä. Turvallisten pistotilojen nähtiin vaikuttavan positiivisesti ympäröivien yhteisöjen siisteyteen ja turvallisuuteen. Kansainvälisen tutkimuksen perusteella edellä mainitut esitetään yleisinä tavoitteina pistotiloille ja tutkimukset osoittavat pistotilojen vastanneen asetettuihin tavoitteisiin (esim. Zurhold ym. 2003; Potier ym. 2014; Bancroft & Houborg 2020). Turvallisuusdiskurssissa pistotiloilla tavoiteltiin myös huumeriippuvaisten turvallisuutta, painotus oli kuitenkin infektioiden torjumisen sijaan yliannostuksesta aiheutuvien kuolemien ehkäisemisessä.

Inhimillisyydiskurssissa turvalliset pistotilat nähtiin keinona auttaa ja tukea vaikeassa elämäntilanteessa olevia, marginalisoituneita huumeriippuvaisia. Tärkeimpänä arvona diskurssissa esitettiin ihmisarvo, kaikille kuuluvana ja jakamattomana. Inhimillisyydiskurssissa haittojen vähentäminen nähtiin työorientaationa. Turvallisten pistotilojen tavoitteeksi määrittyi luottamuksen rakentaminen ja lisääminen huumeriippuvaisten ja viranomaisten välillä. Ensisijaisena tavoitteena ei korostunut hoitoon ohjaaminen, se nähtiin luottamuksen lisääntymisen kautta avautuvana mahdollisuutena. Inhimillisyydiskurssissa auttaminen nähtiin tärkeänä, huolimatta siitä, että kaikki eivät halua tai pysty huumeidenkäyttöä lopettamaan. Pelkistettynä diskurssin sisältö kuvastaa haittojen vähentämistä orientaationa, ei yksittäisinä menetelminä (kts. Nelson 2013). Diskurssiin osallistujat puhuivat ihmishenkien pelastamisesta, joka esitettiin vahvana keino-tavoitepremissinä. Huumeriippuvaisille muodostui diskurssissa useita identiteettejä; perheenjäsen, kaupungin asukas, huono-osainen ja tukea tarvitseva, mutta ennen kaikkea ihminen. Tulkintani perusteella, turvalliset pistotilat nähtiin palveluna, joissa olisi paikkansa myös sosiaalityölle. Inhimillisyydiskurssissa turvalliset pistotilat nähtiin askeleena kohti laajempaa tavoitetta, humaanin huumeepolitiikkaa.

Sosiaalityölle ei diskursseissa määrittynyt erityistä roolia turvallisissa pistotiloissa. Toiminta nähtiin pääosin terveydenhuollon henkilökunnan toteuttamana. Inhimillisyydiskurssissa painottui kuitenkin huumeriippuvaisten tilanteinen avun ja tuen tarve. Tulos on huomion arvoinen, koska esimerkiksi terveysneuvontapisteissä keskeinen osuus on hoiva- ja sosiaalityöllisillä elementeillä (Perälä 2012, 67, 71–72). Diskurssissa pistotilojen tavoitteeksi muodostui huumeriippuvaisten luottamuksen lisääminen viranomaisiin ja siihen, että he saavat yhteiskunnalta tarvitsemaansa apua

ja tukea. Inhimillisyydiskurssissa esitetyt arvot, ihmisarvon kunnioittaminen ja jakamattomuus, sekä lähimmäisen auttaminen ovat sekä kristillisiä arvoja että sosiaalialan arvopohjan perusta (Talentia 2022). Inhimillisyydiskurssin näkökulma on ihmisoikeudellinen ja ihmisoikeuksien turvaaminen ja edistäminen sosiaalityön eetos, joka luo työlle keskeiset periaatteet. Sosiaalityön reunaehtoina toimivat kansallinen lainsäädäntö, talous sekä sosiaalipoliittiset päätökset (Pohjola 2014, 18–19), niiden puitteissa sosiaalityö toimii. Sosiaalityön arvoihin sisältyy kollektiivinen vastuu (Talentia 2022), ja tulevana sosiaalityöntekijänä onkin vaikea hyväksyä priorisointia ja jakoa ansaitseviin ja ansaitsemattomiin tuen ja avun tarvitsijoihin. Sen lisäksi, että jako on historiallinen (Juhila 2006, 81), siihen oman lisänsä tuo ajalle tyypillinen yksilöllistymisen sekä ekonomistiset ja markkinalogiikkaan perustuvat arvot; tehokkuus, taloudellisuus ja tuottavuus. Edellä mainittujen arvojen sisällyttäminen sosiaalityöhön vaatii jatkuvaa kontrollia ja mittaamista. Tällaisia arvoja ja vaatimuksia turvallisten pistotilojen toiminta ei varmasti täytä.

Väisänen (2019) toteaa tutkimuksessaan turvallisia pistotiloja koskevan kansalaiskeskustelun olevan polarisoitunutta. Tämä johtunee siitä, että keskusteluun osallistuvat yleensä ihmiset, joilla on vahva mielipide asiaan. Polarisoitumisen aiheuttaa osaltaan myös Suomen huume politiikka, jossa rinnakkain kulkevat huumeiden kokonaiskieltolaki ja haittojen vähentäminen. Analysoimassani valtuustokeskustelussa oli kuitenkin erotettavissa myös rationaalisuuteen ja tutkimukselliseen tietoon pohjautuva neutraalimpi näkökulma, jonka katson edustavan näkökulmaa, jonka Tammi (2003) nimesi yhteiskuntapoliittiseksi. Tätä näkökulmaa edustivat erityisesti ne Kokoomuksen valtuutetut, jotka kannattivat esitetyn selvityksen tekemistä tai pilotoinnin kautta saatavaa tietoa niiden vaikutuksista ja toimivuudesta.

Analyysin perusteella keskustelua käytiin moraalisisessa viitekehyksessä. Esitystä vastustavissa diskursseissa sen kannattajien moraali kyseenalaistettiin, koska turvallisten pistotilojen toiminta nähtiin laittoman toiminnan ja itsetuhokäyttäytymisen mahdollistamisena. Samoin argumentein pistotiloja on vastustettu muissakin maissa (kts. esim. Smith ym. 2019; Strike ym. 2015). Esityksen kannattajat puolestaan korostivat, että huumeriippuvaisten auttamatta jättäminen vetoamalla vallitsevaan lainsäädäntöön on moraalitonta. Sen lisäksi, että diskursiivista valtaa palloiteltiin moraalikysymyksissä, valtaa palloiteltiin myös asiantuntijuudesta. Beckin (1995, 24) näkemyksen mukaan on ajalle ominaista, että asiantuntijat horjuttavat toistensa näkemyksiä, kuten tässäkin keskustelussa oli nähtävissä. Vastustajat vetosivat Helsingin poliisin antamaan lausuntoon ja kannattajat THL:n asiantuntijoiden antamaan lausuntoon sekä kansainväliseen tutkimukseen. Kamppailua käytiin kokemuksellisen tiedon, asiantuntijatiedon sekä tutkimuksellisen tiedon välillä. Diskursiivista valtaa käytettiin erityisesti muodostamalla representaatioita turvallisista pistotiloista sekä määrittelemällä huumeriippuvaisille identiteettikategorioita. Huumeriippuvaisten objektivointi

kategorisoimalla heidät joko rikollisiksi, sairaiksi tai tukea tarvitseviksi määritti myös heihin käytettäviä biopoliittisia hallinnan ja biovallan menetelmiä. Voidaan todeta, että kamppailua huumeidenkäyttäjien ja turvallisten pistotilojen määrittelyvallasta sekä huumeongelman asiantuntijuudesta ja hallinnasta, kuten aiemmissakin Suomen huume poliittisissa keskusteluissa (vrt. Hurme 2002; Tammi 2003; 2007.)

Turvalliset pistotilat ovat yksi huumehaittoja vähentävistä toimintamalleista. Haittojen vähentämiseen tähtäävä toiminta ei kuitenkaan ole vapaata kontrollin ja hallinnan menetelmistä, kuten Selinin (2011) ja Perälän (2012) tutkimukset osoittavat. Selkeänä tavoitteena pistotiloille esitettiin huumeriippuvaisten subjektivointi itseymmärryttämisen ja ohjauksen menetelmin. Hoitoon ohjaamisella voidaan tulkita tarkoitettavan muita huumeriippuvaisille tarkoitettuja sosiaali- ja terveystalouksellisia, joka mahdollistaisi myös tiedonkeruun ja paremman hallinnan marginaaliryhmästä, jonka määrittely perustuu yleisesti lähinnä arvioihin (kts. esim. Tammi & Pitkänen & Perälä 2011; Saari 2017,11). Perälä (2012) toteaa omassa tutkimuksessaan, että terveysneuvontapisteiden toimintatavat voidaan nähdä ”biovallan” ilmentymänä, mutta asiakkaille toiminta näyttää laajemmin; oikeutena huolehtia omasta terveydestään. Samoin voidaan tulkita diskursseissa esitetyt tavoitteet pistotiloille biopolitiikan ja biovallan ilmentymänä, kun sitä tarkastelee foucaultilaisesta hallinnan näkökulmasta. Erityisenä tavoitteena turvallisille pistotiloille määrittyi niiden kannattajien puheessa yliannoksista aiheutuvien myrkytyskuolemien ehkäisy. Foucaultilaisen kontrollin ja hallinnan näkökulmasta yliannoskuolemien ehkäisy turvallisissa pistotiloissa nostattaa monia ajatuksia. Tarkkailu, jota yliannoskuoleman ehkäisy vaatii, on kontrollia ja alku normalisointiprosessille, koska vastalääkkeen antamisella tavoitellaan ruumiintoimintojen normalisointia (vrt. Selin 2011, myös Helén 2016, 105). Tällöin puhutaan yksilöön kohdistuvasta biovallasta. Turvallisten pistotilojen käyttö perustuu kuitenkin vapaaehtoisuuteen ja pistotiloihin tuleva luottaa saavansa henkilökunnalta apua mahdollisessa yliannostilanteessa. Onko siis kyseessä pistotilojen henkilökunnan valta vaalia elämää vai äärimmäinen vallan ja hallinnan menetelmä, kuoleman rajan siirtäminen? (kts. Foucault 1975/2000; 1976/2010, 101–102.) Analysoidun keskustelun perusteella, tavoitteena ei kuitenkaan ole kuoleman hallinta tai vallan rajan siirtäminen vaan puhtaasti halu auttaa ja pelastaa ihmishenkiä.

6.2 Pohdinta

Tutkimusprosessia voisi kuvailla monin eri sanoin. Se on ollut mielenkiintoinen tutkimusmatka haittojen vähentämisen käsitteeseen, historiaan ja tutkimukseen sekä tieteelliseen, poliittiseen ja julkiseen keskusteluun, jota käydään sekä itse käsitteen että

erilaisten haittoja vähentävien toimintamallien, kuten turvallisten pistotilojen ympärillä. Sanalla sanoen, on prosessi ollut opettavainen. Aloitin prosessin tutustumalla Suomen huumehistoriaan. Koin sen tärkeäksi oman oppimiseni ja ymmärrykseni kannalta ja koska se avasi omaa näkemystäni, halusin tutkielmassani taustoittaa huumehistorialla Helsingin kaupunginvaltuustossa käytyä keskustelua. Samalla se muodostaa laajemman yhteiskunnallisen kontekstin analysoimalleni keskustelulle. Historiaan perehtyminen on auttanut ymmärtämään nykysäilykursseja; kuinka suhtautuminen huumeisiin, huumeiden käyttöön ja käyttäjiin on muuttunut sen mukaisesti, millaisia riskejä niihin on liitetty. Toteutetulla huumeepolitiikalla ja hallintamenetelmillä on pyritty vastaamaan riskeihin, sekä yksilö- että väestötasolla. Vaikka tutkimuksen taustoitukseksi se on laaja, on se mielestäni perusteltu. Se auttoi kriittisesti arvioimaan ja pohtimaan joitakin pitkään itsestäänselvyksinä pitämiämme asioita, kuten huumeiden käytön laittomuutta ja käyttäjiin kohdistettuja kontrollin ja hallinnan menetelmiä. Huumeisiin liittyvät kulttuurishistorialliset käsitykset ja määrittelyt vaikuttivat olennaisesti turvallisista pistotiloista käytyyn keskusteluun. Foucault'n ajattelun mukaan, historiaan perehtymällä voidaan problematisoida nykyisyyttä ja se auttaa havaitsemaan, mikä nykyajassa on erityistä.

Teoreettisena viitekehystenä Ulrich Beckin modernisaatioteoria, painottuen riskien yksilöllistymiseen sekä Michel Foucault'n biopolitiikka ja biovalta nykyajalle tyyppillisenä yhteiskunnallisen ja yksilöllisen hallinnan menetelmänä muodostivat mielenkiintoisen näkökulman aineistoon. Vaikka Beckin ja Foucault'n teoksiin ja ajatuksiin perehtyminen haastoi ymmärrystäni, valittu viitekehys oli tutkimukseni kannalta perusteltu. Huumeisiin liittyvien haittojen arvioiminen perustuu riskin arvioinnin logikkaan ja sosiaalipoliittiset toimenpiteet riskien hallintaan, joten ne muodostavat toisiinsa kietoutuvan kokonaisuuden. Riskit, samoin kuin haittojen arviointi ovat samanaikaisesti faktoihin ja arvoihin perustuvia julkilausumia ja liittyvät kulttuurisiin käsityksiimme mahdollisista vaaroista sekä määritelmämme siedettävästä tai pahennusta herättävästä tavasta elää (Nutt & King & Phillips 2010; Beck 2000; Douglas 1992). Riskien sosiaalisen konstruoinnin tutkimuksen avulla voidaan tarkastella, kuinka erilaiset asiat merkityksellistetään riskeiksi tai mitä pidetään riskialttiina (Helén (2016, 110). Diskurssin tutkimuksen peruslähtökohdat liittyvät sosiaaliseen konstruktivismiin. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna todellisuuden voidaan ajatella rakentuvan kielellisessä vuorovaikutuksessa ja siitä voidaan konstruoida erilaisia versioita, eli todellisuuden ajatellaan olevan relativistinen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Pietikäinen & Mäntynen 2019). Kiinnostukseni oli diskursseissa ja argumenteissa, joten intressiäni voi luonnehtia relativistiseksi, kriittiseksi suhtautumiseksi erilaisiin totuuksien kuvauksiin todellisuudesta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimuskysymysten ja valitun aineiston perusteella valitsin analyysimenetelmäksi Fairclough'n & Fairclough'n (2012) poliittisen diskurssianalyysin menetelmän,

jossa huomio kiinnitetään päätösten ja toimintaehdotusten perusteluihin. Metodivalinta oli mielestäni osuva ja varmasti itselleni paras vaihtoehto, koska poliittisen puheen ja argumenttien analysointi oli itselleni täysin uutta. Menetelmän hyödyntäminen mahdollisti yksittäisten puheenvuorojen ja esitettyjen argumenttien systemaattisen ja mahdollisimman objektiivisen tarkastelun, joskaan objektiivisuuden käsite tai vaatimukset eivät perinteisessä mielessä toteudu laadullisessa diskurssianalyttisessä tutkimuksessa (Tuomi & Sarajarvi 2018, 160). Esitettyjen olosuhde-, arvo-, tavoite- ja keino-tavoitepremissien tarkastelu auttoi havaitsemaan erilaiset merkityssystemit ja niistä muodostuvat diskurssit. Tekstuaalisen tason tarkastelussa kohdistin huomioni lisäksi siihen, millaisia identiteettejä huumeriippuvaisille eri diskursseissa muodostettiin. Identiteetikategorioiden tarkastelu oli olennainen tutkimuskysymysten sekä teoreettisen näkökulman vuoksi. Tekstuaalisen tason tarkastelu ja systemaattinen analyysi johtivat tulkintaani huumeriippuvaisiin ja turvallisiin pistotiloihin liittyvistä hallinnan ja kontrollin tavoitteista. Valittujen menetelmien avulla diskursiivisen vallan käyttö oli mahdollista tehdä näkyväksi, samoin paljastaa diskursseihin liittyviä arvoja ja ideologioita. Menetelmät toimivat siltana siirtymisessä analyttiseltä tasolta tulkintaan ja kriittisyyteen.

Aloittelevana tutkijana diskurssianalyttisiin menetelmiin perehtyminen ja lopulta sopivan löytäminen monista vaihtoehdoista oli yksi tutkimusprosessin haastavimmista osuuksista ja vaikein valinta. Myös itse menetelmän haltuunotto ja soveltaminen omassa tutkimuksessani vaativat kärsivällisyyttä. Valinta oli siinä mielessä onnistunut, että se tuotti vastauksen tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykseni olivat melko laajoja, minkä ymmärsin analyysini edetessä. En kuitenkaan halunnut karsia kysymyksiä, joskin ne uudelleen muovautuivat ja yhdistyivät analyysin loppuvaiheessa. Valitsin käyttää aikaa analyysin tekemiseen ja vastauksien saamiseen, koska aineiston hankintamenetelmänä valmiin aineiston käyttö on aikaa säästävää. Mielestäni tutkimuksen aihe, teoria sekä käytetyt menetelmät muodostivat johdonmukaisen kokonaisuuden.

Näin tutkimuksen tärkeäksi, koska poliitikot osallistuvat puheillaan huumeongelman, haittojen vähentämisen, huumeiden käyttäjien, samoin kuin turvallisten pistotilojen kollektiiviseen määrittelyyn. Suomalaista, pistotiloihin liittyvää diskurssintutkimusta on tehty varsin vähän, vaikka kollektiivisesti muodostuneiden uskomusten ja mielipiteiden tunnistamista pidetään tärkeänä (esim. Tammi 2003). Koska aiheeseen liittyvää analyysiä poliittisesta puheesta ei ole Suomessa tehty, on tutkimus uutta tietoa tuottavaa. Tutkimus osallistuu myös itsessään sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen (Juhila 2016, 443). Tästä syystä valitsin käyttää käsitettä turvallinen pistotila käyttöhuoneen sijaan. Molemmat ovat kansainvälisesti käytettyjä käsitteitä, mutta Suomessa käsite käyttöhuone tuntuu vakiintuneen. Mielestäni sanavalinnat vaikuttavat olennaisesti pistotiloista syntyviin mielikuviin ja valitsemallani käsitteellä

halusin avartaa niihin liittyviä mielikuvia. Refleksiivisyys voidaan nähdä kriittisyytenä suhteessa omaan kielenkäyttöön ja sen tuottamiin seuraamuksiin (Juhila & Suoninen 2016, 462). Tutkimuksessani halusin paljastaa pistotiloihin liittyviä uskomuksia ja oletuksia. Vaikka varsinaisena tavoitteena ei ollut horjuttaa valta- tai vastadiskursseja, analyysin edetessä huomasin tekeväni niin sellaisten oletusten kohdalla, jotka kansainvälisten tutkimustulosten perusteella on osoitettu perusteettomiksi. Kriittisyyteni, esitettyjen totuuksien kyseenalaistaminen, kehittyi prosessin aikana. Samalla pyrin sekä huomioimaan aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia ja niiden tuloksia, että perustelemaan tulkintojani (kts. Juhila & Suoninen 2016, 446).

Näkökulmana nykyajalle ominaiset hallintamenetelmät ja niiden suhde turvallisiin pistotiloihin johti monenlaisiin pohdintoihin jopa yön tunteina. Foucault'n ajatukset ovat mukaansa tempaavia, ja mitä pidemmälle tutkimusprosessi eteni, sitä enemmän aloin pohtia miksi tiedonkeruu, teknologian hyödyntäminen, subjektivointi tai pyrkimykset vaikuttaa positiivisesti yksilön tai väestön hyvinvointiin ja turvallisuuden erilaisten biopoliittisten hallintamenetelmien avulla olisi huono asia, jos niiden tavoitteena on yksilöllisesti määritetyn normin mukainen elämä? Vaikka biopolitiikka ja biovalta tunkeutuvat yksilön elämäntapaan ja elämönhallintaan voivat sekä tarkoitus, tavoitteet että lopputulokset olla hyviä. Foucaultilaisesta näkökulmasta tarkasteltuna haittojen vähentäminen tai turvalliset pistotilat eivät ole irrallisia vallasta tai hallinnanmenetelmistä, eivät myöskään valtuustokokouksen diskurssit. Beckin (1995; 2000) mielestä nykyajalle ominainen poliittinen kysymys ja päätös on se, turvaudutaanko teollisen yhteiskunnan vanhoihin keinoihin, vai tunnustetaanko tavoitteiden ja toiminnan välinen ristiriita. Tuukka Tammi (2007, 7) toteaa tutkimuksensa perusteella, että haittojen vähentämisen politiikka ei ole Suomessa uhannut kokonaiskieltopolitiikkaa, eikä se ole myöskään merkinnyt käännettä liberaalimpaan huume politiikkaan. Kokonaiskieltopolitiikalla ei ole selätetty huumeongelmaa tai saavutettu huumeetonta yhteiskuntaa. Näin ollen tavoite vähentää huumeiden käytöstä aiheutuvia haittoja on perusteltu. Kuten valtuustokeskustelussa todettiin, haittojen vähentäminen ei tarkoita huumeiden hyväksymistä. Haittojen vähentämisen ohella on edelleen tärkeä keskittyä käytön juurisyihin ja kiinnittää huomio yhteiskunnan eriarvoistaviin rakenteisiin, jotka mahdollisesti johtavat huumeiden käytön aloittamiseen ja syrjäytymiseen tai syrjäyttämiseen yhteiskunnasta. Sosiaalityössä haittojen vähentäminen tulisi nähdä työorientaationa ja huomion kohdistaminen eriarvoistaviin rakenteisiin rakenteellisen sosiaalityön tehtäviin kuuluvana alueena (Nelson 2013; Pohjola 2014).

Vaikka kaupunginhallituksen esitys hyväksyttiin valtuustokokouksessa äänin 23–61, hallituksen esittämä laaja selvitystyö tehtiin ja Helsingin kaupunginhallitus päätyi esittämään valtioneuvostolle ehdotelman lainsäädäntöaloitteesta ja erillislain säätämisestä, joka mahdollistaisi turvallisten pistotilojen pilotoinnin Helsingissä, asia

ei edennyt ehdotelman mukaisesti. Valvottuja huumeidenkäyttötiloja koskeva kansalaisaloite luovutettiin eduskunnalle 16.6.2023 ja lähetekeskustelu käytiin eduskunnassa 13.9.2023. Keskustelussa esitetyt argumentit olivat hyvinkin yhteneväisiä Helsingin kaupunginvaltuuston kokouksessa esitettyjen kanssa ja keskustelussa muodostui tutkimustuloksissa vastaavia diskursseja. Väisäsen (2019) tutkimustulokset osoittavat, että julkisissa keskusteluissa esiintyvät diskurssit ovat yhteneväisiä poliittisissa keskusteluissa esiintyvien kanssa. Tämän perusteella voidaan tehdä päätelmä, että julkinen puhe pistotiloista heijastelee poliittista puhetta, tai päinvastoin. Oman tutkimukseni perusteella voidaan lisäksi todeta, että poliittinen puhe heijastelee eri asiantuntijoiden näkemyksiä turvallisiin pistotiloihin liittyvistä riskeistä, tavoitteista ja mahdollisuuksista.

Analyysin perusteella voidaan todeta, että turvallisten pistotilojen kannattaminen ei tarkoita huumeiden hyväksymistä tai liberaalia huume politiikkaa, vaan huumeita huume politiikkaa sekä inhimillisyyttä ja empatiaa huumeriippuvaisia kohtaan. Jos vuoden 1972 huumeainelaki ja käytön kriminalisointipäätös muovasivat kehittyvän hyvinvointiyhteiskunnan rajoja ja sääntöjä (kts. Parhi 2023, 25), voidaan sanoa, että tuleva päätös turvallisten pistotilojen perustamisesta muovaa jälleen hyvinvointivaltion vastuuta kansalaisistaan. Yhteiskunnallinen keskustelu eri näkökulmineen on aktivoitunut. Beckin (1995; 2000) mielestä refleksiivisyyden kehittyminen kiinnittää katseen ja kohdistaa kritiikin yhteiskunnan vallitseviin rakenteisiin. Ehkä huumeiden käytön kriminalisoinnin seuraukset huumeriippuvaisille, leimautuminen ja syrjäytyminen yhteiskunnasta, johtavat lopulta lainsäädännön uudelleen arviointiin.

Sosiaalityölle merkittävä tutkimustulos on se, että sosiaalityön rooli turvallisissa pistotiloissa ei ilmene analysoidussa keskustelussa. Huumeriippuvaisten avun ja tuen tarve tunnustetaan, mutta toimintaan liitetyt tehtävät määrittävät pääosin terveydenhuollon tehtäviksi. Poikkeuksena tästä on inhimillisyydiskurssi, jossa korostuu huumeriippuvaisten ihmisten oikeus apuun ja tukeen elämäntilanteestaan huolimatta sekä huumeriippuvaisten luottamuksen lisääminen viranomaisten ja yhteiskunnan apuun. Tähän diskurssiin sosiaalityö voisi vahvemmin osallistua ja ottaa kantaa, koska diskurssissa esitetyt arvot ovat yhtenevät sosiaalityön arvojen kanssa.

Koska kansalaisaloitteen käsittely jatkuu, olisi sen etenemiseen ja asian ympärillä käytävään keskusteluun liittyvä tutkimus edelleen tärkeää. Jos Suomessa päädytään mahdollistamaan pistotilojen toiminta lainsäädäntöä muuttamalla, voisi sosiaalityön tutkimus osallistua niiden arviointiin. Erityisen tärkeänä aiheena sosiaalityön tutkimukselle näen turvallisten pistotilojen merkityksen huumeriippuvaisille sekä niiden toiminnan vaikutuksen ohjautumisessa muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

LÄHTEET

- Alhanen, K. (julkaistu 15.11.2017). Länsimaisen sivistyksen lyhyt oppimäärä. Michel Foucault. Toimittanut Salme Unkuri. Yle Areena. Podcastit.
<https://areena.yle.fi/podcastit/1-4276487>. Kuunneltu 14.3.2023.
- Bancroft, M. & Houborg, E. (2020). Managing Coexistence: Resident Experiences of the Open Drug Scene and Drug Consumption Rooms in Inner Vertesbro, Copenhagen. *Contemporary Drug Problems*. 47:3. 210-230.
<https://doi.org/10.1177/0091450920912495>.
- Beck, U. (1990). Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Suomentanut Heikki Lempa. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. (1995). Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teorii-aa. Teoksessa: Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash. *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Suomentanut Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. (2000). *Risk Society Revisited: Theory, Politics and Research Programmes*. Adam, B. et al. (edit.) Sage Publications.
- Crépault, J-F. & Russel, C. & Watson, T.M. & Strike, C. & Bonato, S. & Rehm, J. (2023). What is a Public Health Approach to Substance Use? A Qualitative Systematic Review and Thematic Synthesis. *International Journal of Drug Policy*. 112. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2023.103958>. Luettu 29.8.2023.
- Deleuze, G. (2005). Jälkikirjoitus kontrolliyhteiskuntaan. Teoksessa: *Haastatteluja*. Helsinki: Tutkijaliitto. 118-125.
- Douglas, M. (1992). *Risk and Blame*. London: Routledge.
- EMCDDA. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addictions (2018). *Drug Consumption Rooms: an Overview of Provision and Evidence*.
https://www.emcdda.europa.eu/publications/pods/drug-consumption-rooms_en. Luettu 2.3.2023.
- EMCDDA. Euroopan huumaussaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus (2022). *Euroopan huumeraportti 2022: Suuntauksia ja muutoksia*. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.
https://www.emcdda.europa.eu/publications/pods/drug-consumption-rooms_en. Luettu 12.10.2022.
- EMCDDA. Suomen huume-strategia 1997.
- Eräsaari, R. (2019). Ulrich Beckin riskiyhteiskunta. Teoksessa: Ilkka Kauppinen, Miikka Pyykkönen & Olli-Pekka Moisio (toim.) *1900-luvun saksalainen yhteiskuntateoria*. Helsinki: Gaudeamus. 217-237.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.

- Fairclough, I. & Fairclough, N. (2012). *Political Discourse Analysis*. London: Routledge.
- Foucault, Michel (1975/2000). *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Foucault, Michel (2010). *Seksuaalisuuden historia. Tiedontahto 1976, Nautintojen käyttö 1984*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, Michel (2008). *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-79*, New York: Palgrave Macmillan.
- Hakkarainen, P. & Tigerstedt, C. (2002). *Ristiriitojen huume politiikka – huumeongelman normalisaatio Suomessa*. Teoksessa: Matti Heikkilä & Mikko Kautto (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi*. Helsinki: Stakes.
- Hakkarainen, P. & Törrönen, J. (2002). *Huumeet ja hyvinvointivaltiollisen kehityksen muutos lehtien pääkirjoituksissa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 67: 6. 539–551.
- Hakkarainen, P. & Karjalainen, K. & Salasuo, M. (2020). *Nuoret, entiset nuoret ja huumeet. Miten sukupolvi näkyy huumeiden käytössä ja huume mielipiteissä?* *Yhteiskuntapolitiikka* 85:5–6. 465–479.
- Helén, Ilpo (1995). *Michel Foucault'n valta-analytiikka*. Teoksessa: Risto Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus. 270-315.
- Helén, I. (2001). *Elämä, riski ja ahdistus. Tekniikka ja valinnan etiikka sikiödiagnooseissa*. *Tiede & edistys* 2:2001. 102-117.
- Helén, I. (2016). *Elämän politiikat. Yhteiskuntatutkimus Foucault'n jälkeen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Helsingin kaupungin hallintosääntö. (2023). <https://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/saannot/kaupungin-hallintosaanto.pdf>. Luettu 4.9.2023.
- Helsingin Kaupunginhallitus (2019). *Esitys valtioneuvostolle huumeiden käyttöhuoneen kokeilun oikeuttavan erillislain säätämisestä*. Päätökset. Diaarinumero HEL 2018-010000. <https://dev.hel.fi/paatokset/asia/hel-2018-010000/khs-2019-14/>. Luettu 12.10.2022.
- Helsingin Sanomat 17.8.2023. *Lukijan Mieli*. Nelivuotias poikani siivoaa huume politiikan sotkuja. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009785664.html>. Luettu 20.8.2023.
- Helsingin Sanomat 26.5.2023. *Sörnäisissä huumeita piikitetään avoimesti kadulla – Asukkailla selvä kanta käyttöhuoneisiin*. Kaupunki. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000009609842.html>. Luettu 13.9.2023.
- Hurme, T. (2002). *Harmin paikka? Haittojen vähentämisen ongelmallisuus huume politiikassa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 67:5. 415-422.
- Hämeen-Anttila, J. (2013). *Trippi ihmemaahan. Huumeiden kulttuurihistoria*. Helsinki: Kus-tannusosakeyhtiö Otava.
- Jauffret-Roustide M, Cailbault I. (2018). *Drug Consumption Rooms: Comparing Times, Spaces and Actors in Issues of Social Acceptability in French Public Debate*. *International Journal of Drug Policy*. vol. 56. 208–217. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2018.04.014>. Luettu 22.7.2023.
- Jauffret-Roustide, M. & Houborg, E. & Southwell, M. & Chronopoulou, D. & Granier, J-M. & Asmussen Frank, V. & Stevens, A. & Rhodes, T. (2022). *Different Paths and Potentials to Harm Reduction in Different Welfare States:*

- Drug Consumption Rooms in the United Kingdom, Denmark, and France. *American Journal of Public Health*. 112:52. 99–103.
<https://ajph.aphapublications.org/doi/full/10.2105/AJPH.2022.306790>.
 Luettu 29.6.2023.
- Jauffret-Roustide, M. & Pedrono, G. & Beltzer, N. (2013). Supervised Consumption Rooms: The French Paradox. *International Journal of Drug Policy* 24 (6). 628–630.
- Jokinen, A. (2012). Kategoriat, instituutiot ja sosiaalisen järjestyksen tuottaminen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino. 227–266.
- Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen: *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytännöt*. Tampere: Vastapaino. 249–265.
- Jokinen, A. & Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). Johdanto. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. 9–14.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 54–97.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytännöt*. Tampere: Vastapaino. 267–310.
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. 4. painos. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, K. (2009). Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännöissä. Michel Foucault'n perintöä tulkitsemassa. Teoksessa: Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus. 47–66.
- Juhila, K. (2012). Poikkeavan kategorian jäsenyyden tuottaminen ja vastustaminen. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino. 175–225.
- Juhila, K. (2016). Tutkijan positiot. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytännöt*. Tampere: Vastapaino. 411–443.
- Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa: Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen. *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytännöt*. Tampere: Vastapaino. 445–463.
- Julkunen, R. (2009). Vastamyrkkyä pelon kulttuurille – Ulrich Beck ja riskiyhteiskunnan diagnoosi. Teoksessa: Juho Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa*. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus. 228–254.
- Järvi, E. (2021). *Tuho ja Toivo. Suomalaisen huumetodellisuuden vuosikymmeniä*. Helsinki: Bazar Kustannus.
- Kailanto, S. (2018). Huumeiden käyttöhuoneet. *Irti huumeista ry. Taite-lehti* 3/2018.
<https://www.e-julkaisu.fi/irti-huumeista/taite/3-2018/mobile.html#pid=1>.
 Luettu 23.3.2023.

- Kailanto, S. & Viskari I. (toim.) Huumekuolemien ehkäisy Suomen malli. Suosituksia huumekuolemien ehkäisemiseksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 6/2022.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143786/URN_ISBN_978-952-343-819-4.pdf. Luettu 13.10.2022.
- Kammersgaard, T. (2019). Harm Reduction Policing: From Drug Law Enforcement to Protection. *Contemporary Drug Problems*. 46:4. 345-362.
<https://doi.org/10.1177/0091450919871313>. Luettu 3.9.2023.
- Kappel, N. & Eva Toth, E. & Tegner, J. & Lauridsen, S. (2016). A Qualitative Study of How Danish Drug Consumption Rooms Influence Health and Well-being among People Who Use Drugs. *Harm Reduction Journal*. 13:20. DOI 10.1186/s12954-016-0109-y.
- Karvinen-Niinikoski, S. (2009). Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa: Mikko Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus. 131-159.
- Kataja, K. & Väyrynen, S. & Hakkarainen, P. & Kailanto, S. & Karjalainen, K. & Kuussaari, K. & Tigerstedt, C. (2016). Riskinotto, hallinta ja käyttäjäidentiteetit huumeiden sekakäytössä. Analyysi sekakäyttöepisodeista. *Yhteiskuntapolitiikka* 81:1. 43-54.
- Kinnunen, A. (2002). Poliisin tehostettu huumekontrolli. Teoksessa: Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen. *Huumeiden käyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus. 193-228.
- Koivusalo, M. (2012). Kokemuksen politiikka. Michel Foucault'n ajattelujärjestelmä. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kolla, G. & Strike, C. & Watson, T. M. & Jairam, J. & Fischer, B. & Bayoumi, A. M. (2017). Risk Creating and Risk Reducing: Community Perceptions of Supervised Consumption Facilities for Illicit Drug Use. *Health, Risk & Society*. 19:1-2. 91-111.
- Laitinen, M. & Kemppainen, T. (2010). Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa: Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus. 138-177.
- Moore D. & Fraser S. (2006). Putting at Risk What We Know: Reflecting on the Drug-using Subject in Harm Reduction and its Political Implications. *Social Science & Medicine* 62:12. 3035-3047.
- Murto, L. (2002). Päihdehuollon suomalainen malli kansainvälisessä ympäristössä. Teoksessa: Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen (toim.) *Huumeidenkäyttäjä hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus. 167-192.
- Nelson, A. (2013). *Social Work with Substance Users*. London: SAGE Publications. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781446288849>.
- Nutt, D. J. & King, L. A. & Phillips, L. D. (2010). Drug Harms in the UK: A Multicriteria Decision Analysis. *Lancet* 37:6. 1558-1565.
<https://www.ias.org.uk/uploads/pdf/News%20stories/dnutt-lancet-011110.pdf>. Luettu 10.6.2023.
- Parhi, K. (2023). Saadaan vähän kamaa. Suomen ensimmäinen huumeaalto ja hoidon pioneerit. Helsinki: Gaudeamus.

- Partanen, J. (2002). Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa: Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen (toim.) Huumeidenkäyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus. 13-37.
- Partanen, J. & Metso, L. (1999). Suomen toinen huumeaalto. Yhteiskuntapolitiikka 64:2. 143-149.
- Peltola, E. (9.12.2018) Käyttöhuonekysely. Helsingin Kaupunginhallitus 1.4.2019. Diaarinumero HEL 2018-010000. 2. Lisämateriaali. Huumeiden käyttötila, asiakaskyselyn yhteenveto. <https://ahjojulkaisu.hel.fi/6465DDA2-0A35-CE2D-B1F4-68DC85000000.pdf>. Luettu 20.8.2023.
- Perälä, R. (2012). Haittojen vähentäminen suomalaisessa huumehoidossa. Etnografinen tutkimus huumeongelman yhteiskunnallisesta hallinnasta 2000-luvun Suomessa. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisu 2012:6.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). Uusi kurssi kohti diskurssia. Vastapaino, Tampere: Vastapaino.
- Pohjola, A. (2014). Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa: Anneli Pohjola, Merja Laitinen & Merja Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja. Helsinki: Unipress, 16-36.
- Potier, C. & Laprévote, V. & Dubois-Arber, F. & Cottenc, O. & Rolland, B. (2014). Supervised Injection Services: What has been Demonstrated? A Systematic Literature Review. Drug and Alcohol Dependence. Drug and Alcohol Dependence 145 (2014). 48-68. DOI: 10.1016/j.drugalcdep.2014.10.012.
- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: tapa ajatella, tutkia ja olla kriittinen. Working Paper 379. Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu.
- Rabinow, P. & Rose, N. (2006). Biopower Today. Biosocieties 1:2, 195-217. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1017/S1745855206040014.pdf>. Luettu 24.5.2023.
- Raunio, K. (2000). Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Rhodes, T. (2002). The Risk Environment: a Framework for Understanding and Reducing Drug-related Harm. International Journal of Drug Policy 13 (2002). 85-94.
- Rikoslaki 1304/1993 ja 654/2001
- Rose, N. & Miller, P. (2010). Political Power beyond the State: Problematics of Government. British Journal of Sociology. 43:2. 173-205. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-4446.2009.01247.x>. Luettu 11.6.2023.
- Rönkä, S. & Niemelä, S. (2020). Huumekuolemia voidaan ehkäistä. Duodecim 2020:136. 851-853. <https://www.julkari.fi/handle/10024/141110>. Luettu 13.10.2022.
- Rönkä, S. & Markkula, J. (toim.) Huumetilanne Suomessa 2020. Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 13/2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140710/URN_ISBN_978-952-343-576-6.pdf. Luettu 16.2.2023.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen

- tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>.
Luettu 30.9.2023.
- Saari, J. (2015). Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Saari, J. (2017). Johdanto. Teoksessa: Kristiina Laitinen, Saara Uhlbäck, Niko Eskelinen & Juho Saari (toim.) Sumuisten sielujen hyvinvointi. Terveysneuvontapisteiden asiakkaiden hyvinvointi ja kiinnittyminen palvelujärjestelmään. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. DIAK työelämä 9. 11-16.
- Salasuo, M. & Rantala, K. (2002). Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa: Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen (toim.) Huumeidenkäyttäjä hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus. 38-67.
- Selin, J. (2011). Hallinnan näkökulmia huumeriippuvuuden hoitoon Suomessa vuosina 1965-2005. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Smith, P. & Favril, L. & Delhauteur, D. & Vander Laenen, F. & Nicaise, P. (2019). How to overcome Political and Legal Barriers to the Implementation of a Drug Consumption Room: an Application of the Policy Agenda Framework to the Belgian Situation. *Addiction Science & Clinical Practice*. 14:40.
- Soikkeli, M. (2001). Huumepolitiikka. Teoksessa: Ritva Piisi (toim.) Huumetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014).
- Souleymanov, R. & Allman, D. (2016). Articulating Connections between the Harm-Reduction Paradigm and the Marginalisation of People Who Use Illicit Drugs. *British Journal of Social Work*. 46:5. Oxford: University Press. 1429-1445.
- STM (2021). Päihde- ja riippuvuusstrategia Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2021:17. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163002>. Luettu 17.2.2023.
- Strike, C. & Watson, T. M. & Kolla, G. & Penn, R. & Bayoumi, A. M. (2015). Ambivalence about Supervised Injection Facilities among Community Stakeholders. *Harm Reduction Journal*. 12:26. <https://doi.org/10.1186/s12954-015-0060-3>. Luettu 20.9.2023.
- Talentia (2022). Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 3.painos.
- Tammi, T. (2003). Huumekuri vai haittamalhti? Haittojen vähentämisen käsite ja huumepolitiikan vastakkainasettelut vuoden 1997 huumausainepoliittisessa toimikunnassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 68:5. 465-477.
- Tammi, T. (2007). Medicalising Prohibition. *Harm Reduction in Finnish and International Drug Policy*. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Stakes. Research Report 161.
- Tammi, T. & Pitkänen, T. & Perälä, J. (2011). Stadin nistit – huono-osaisten helsinkiläisten huumeidenkäyttäjien päihteet sekä niiden käyttötavat ja hankinta. *Yhteiskuntapolitiikka* 76:1. 45-54.
- THL (2023). Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022. Suomalaisten huumekeoilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia.

- Tilastoraportti 15/2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/146435>. Luettu 7.6.2023.
- Tilastokeskus (Katsaus 9.12.2022). Tilastotieto. Kuolemansyyt. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8slomfgpjy0bw7wivrboxpa>. Luettu 16.2.2023.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Turun kaupunki. Kaupunginvaltuusto. (14.2.2022). Valtuutettu Sara Koironen ym. aloite: Lainsäädäntöaloite huumeiden käyttöhuoneiden kokeilun mahdollistamisesta. <https://www.turku.fi/paatoksenteko/kaupunginvaltuusto/aloite/hae/2080339>. Luettu 20.2.2023.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.
- Unlu, A. & Demiroz, F. & Tammi, T. & Hakkarainen, P. (2021). The Complexity of Drug Consumption Room Policy and Progress in Finland. *Contemporary Drug Problems* 48:2. 151-167. DOI: 10.1177/00914509211002542.
- Weckroth, A. (2001). Päihteestä huumeeksi. Teoksessa: Ritva Piisi (toim.) *Huumetyö*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yle. Uutiset (13.7.2022). Päihteidenkäyttäjät ja asiantuntijat vaativat käyttöhuoneita, mutta näin vastaa ministeri Lindén: edes kokeilu olisi työläs. <https://yle.fi/a/3-12533730>. Luettu 16.2.2023.
- Ylikangas, M. (2009). Unileipää, kuolonvettä, spiidiä. *Huumeet Suomessa 1800–1950*. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Ylikangas, M. (2018). Huumeiden käyttö eri aikakausina. Teoksessa: Mauri Aalto, Hannu Alho & Solja Niemelä (toim.) *Huume- ja lääkeriippuvuudet*. Helsinki: Duodecim. 20–26.
- Zurhold, H. & Degkwitz, P. & Verthein, U. & Haasen, C. (2003). Drug Consumption Rooms in Hamburg, Germany. Evaluation of the Effects on Harm Reduction and the Reduction of Public Nuisance. *Journal of Drug Issues*. 33:3. 663-688. <https://doi.org/10.1177/002204260303300308>.